

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Pervaneler

MÜFÎDE FERİD



OTAĞ YAYINLARI

Otağ Yayınları

: 13

Edebî Eserler Serisi

: 6

Dizgi-Baskı-Cilt: Otağ Matbaası

Baskı Tarihi : Mayıs 1974

Birinci Baskı : Matbaayı Âmire — 1924

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>



İ T H A F

**Dr. Osman Şerefü'd-Din
Beyefendi'nin refikaları Hanım
Efendi'ye...**

**Kireçburnu hatırası, hürmet
ve muhabbet nişanesi...**

MILLÎ ROMANLAR DEMETİ

PERVANELER

Yazan

MÜFİDE FERİD

ÖNSÖZ

Osmanlı Devletinin İnkırâzının son safhası içinde yazılan «Pervâneler»ı, şübhesiz ki kaleme alındığı devirde ve eserli yazan Müfide Ferid (Tek)in şahsiyeti ışığında görmek gerekir. Artık gayb âlemine karışmış mâzimizin bu safhasını ve Müfide Ferid'in şahsiyetini, aradan geçen elli yılın sisleri içinde, kabil olduğu kadar sahîh bir veche ile anmak, bir Türk ve müellifin kızı olarak, bu önsözü yazanın isteğidir.

Mâziye bu dönüşde ilk merhalemiş, bundan sekseniki yıl önce, Kastamonu'da bir bahar sabahıdır. Rûmî 1308 yılının 16 Nisan'ındayız (29 Nisan M. 1892). O gün, Kastamonu'da vazifeli bir genç zâbıt olan Şevket Bey'in bir kızı doğmuş ve Şevket Bey bu kıza, Meryem Fevziye Müfide adlarını vermişti. Bu adlar bir dereceye kadar Şevket Bey'in şahsiyetini aksettiriyordu. Fevziye yeni doğanın öz adı idi. Müfide vatana müfid olması dileğinin ifâdesi bulunuyordu. Meryem de Şevket Bey'in kendi annesinin ismi idi. Şevket Bey'in babası, Kemahlı Mazhar Paşa, Çerkez ve Gürcü hanımlarının yanında, Irak'da Meryem adlı bir Bedevî kızı ile de evlenmişti. Uzun ve nârin boylu, parlak sıyah gözlü Bedevî kızı, birkaç yıl sonra veremden ölmüştü. Annesine benzediği rivâyet edilen Şevket Bey'in kızı Müfide'nin de lâclıverd hâreli koyu kahverengi gözleri, sanki Meryem Hanım'ı andırırdı.

Şevket Bey, Kastamonu'da bulunan bir diğer zâbıtın kız-kardeşi Feride Hanım ile evlenmişti. Feride Hanım kaybolan savaşların sonundaki muhâcirlik elemiminin bir timsâli idi. Feride Hanım'ın babası Kolağası Nişli Zâlm-zâde İsmail Efendi, Plevne'de şehid düşmüştü. Feride Hanım'ın dul kalan genç annesi, İbşır Paşa ahfâdından Zineti Hanım, küçük çocuklarını alarak, Niş'den İstanbul'a, kısmen araba ile, bazen yaya, dâlmâ düşman askerinden saklanarak, kaçmağa koyuldu. Bu meşakkatli göç esnasında, Rus askerinden korunmak için saklandığı bir samanlıkta, en küçük kızı Feride dünyaya gelmişti. Genç kadın en nihâyet İstanbul'a kadar çocuklarını getirebilmiş, Bayezid'de Tatlıkuyu sokağındaki evine sığınabilmişti. Fakat, göçün insan gücünü aşan zahmetli, onu sanki tüketmiş ve bir gece, kucağında çocukları yatarken, Zineti Hanım ölmüştü.

O zamanın bütün hamîyetli Türkleri gibi Şevket Bey'in de gönlü, Türklerin çilesine kan ağılıyordu. Osmanlıların manevî ve onun neticesinde maddî inhitâtını durdurmak için yollar bulmak istiyordu. Avrupa'nın teknik sâhadaki hamlesine yetişmek lüzûmuna inanıyordu. O devrin Türk aydınları gibi, hem Müslüman-Türk medeniyetine, hem Avrupa düşüncesine âşinâ idi. İslâmîyet'in insanlık mefkûresi ile Jean-Jacques Rousseau'nun bir nevi imtizâcını zihninde yapan Şevket Bey, Nâmık Kemal tesirinde, liberal bir Meşrutîyetçi idi. Dindârlık ile tebârüz etmek ile beraber, İslâm geleneği ile memlû idi. İslâm Peygamberinin sünneti üzere, ayılığında âilesinin ancak geçineceği kısmı alıp kalanını fakirlere dağıtırdı. Kur'ân'ı arabca, heyecân ile okur ve âilesine tefsir ederdi. Şevket Bey'in babası Mazhar Paşa'nın yaverlerinden olan (sonradan Müşir) Receb Paşa, Şevket Bey'i maiyetine almışdı. Recep Paşa da Meşrutîyetçi olarak tanındığından, dâimâ uzak vilâyetlere tayin edilerek bir nevi menfâda yaşamakta idi. Böylece, Receb Paşa ile birlikte, Şevket Bey ve âilesi de, ilk önce Bağdâd'a, sonra Trablusgarb'e gittiler.

Küçük Meryem Fevziyye Müfide, kısa adı ile Müfide, Arab vilâyetlerinde büyüdü. Bağdad'dan, ancak Dicle üzerinde bir kayık gezintisini hatırlıyordu. Hâtıraları Trablusgarb'de başlamışdı. Mekteb çağı gelince, Trablusgarb'de Türk kız mektebi olmadığı için, İtalyan râhibelerinin mektebine gitti. Musiki hocası da İtalyan idi. Evde babasından türkçe, arabca, farsca, fransızca ve resim dersleri alıyordu. Şevket Bey Müfide'nin iyi okumasını, büyüyünce hekim olup, doğduğu Kastamonu'ya dönerek, fakir ve hasta kadınları tedâvî etmesini istiyordu. Fakat Müfide, İtalyan râhibeler mektebinde rahat değildi. O devirde İtalya, Trablusgarb'i elde etmek gayretinde bulunuyordu. Avrupa devletlerinin Osmanlı illerini dağıtmak ve paylaşmak için baş vurduğu kültür politikasını Trablusgarb'deki İtalyan râhibeleri de tatbik ediyorlardı. Râhibeler, Osmanlı devletinin inhitâtının Türk-İslâm medeniyetine sadâkatten ileri geldiğini telkin ediyorlardı. İtalyan râhibeler Türk ve bilhassa Arab çocuklarına Türk-İslâm harsından sıyrılıp kendilerine uymaları için telkin icrâ etmeğe çalışıyorlardı. Evde gördüğü ve hürmet ettiği manevî değerlerin, mektebde kötülenmesi Müfide'yi küskün ve isyânkâr kılmakta idi. Turgut Reis'in ak türbesi Türklüğün timsâli gibi duruyor, her

ikinci Türk askeri nöbet makamları çalışıyordu, fakat İtalyan kültürü her tarafa nüfuz etmişti. Hatta Müfide bile, onbir yaşına gelip, penbe canfesden, fakat sim-sıkı örtülü ve peçeli bir çarşaf giymek mecbûriyetinde kalınca, me'yûs olmuşdu. Artık kumsallarda at koşturmak, Ak Deniz'in dalgalarında yüzmek yoktu. Müfide'nin gönlünde, ecnebî mekteplerine gitmeyen kızların belki tanımadığı bir hüznün uyandı: «Ben bundan sonra, hep peçe içinde mi yaşayacağım?».

Şevket Bey bu arada Müfide'yi, Meşrûtiyet taraftarı oldukları için Trablusgarb'de menfî bulunan genç Harbiyelilerden Ahmed Ferid ile nişanlamış bulunuyordu. Ahmed Ferid Bey Trablusgarb'den Paris'e kaçabilmiş ve orada Sciences Politiques mektebinde okumakta idi. Şevket Bey, kızı Müfide'yi de, râhibe mektebi olmayan bir Fransız lisesine yollamağı düşündü. Onbir yaşındaki Müfide, emîn dostlar ile Malta'ya yollanarak nişanlısı Ferid Bey'e ve Ferid Bey tarafından Paris'de oturan Türklerden Ahmed Rizâ Bey ve hemşiresi Selmâ Hanım'a tevdi edildi. Ahmed Rizâ Bey, velî sıfatı ile, Müfide'yi, leylî olarak, Versalles lycée'sine yerleşdirdi. Trablusgarb'de büyümüş Türk kızı On-dördüncü Louis'in binâ ettirdiği Versalles sarayının san'at zenginliğine hayrân kalmışdı. Fakat Trablusgarb'ı, lâciverd Akdeniz'in kıyılarındaki güneşli kumsalları, hurma ağaçlarını ve bil-hassa âilesini özliyordu.

M. 1905 yılında Müfide Hanım geri çağrıldı. Babası çok hasta idi. İttihâd ve Terakki Fırkası'nın yedinci şubesini Trablusgarb'de gizliden kuran Şevket Bey, bir taraftan da, ecnebilere baskısı ile gelebilecek bir Meşrûtiyet'in Osmanlı devletine zarar vermesinden çekiniyordu. Bu devirde, İkinci Sultan Abdül-Hamîd'e yazarak, Şeyh Zâfir vâsıtası ile ilettilği mektupların müsveddeleri mahfûzdur. Bu mektuplarda Şevket Bey, İstanbul'daki idârenin bozukluğundan, tayin ve maaşlar gelmediği için, Türk askerinin yalın-ayak ve yarı-aç gezdiğinden şikâyet ediyordu. Bu haksızlıkları düzeltmesi ve Meşrutiyet'i kendisi ilân ederek Türkler arasındaki çekişmeleri durdurması için Şevket Bey, İkinci Sultan Abdül-Hamîd'e yalvarıyordu. Receb Paşa ile birlikde düşünülen bir siyâsî teşebbüsün muvaffakiyetsizliğine çok üzülen ve esâsen nahîf bünyeli olan Şevket Bey, bir münâkaşa esnâsında, ağzından kan gelerek, ölüm döşeğine yatmışdı. Şev-

ket Bey'in tedâvî için Avrupa'ya yollanması hakkındaki Receb Paşa'nın ricâlarına İstanbul'dan cevap çıkmayınca ümîd kesilmiş-
di. Şevket Bey'in öleceği anda, birden gür bir ses ile söylediği
son sözleri şunlar oldu.

«Esselâmu aleyke yâ Muhammedî!»

Iraklı şâir Sıdkî Az-Zahavî H. 1323/M. 1907'de yazdığı «Ri-
sâ-u Şevket Bey» (Şevket Bey'e mersiyeye) de bu Türk zâbitine
şöyle hitâb ediyordu:

«Mersiyedir bu gönlümden gider,
Trablusgarb'deki meyyitîn kabrine.
Ey oradaki cism ki adı Şevket,
Bereketli bulutlardan sana rahmet yağsın.
Orada bir hür yatar, Allah bilir ki,
Ölünceye kadar zulme karşı harb etti.
Vatan içinde hürler onun etrâfında toplandı.
Ağlayanın felâketine beraber ağlardı,
Zayıfın galebesine yardım ederdi.
Felsefe kaziyerlerine vukûfu vardı.
Ümeranın ve askerlerin âdetidir,
Vatanı sıyânet ederler. O, bu âdetde en cömerd idi.
Lisânının talâkatı keskin kılıç gibi idi.
Huşû içinde, tek kavm olarak,
Ölümünde Türk ve Arab etrafında toplandı.»

Müfide Hanım bütün ömrü boyunca, bu İstisnâî baba için,
gönlünde matem tuttu.

M. 1907'de Ferid Bey ile evlenen Müfide Hanım, ertesı yıl
İstanbul'a geldi. O zaman harâb, fakır, fakat san'at ve târîh ih-
tîşamı ile ufukları dolduran eşsiz şehir, bundan böyle Müfide
Hanım için Türk-İslâm medeniyetinin gönüle hitâb eden bütün
güzellikleri ve rikkatlerinin timsâli oldu. Trablusgarb babasının
yattığı unutulmaz toprak idi, fakat vatan İstanbul olmuşdu.

Trablusgarb Harbi ve Balkan Savaşı'nın acı günlerinde,
Serencebey yokuşundaki evin penceresinden bakıp İstanbul câ-
milleri silsilesini görmek, her şey gitsen bile bu âbideler var ol-
dukça Türk-İslâm medeniyetinin devâmına bir va'd gibi teselli-
kâr idi.

Ferid Bey, Meclis-i Mebûsân başkâtibi, daha sonra Kütah-
ya mebusu, İfham gazetesinin baş muharriri ve Türk Ocağı ilk

reisl olmuşdu. Türkiye'nin hayrına sandığı kanâatlerini, Fırka'nın emirleri hilâfına da olsa, alenen ve belâgat ile ifâde eden Ferid Bey, Sinop ve daha sonra Bilecik'e sürgün edilerek, İlk Umûmî Harb yıllarını, âilesi ile beraber, orada geçirdi.

Menfâ yıllarında, baba dostu Yusuf Akçura'nın teşviki ile, Müfide Hanım ilk eseri «Aydemir»ı yazdı. Genç kadının hayâll, Sinop kıyılarından, sâde İstanbul'da, Erenköy çamlıklarında geçen vak'alara değil, Karadeniz ötesindeki bozkırlara, Türkistan'a kadar uzandı. Çünkü artık, Türkçülük mefkûresi de gelişmişti. Osmanlı milletler câmlası dağılmağa yüz tutmuş ve her kavm kendi kültürü ve mâzisi ile başbaşa kalmakta idi. Türkler de mazilerini ve kendilerine yakın olanları arıyorlardı. Yusuf Akçura ve diğer İç Asyalı göçmenler vâsıtası ile, müstemleke vaziyetindeki illerde yaşayan soydaşlarının kaderini öğreniyor ve merhamet duyuyorlardı. Bu, insânî veçheli bir milliyetçilik idi. Müfide Hanım'ın 22-25 yaşlarında yazdığı «Aydemir», Türk dünyasında akisler bulan bir kitab oldu. Yalnız Osmanlı gençleri değil, Azerbaycan'da, Rus hapishanelerindeki Türk milliyetçileri gizlice «Aydemir»ı elden ele dolaştırıyorlardı.

Edebî faaliyetin yanında, Umûmî Harb safhalarının aleyhimize dönüşü, şuuraltı bir korku olarak tezâhür ediyordu. Müfide Hanım bu devirde bir rüyâ görmüştü. İstanbul câmleri ve minâreleri devrilecek gibi sallanıyordu. Bu rüyâyı Osmanlı devletinin yıkılmasına yorarak, dehşet içinde kalmıştı.

Umûmî Harb'in son yılında Ferid Bey menfâdan geri çağırılıyor ve Klev'e başkonsolos tayin oluyordu. Klev dönüşü, Müfide Hanım İstanbul'u yabancı orduların işgâlinde buldu. İstanbul câmlerinin sıralandığı Marmara sâhili karşısına, yabancı gemiler demir atmıştı. Şehir, yabancı askerler ve onların bayrakları ile dolu idi. Millî felâketler birbirini izledi. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgâlini öğrenen İstanbullular, minârelere yas işâretli siyah bayraklar asarken, Sultanahmed meydanı'nda bir halk toplantısı oldu. Müttefik ordular kumandanlığı toplantıya mâni olmak isteyince, Sultanahmed Câmii'nde bir mevlid tertip etmek kararı alınmıştı. Sonunda, yine de câmie sığmayan halk, meydanı da doldurdu. Bu toplantının nasıl içten geldiğine Müfide Ha-

nım şâhid olmuşdu. Bayezid'deki mor salkımların sarıldığı kü-
çük, siyah tahta evlerin kapıları açılıyor ve çarşafli hanımlar, so-
kaklarda akan kalabalığa karışarak, Sultanahmed'e ilerliyorlardı.
Müfide Hanım, Tatlıkuyu sokağının dar ve karanlık dihlizinden,
yaşlı annesinin de çıkıp Sultanahmed'e gittiğini gördü. O günkü
hislerini Müfide Hanım şöyle kaydetmişti:

«Câmide bir direk dibine oturduk. Gelenlere bakıyordum.
Uzaktan, yakından, her taraftan, binlerce kadın ve erkek, ses-
siz-sedâsız, câmii doldurmağa başladılar. Menedilen «meeting»
yerine verilen bu mevlilde herkes bulunmak istiyordu. Her gi-
ren, huşû ile, hürmetle, çekingenlik ile, bir kere etrâfına bakı-
yor, sonra başını bükerek ilerliyor. Parlak mabedin güneşli ku-
cağında siyah bir gölge gibi geçiyor. Satvet ve saâdet hatırlatan
beyaz duvarların muhteşem nazarından saklanmak ister gibi, bir-
birlerinin arkasına oturuyorlar. Nihâyet, bu gölgeler o kadar ço-
ğaldı ki, câmi de sim-siyah oldu. Çiçekli çinler, nakışlı di-
rekler, mebzûl güneş veren pencereler bile, hep siyah gözüktü.
İlahiler okunmağa başladığı zaman, câmin kendisi de sanki ağ-
lıyordu. Güzel bir ses kadar, insana tesir eden bir şey yoktur.
Fakat bugün dinlediğim ilahî kadar, bana tesir eden hiç bir ses
işitmedim:

Ey garib bülbül diyârın kandedir?

Bir haber ver, gülzârın kandedir?

.....

«Bu ses sanki ateşin bir hat gibi kubbeye çiziliyor, insan-
ların ilâhına yükseliyordu.

«Bakdım, 'Şimdi görseler de bu şehrin milliyeti nedir anla-
salar' dedim».

Ferid Bey'in İstiklâl mücâdelesine Ankara'da iltihâkını mü-
teâkib, Müfide Hanım bir müddet daha İstanbul'da kalmıştı.
Neşrettiği makaleler sebebi ile İngilizlerin onu tevkife hazırlan-
dığını öğrenince, Tatlıkuyu sokağına yakın oturan annesine ve-
dâ ettiler ve köylü kıyâfesinde, Karadeniz'e açılan bir küçük İtal-
yan gemisine bindi. Bir kısmı güvertede, açıkda geçen fırtınalı
bir deniz seyahâtından sonra İnebolu'ya ve oradan Ankara'ya
vardı. Araba ile yapılan bu uzunca yol esnâsında, doğum yeri,
Kastamonu'da durmuş ve hemşehrileri ile tanışmıştı.

İstiklâl Harbi esnâsında Ferid Bey, Büyük Millet Meclisi Hükûmeti'nin Mâliye Vekîli idi. Kışın Ankara'nın tepesinde, kâleler gölgesinde bir evde, yazın Çankaya'da bir bağ evinde oturlardı. Müfide Hanım «Hâkimiyet-i Milliye» gazetesinde yazıyor ve bazı makaleleri, teşcî maksadı ile, cephede dağıtılıyordu. Şubat 1920'de Anteb'e «Gâzî» lakabının verilmesine öncü olan makalesi şöyle başlıyordu:

«Türkler! Hürmet ile eğiliniz! Anteb karşısındasınız. Onu, o aşk-ı vatan timsâlini, kendi ezeli ve fitrî kahramanlığınızı selâmlıyorsunuz... Gâzî Anteb! Sen bugün yalnız cenûb hududlarını müdâfaa etmiyorsun, cenûbdaki hukukumuzu ebedî bir sûrette tesbît ediyorsun... Dünyada bir Türk kaldıkça senin ismin mukaddes tanınacak, dünyâ durdukça senin gazân Türklüğün ebedî bir timsâli olacaktır».

Zevcinin Ankara Hükûmeti'nin mümessili olarak 1923-24 yıllarında bulunduğu Paris'den dönüşünde Müfide Hanım «Pervâneler»i yazdı. İstiklâl Harbi kazanılmışdı, fakat Türkiyenin ufuklarındaki diğer büyük bir tehlike olan ecnebî kültür nüfuzu dînmiş değildi. Kendisi de ecnebî mekteplerde okuyan muharrir, Avrupa kültürü'ne karşı değildi. Fakat Türk çocuklarının millî benliğinin, ateşin parlaklığına tutulan pervâneler gibi yanmaması için, millî kültürün yabancı medeniyetler ile hemâyâr vecheşinin onlara tanıtılmasını, sevdirlilmesini, gönüllerine hltâbedilmesini dilemekte idi.

«Pervaneler»in, ecnebî kültürünün benliği yakıcı tesîrini it-hâm eden sayfelerinde, Osmanlı devletinin yıkılış yıllarındaki hezimetlerin yaralarının izleri henüz şifâ bulmamıştır. Türk-İslâm medeniyeti ile Avrupa kültürünü, o devirde, bugünden daha derin bir uçurum ayırmakta idi. Birine geçmek, öbürüne artık dönememek demekdi. Millî varlığını te'yid etmiş Türkiye Cumhuriyeti devrinde, milletlerarası mücâdelelerde daha insânî ölçülerin, hiç olmazsa bir gün var olabileceği tasavvurunun belir-diği bir dünyada yaşayan bizlere, Müfide Hanım'ın 1923-24'deki hısları mübâlağalı gelebilir. Fakat, o zamanki Türklerin ıztırâbının bu aks-i sedâsı, bizi hiç bir zaman lâkayd bırakamaz.

Yirmi yıla yakın, 1925-43 arası, Müfide Hanım Dışişlerine intisâb eden zevci ile Türkiye'den ayrı yaşadı. Kendisi uzakda iken annesi vefât etmişdi. Zevci 1943'de emekli olunca, ilk ön-

ce Göztepe'ye, sonra Moda'da Nine Hatun sokak no. 18'deki evlerine yerleştiler. Müfide Hanım artık çok az yazıyordu. Son makalelerinin birinde, yaşlı insanlara huzur evleri yapılması için ricâda bulunuyordu. Müfide Hanım, hayatının son yirmi yılında ölümü sık düşünüyordu. Filozof ve mutasavvıf Mehmed Ali Ayni Bey ile hayat ve ölümün mânâsı hakkında bir konuşma belki bu düşünce silsilesini açmıştı. 1956'da geçirdiği bir hastalıktan sonra, İslâmiyet'e bağlı gündelik hayatta da tezâhür etti. Namaz kılmağa başladı. İki kerre, 1960 ve 1961'de Hicaza gitti. İnsan gönlünün timsâli olarak İbrâhim Peygamber'in yükselttiği Ka'be'nin karşısında, insanlığın inkişâf târihinin sayfalarını tamamlayan Peygamber'in Medine'deki mezarı muvâcehesinde, Müfide Hanım vakfede durdu. Vakfede duran Müfide Hanım, Hicaz târihinin manevî ağırlığını duyan herhangi bir mütefekkir değil; bir Müslüman idi. 1961 yılında Müfide Hanım Trablusgarb'e giderek babasının mezarını aramış, fakat bulamamıştı. Artık, Hakkın karşısına varacağı âna hazırlanır gibi, gittikçe kendini tenkide ve tashîhe uğraşıyordu. Dâima şefkatli ve vefâkar olmuştu. Âile dostlarını ziyâret eder, muhtâcların imdâdına koşardı. Merhametli hayvanlara da uzanırdı. Bir uyuz kedinin şikâyetine cevap vermemiş olmanın pişmanlığı, yıllarca onu takibetmişdi. Bütün mahlûkları sever ve sevilmek isterdi. Gönül kırmaktan çekinirdi. Gittikçe daha sabırlı ve çok mütevâzı oldu.

Son hastalık geldiği zaman, kendine bakanlara zahmet vermemeye gayret etti. Onlara karşı minnetdâr, tavsiyelerine mu tâi idi. Üzülenlerden ıztırâbını gizlerdi. Hayatı seven bir insanın hastalığa karşı çabası içinde, yine de teslîmiyet hâlinde kaldı. ıztırâbdan pek korkmak ile beraber, ıztırâb gelince sabırlı oldu. 24 Mart 1971 gecesı gelen son ânda, dill artık dönmez iken, etrâfındakilere tesellî sözleri söylemeye çabalıyordu. Son nefeslerini almakda, boğulur gibi güçlük çekerken, sözleri şunlar oldu:

«Allah neylerse güzel eyler. Ben Allah'a inandım. Evvel Allah, sonu Allah».

Emel ESİN

B İ R Â İ L E ? ...

— Hay Allah, nereden tramvaya binmek aklıma geldi... Bu ne hücum!...

Doktor Burhan Ahmed, bir kale fetheder gibi, Bebek tramvayına atılan halk cereyanı içinde itilerek, kakılarak tramvayın arka platformuna sürüklenirken, hidetinden muttasıl mırıldanıyordu...

— Meğer burası kahramanlık meşheri imiş! Nereden tramvay aklıma geldil...

İçerden birisi seslendi:

— Beyefendi, Burhan Beyefendi, buraya teşrif ediniz...

Genç asistanı Cemil, ona yerini veriyordu. Bu kalabalığın arasından yol bulup geçmek de müşkül... Fakat Burhan, açık pencerenin önüne yerleşip büyük bir nefes aldıktan ve kocaman beyaz mendiliyle alınının terini sildikten sonra, altın dişlerini gösteren geniş tebessüm ile yanında ayakta duran Cemil'e döndü:

— Sen nereye? Bu mahşer arasında işin ne? Nasıl yer bulabildin?...

Bütün bu soruları sıraladıktan sonra cevabını beklemeden Boğaz'a doğru baktı, ve tekrar memnun bir kahkaha ile Cemil'e döndü:

— Ne dersin azîzim? Gidiyorlar, gidiyorlar, dedi.

— Tabîî değil mi hocacığım?

— Tabîî mi, doğrusu onlar için tabîî değil; ama, ne ise gidiyorlar ya, mesele orada.

Gidenler «Müttefikler» idi. Müttefik orduların telâş sokaklara kadar dökülmüştü. İşgal ettikleri büyük binaların önüne sandıklar yığılmış, kapılarında daha şimdiden Türk askerleri nöbet bekliyor. Denizin üstü harp gemileriyle rıhtım arasında karınca gibi işleyen kayıklar, mavnalar, istimbotlar ile kayınıyordu.

Fakat tuhaftır, kaçmaya çok benzeyen bu heyecanlı hareketlerin en bâriz eseri, tesadüf edilen ecnebi askerlerin asıl yüzlerinde okunuyordu. Nerede, o eski tahakküm ve gurûr neşeleri? Şimdi, hallerinde, uyuşuk ve korkak bir zavallılık, umulmadık yerden kafasına yumruk yiyenlerin yüzüne çöken aptal, hayrete benzer bir miskinlik vardı.

Buna mukabil Türkler, taşan, dökülen, sokakları dolduran bir sevinç tufanı, bir zafer sarhoşluğu içinde idiler. Her taraf al bayraklarla donanmış. Herkes birbirine sarılıyor, âdeta, sokaklarda akan halkın sevinçten çarpan kalplerinin sesi duyulacak.

Cemil, bir müddet Burhan Ahmed'in gösterdiği yerlere baktıktan sonra yavaşça sordu:

— Hocacığım, siz nereye, Bebek'e mi?..

— Evet, 'Leman'ı göreceğim.

Cemil, yüzüne hücum eden kanı göstermemek için başını çevirerek ilâve etti:

— Leman Hanım'ın sıhhatı nasıl; mektebe devam için isrâr ediyor mu?

Burhan Ahmed'in yüzü ekşidi. Bütün iyi ve doğru insanlar gibi onun da çehresi, hissiyâtını ayna gibi aksettirirdi.

— Sorma, dedi, inad ediyor.

— Niçin?

Doktor cevap olarak omuzlarını silkmekle iktifa etti. Öbürü, artık alâkasını gizlemeyen bir isrâr ile:

— Siz kat'î sûrette men etmişsiniz değil mi?

— Evet, ettim. Fakat dinleyen nerede? Mektebi bitirecekmiş, şahâdet-nâme alacakmış. Meselenin esası, eğlencel... Bu Amerikan mektebine girenler artık âileleri, muhîtləri ve memleketleri için yabancı oluyorlar. Leman da böyle olacak...

— Nasıl olur hocacığım?

— Şüphesiz, şüphesiz!..

— Yani ne oluyorlar?

— Bize yabancı!...

— Nasıl?

— Nasıl olacak, o mektebe gidenlerin hepsi ah-lâkına ve mektepte geçirdiği müddete göre bir istihâleye uğruyor. Fakat çocukluktan itibâren orada büyüyenler, her halde Türklükten sıyrılıyorlar ve Amerikan mukallidi oluyorlar. Bu muhakkak.

— O kabahat de bizim. Eğer onlarınki gibi rahat mekteplerimiz olsaydı; kimse onları tercih etmezdi.

— Bu da şüphelil..

— Fakat, herhalde hocacığım. Bahsettiğiniz te-sîrden Leman Hanım'a ne? Sizin evinizde terbiye alan bir hanım, Amerikan mukallidi olabilir mi?

Burhan, sadece içini çekti. İstemeyerek, asistanı onu en ince yerinden yaralamıştı: Kendi evi; evinin tesîrî... Hangi, hangi ev; babasının evi mi? Çocuklarına hizmet etmeyi zevk bilen sessiz ve idaresiz annesini düşündü. Arada bir yüksek sesle emir vermeyi hâkimiyetine kâfi addeden nüfuzsuz babasını hatırladı. Orada hangi tesîr alınabilirdi.

Ya, kendi evi! Fransız karısı ve ne oldukları belirsiz çocukları gözünün önüne geldi. Leman hangi tesîrle, Amerikan nüfuzundan kurtulacak?..

— Âile... Terbiye... Ah Cemil, nerede o eski Türk âilelerinin sert terbiyesi, nâfiz anneliği ve babalığı, dedi.

Başka bir şey ilâve etmedi; fakat yüreği sızladı.

Cemil bir türlü, Leman Hanım'a kusur bulamıyordu:

— Herhalde Leman Hanım başkadır.

— Göğsü zayıf; hiç olmazsa bir sene kesin istirahata muhtaç... Bütün âile kendisine yalvardık, isrâr ettik. Annem ağladı, babam bağırdı, ben darıldım; hiç biri tesîr etmedi. Amerikalılar hepimizi mağlûp ettiler, Cemil...

Yavaş konuşmalarına rağmen etraftaki adamların hepsinin, kulak kesilerek kendilerini dinlediklerini fark edince, Burhan Ahmed sustu. Biraz sonra:

— Cemil, sen de Bebek'e mi gidiyorsun?

— Evet hocacığım, Şükrü Bey'in haremine.

Cemil, hergün Leman'ı görmek ümidiyle Bebek'e kadar gidip döndüğünü hocasına itiraf etmedi.

— Tekrar İstanbul'a dönecek misin?

— Evet!

— O halde bana uğra, beraber dönelim. Ben de döneceğim.

Cemil, bu teklife pek sevindi. Fakat belli etmek istemedi.

Tramvay deniz kıyısından koşuyordu. Burhan ile Cemil, bayrakları inmiş, müdavimleri koğulmuş Müttefik askerlerinin barlarını birbirlerine gösterirlerken ikisi de o acı bahsi unutmuş güzüktdüler. Fakat Cemil'in aklından Leman'ın hastalığı; Burhan'ın kalbinden de kardeşinin üzüntüsü bir türlü çıkmıyordu. Ne idi, ya Rabbî, bu Amerikalıların sihril

Bebek'teki evlerine giderken Burhan Ahmed lâ-kayd gözükmeğe çalışıyordu. Babası bahçede güllerini sulamakla meşguldü. Oğluna yeni karanfillerini gösterdi. Bu sırada Burhan Ahmed'in gözü tekrar denizin üstünde gezinen donanmış Türk kayıklarına ve şirket vapurlarına ilişti, ve neş'e ile:

— Baba, ne dersin? Gidiyorlar, defoluyorlar, dedi.

Babası, beyaz pala bıyıklarını büktü ve eski miralaylığını hatırlatan bir sesle cevap verdi:

— Mehmed'in süngüsü bu, oğlum!

Burhan gülererek içeri girdi.

Sokakların, denizlerin sürur velvelesiyle, atılan silâhların mütemadî patırdısıyle tam bir tezat teşkil eden sessiz ev... Burhan, beyaz mermer taşlıkta durdu. Ve çocukluğundan beri kaybetmediği lâubalî bir itiyatla:

— Anne, dedi.

Annesi bir gölge gibi sessiz, onu karşılamaya çıktı. Gözünde gözlük, parmağında yüksük vardı.

— Anne, böyle geç vakit, ne yapıyorsun?

Annesi, ufak bir tereddüden sonra yavaş ve korkak sesle cevap verdi:

— Leman'ın çamaşırlarını gözden geçiriyorum; bu hafta mektep açılıyor da.

Aşağıdaki oturma odalarına girdiler. Zamanında burası tertemiz bir Türk odası idi. Hâlâ uzun kereveti, beyaz ve tenteneli örtüsüyle duruyordu. Kerevetin karşısında konsol ve ayna. Üstünde sürahî ve bardaklar. Ortada yuvarlak ve örtülü masa... Fakat zaman, bu Türk odasına onu gülünç bir vaziyete sokan teferruat ilâve etmişti: Duvarlara ufaklı büyüklü İngiliz gravürleri, gazetelerden kesilmiş renkli manzaralar, güze! Anglo-sakson kadın resimleri asılmıştı. İki pencere arasında pembe lake bir etajer vardı: İçinde birkaç mektep kitabı ile birkaç roman, ve üzerinde kırmızı yün saçlı, yüzü boyalı iki bezden bebek.

Burhan, Leman'ın tesirini düşünüyor; onun zihniyetini tahlîle çalışıyordu.

Annesi sordu:

— Claire nasıl, çocuklar iyi mi?..

Burhan, karısının ismini duyar duymaz kaşlarını çattı. Çünkü, annesinin bir gün kendini de anılamamış olduğunu hatırladı. Hâlâ sesinde o tenkidi hissediyordu. Fakat, çocuklar denince herşeyi unuttu. Burhan, çocuklarını çıldırasıyla severdi. Bütün huyları gibi evlât muhabbetindeki mübalâğalı zaafı da annesine benzerdi.

— Afacanlar, hergün büyüyorlar. Anne, görsen Cevat ne güzel bir oyma çerçeve yaptı. İçine grand'maman'nın (*) resmini koyacağım diyor.

(*) Büyükanne (fransızca).

— Grand'maman mı?

— Canım sen.

— Aman oğlum, ben haminneyim. Resmim de çıkmaz. O, Avrupa'daki grand'maman'sınıkini koy-sun...

— Leman nerede?

Annesi yaklaştı ve yavaş bir sesle:

— A Burhan, neden bu kız böyle soluyor, dedi.

Bunu söylerken annesi dönerek gözlerini sildi, ve orada dikiş makinesinin önünde yayılı duran beyaz çamaşırları toplamağa başladı.

— Leman nerede?

— Madmazel Haykanoş ve Güzin Hanım'la biraz gezmeğe çıkmışlardı...

— Bu Haykanoş da kim?

— Mektep arkadaşı; inekçıyan Efendi'nin kızı.

— Bugün, bu kalabalık arasında ne işleri var?

— Canım, tenis oynamağa mektebe gittiler; uza-ğa değil...

— Bebek Koleji'ne mi?

— Evet...

— Fakat anne, bu kızı böyle serbest bırakmanı hiç anlamıyorum.

— Oğlum, Leman çok ciddîdir, ne çıkar?..

— Bir kere, yorulmasını kesinlikle yasakladım. Sonra, bu Ermeni ve Rum delikanlılarının arasında ne işi var? Evet öyle, gidip birlikte oynadığı Rum ve Ermeni çocuklarıdır. Başka birşey zannetme.

— Mektep arkadaşları...

— Mektep falan bilmem. Bu kız, sizin ihmaliniz yüzünden ölecek. Mektebe gitmesin derim dinlemez-siniz; tenis oynamasın, kürek çekmesin, dansetmesin,

göğsü zayıf derim, dinlemezsiniz. Ben de artık karışmıyorum...

Annesi ağlamağa başladı:

— Ah oğlum! Beni dinliyor mu? Zaten hanginiz dinlersiniz? Babası ayrı bir aksi, yalnız bağırır çağırır; siz hepiniz ayrı aksilersiniz. Aranızda ezilen benim. Sen en usluları idin; sana, Claire'ı alma, dediğim zaman dinledin mi? Nâdire'ye, Hasan'a varma dediğimiz zaman dinledi mi? Hâlâ da pişman olmadığını söylüyor. Gerçekten, o da tıpkı kocasına döndü, geçen gün dans müsabakasında birinci olmuşlar...

Bunu söylerken, annesi, birinci olmuşlar kelimesi üstünde biraz duruyor, ve oğluna yan gözle bakıyordu. Ne kadar olsa anne; bundan bile mağrurdu.

— Bu da ille mektebi bitirmeyi kafasına koymuş. Çevirmenin ihtimali yok. «On senedir çalışıyorum, bari elimde bir diploma olsun» diyor. Hakkı da var.

mi?.. İşte Cemil! İyi, çalışkan, zekî bir çocuk, istikbali var. Diplomasız da onu almağa razı.

— Diploma alıp ne yapacak? Evlenecek değil

— Beyhude oğlum; kız evlenmek istemiyor. Hayatını kazanacakmış. Serbest, hür, insan olacakmış, erkekler gibi. Zaten o narin vücuduyla evlenmesi de doğru değil. Henüz yirmiikisinde. Hele bir yirmibeşini bulsun.

— Anne, sen onbeşinde evlenmişsin; kızın da haydi yirmi ikisinde evlensin... Daha ne bekliyorsunuz? Bunlar lâf, onun maksadı mümkün olduğu kadar mektebi, yani eğlenceyi, evinde bulamadığı eğlenceleri, tenisi, dansı, flörtü bırakmamak... Ah, eski âdetlerimizi..

— Sen, madem ki eski âdetleri seviyordun, bir Fransız'la niye evlendin?

— Benim evlenmemi ve karımı lütfen rahat bırakın. O başka, bu başka.

— Oğlum, şimdiki kızların erkeklerden farkları yok ki! O bizim zamanımızın aptallarına göre imiş.

Burhan, memnûn olmayan bir tavırla kalktı.

— Demek Leman'ı muayene edemeyeceğim. Ben gidiyorum.

— Kalsaydın, neredeyse gelir.

O esnada odaya giren babası, gülerek kalın sesiyle:

— Madam cenapları müsaade etmezler ki kalsın, dedi. Sonra dayaktan korkar. Hey gidi bizim erkekler!

Burhan, kâfi derecede sinirlenmişti.

— O da benim bileceğim iş, dedi. Ve soğuk bir tavırla vedâ ederek çıktı.

Sokakta deminki gürültüyü, ve bahçede de kendisini bekleyen asistanını buldu.

— Neden içeri girmedin Cemil?

— Peder beyefendi ile bahçede konuştuk. Leman Hanım evde değilmiş.

Burhan'ın güleceği geldi: Sonra, Leman olmadığı için içeri girmeyi bile istemeyen gence acıyarak baktı.

— Zavallı oğlan, o da başının derdini arıyor, dedi.

Yürüdüler, ve dönüşte تنها olan tramvaya bindiler. Gelen akşamla birlikte, ortalığa azgın bir gürültü velvelesi inmişti. Herkes, gün bitmeden, bütün eğlenmek ve gürültü etmek hevesini bitirmek istiyordu.

Istanbul'un emsâlsiz akşamlarından biri idi. Boğaziçi'nin, rengârenk akisli, sarı, pembe, eflâtun, mavi hâreli, saf, berrak suları üstünde, sayısız kayıklar, akar gibi geçiyorlar. Donanma fenerleri, karar-maya başlayan sahilleri, bir ziya neş'esi içine almışlardı... Her taraf parlaktı. Her taraf şenlik içinde idi, bayramdı. Milletin ruhundan doğan, en sevinçli, en neş'eli bir bayram... Silâh sesleri şarkılara karışıyor, ve bundan evvel burada gürleyen gâlip düşman seslerini silmek, temizlemek ister gibi bütün kuvvetleriyle yükseliyorlardı.

Gidenlerin makhûr yüzlerini tasavvur etmek Burhan'a bütün dertlerini unutturdu.

— Cemil, akşam yemeğini bizde yiyelim. Bir şampanya açarız. Bugünden daha mes'ut bir gün olabilir mi, dedi.

— Memnuniyetle hocacığım.

Eminönü'nden Babiâli'ye yayan geldiler. Burhan Ahmed, evinin merdivenini gülerek, âdetâ koşarak çıktı; onun, kocaman karnına rağmen umulmaz bir hafifliği vardı.

Girer girmez, sofada elektriğin yakılmamış olduğunu farketti. Düğmeyi çevirirken çocuklarına seslendi:

— Nini, Dédé, neredesiniz?

Sevda ve Nihal, oniki ve on yaşında iki küçük kız çıktılar.

Tabiatıyla, belki de farkına varmadan onlarla fransızca konuşuyordu.

— Maman nerede?... Kardeşleriniz nerede?...

Cemil, hocasının Fransız karısına rağmen neden böyle bozuk fransızca konuştuğunu düşündü. Fakat

muhakemesini yürütmeye zaman kalmadı. Çocuklar fena bir haber verdiler:

— Maman hasta, yatıyor.

— Yatıyor mu? Cemil, sen otur yavrum, ben hastaya bakayım.

Burhan, neş'esini kaybetmeden karısının odasına yürüdü:

— Doktor geldi, hasta hanım, hazırlanınız, hastalığı kaçıracağız!.. Orada da aynı karanlık vardı. Elektrik çevrilince, sarı demir karyolada yüzü koyun yatan karısının biraz şişman vücudunu gördü.

— Ne var yavrum? Ne oldu? Başın mı ağrıyor? Baksana! Yüzünü göstersenel insan, böyle güzel bir günde, kurtuluş bayramında hasta olur mu? Kalk bakalım, Cemil'i de getirdim, şampanya içeceğiz, oradan otomobille sizi gezdireceğim.

Küskün bir ses, yastıkların arasından homurdandı:

— Rica ederim Burhan, beni rahat bırak! Bayramınızdan bana nel Hastayım.

— Nen var?... Hem ne demek, sen Türk karısı değil misin?.. Elbette benim bayramım, senin de bayramındır. Sizin Fransız kanununuzda bile ne derler?..

— Ofl.. Kanununu da, beni de rahat bırak diyorum.

— Ne oluyorsun?

— Rahat bırak!..

— Nen var? Muayene edeyim mi?

— Hayır, git!

Burhan, hayret içinde çıktı. Sevda'yı çağırdı.

Yüzü kendisine en çok benzediği için Burhan, büyük kızını kendisine en yakın gördü: Aynı renksiz

ten, aynı kara gözler, aynı muntazam burun ve ağız.. Fakat, birbirine bu kadar benzeyen kara gözlerin Burhan'da mânâsı şen ve dürüst iken; çocukta korkak ve çekingendi. Ağız, babada daima gülmeye meyyâlken; kızda ağlar gibi büküktü... Bütün yüzün ifadesi doktor-da ne kadar açıksa; kızda o derece kapalı idi, ve bunun içindi ki, birbirine pek çok benzemekle beraber, hakikatte büsbütün yabancı dururlardı...

— Dédé, annene ne oldu?

— Hasta.

— Neresi?

— Bilmem.

Babalarının sesini duyan iki oğlan da koştular, ve ceplerini bir kere muayene ettikten sonra en küçüğü Cevat, babasının kulağını aradı ve:

— Baba, Maman hasta, Fransızlar gidiyor diye, dedi.

Burhan bir kere irkildi. Sonra, gülerek oğlanın kulağını şakayla çekti.

— Hiç öyle şey olur mu. Baba Türk, çocuklar Türk olunca; anne de elbet Türk olur, ve Fransızların gitmesine sevinir.

Çocuk aynı tavırla:

— Fakat baba, görsen ne ağladı, ne ağladı. Zâbitler adieu (*) demeye gelmişlerdi, onlar gittikten sonra anne yattı.

Burhan düşündü; gerçekten bu akşam Claire'in yüzü, makhûr düşmanların yüzüne ne kadar benziyordu.

Kalktı, bir müddet başını tuttu. Çocukların dördü

(*) Allahaismarladık (fransızca).

de ona bakıyorlardı. Sevda yavaşça, bunları söylediği için Cevad'ı çimdiklemiş olacak ki o, birden çığlıkla ağlamağa başladı.

— Dédé, yapmal Neden kardeşini ağlatıyorsun?

— Ben yapmadım!

Oğlan ağlayarak:

— Sen yaptın, dedi.

— Sevda, Sevda yalan söylüyorsun, dünyada en fena şey yalandır. Sonra seni sevmem.

— Baba, Cevad annemin ağladığını söyledi; peki ama hakkı yok mu? Onun Fransız olduğunu unutmamalı. Sen Fransızlar geldiği zaman ağlarken annem şaşmamıştı; sana acımıştı. Sen de haksızlık etmel

Burhan, kendine çok benzeyen kızının yüzüne dikkatle bakıyordu: Dalgın ve şaşkın bir bakışı vardı. Evinde kendine ne kadar, ne kadar yabancı bir ruh hissetti. Sonra çok ciddi bir tavırla, ve çocuğu büyüten, istikbali delen bir sesle:

— Sevda, dedi. Sen Fransızların gittiğine sevinmedin mi?

Kız kıpkırmızı oldu. Başını öbür tarafa çevirerek:

— Elbet, dedi.

— Daha kuvvetle söyle!

— Elbet babal

— O halde haydi gelin, hepinize şampanya vereceğim.

Çocuklar, bu havadise kurtuluş bayramından daha çok sevinerek babalarını takip ettiler.

Cemil, etrafında dönen olayı anlamadan hissederrek rahatsız, bekliyordu.

— Hocacığım, mademki Madam hasta; ben gideyim, siz onun yanında oturun.

Burhan artık gülmüyordu.

— Hayır, bugün benim evimde muhakkak surette Müttefiklerin gitmesine sevinilecek, dedi.

Arzu ve iddiasına rağmen ses, katı ve acıydı. Sevinç neşesi hiç yoktu... .

Sessizce sofraya oturdular. Burhan'ın, dalgın durmamak için gösterdiği bütün gayrete ve Cemil'in gevezeliğine rağmen yemek pek soğuk geçti. Meyve gelince, Burhan şampanya istedi. Marika, Madam'ın yatak odasına gitti. Epey bir müddet sonra ellerini oğuşturarak gözüktü.

— Hani şampanya?

— Madam anahtarı nereye koyduğunu bilmiyor.

— Git bul

Yine Marika boş geldi.

— Madam uyumuş.

Bu sefer anahtarı aramaya çocukları yolladı. Fakat onlar da boş geldiler. Anahtar bir türlü bulunmuyordu. Yemeğin büsbütün tadı kaçtı.

Cemil, yavaş bir sesle, âdeta korkarak:

— Hocacığım, şampanya Türk içkisi değildir. Türkler, sevinince tatlı yerler, dedi.

Fakat Burhan, yumuşaklara mahsus bir hiddetle behemehâl şampanya istiyor, ve kalbini merâret ile dolduran bir intikam hissiyle muttasıl:

— Müttefiklerin gitmesine şampanya içeceğim, diye tekrarlıyordu.

Çocuklar da boş yere dolaştıktan sonra Marika'yı çağırdı.

— Çabuk bir otomobile bin, ve şampanya bul. Kaça olursa olsun al! Bulamazsan; yarın bu evden gidersin!

Yarım saat, sofrada bir cehennem havası içinde bekleştiller. Oğlanlar, sandalyeler üstünde uyumuşlardı. Kızlar, birbirlerine alttan alta bakışıyorlardı.

Yarım saat sonra, Marika yine boş geldi:

— Bütün dükkânlar kapalı Bayram...

Burhan sapsarı oldu. Cemil, başını kaldırıp hocasına bakamıyordu. Birden Burhan ayağa kalktı:

— O halde dolabı kırarız.

Ve kilere gitti. Cemil, çekiç sesini dinleyerek, zehir tadı alan bu şampanyanın bütün hikmetini düşünürken, oğlanlar gürültüden uyanmışlar ağlaşıyorlardı. Babaları kalkar kalkmaz, gizlice annelerinin yanına giden kızlar da, birden çığlıkla feryada başladılar:

— Maman bayıldı. Maman gürültüden bayıldı. Babal Babal Bırak; yetiş yetiş!..

Burhan bembeyaz, saçı başı perişan, yüzü ter içinde, yanlışlıkla çarpan çekicin darbesiyle kanayan elinde bir şişe şampanya, içeri girdi. Şişeyi hızla masanın üstüne bıraktı, ve bütün bu gürültü içinde başı önünde duran Cemil'in karşısına dikildi:

— Cemil, dedi. İrkına yabancı bir kadınla sakın evlenmel Anladın mı? Öleceğini bilsen de yine evlenmel

Cemil, cevabının zulmünü hissetmeden:

— Tabî hocacığım... Elbettel Hiç alır mıyım? Öbürü, kader gibi ciddî, devam etti:

— Yalnız o kadar değill.. Ecnebî tesirine kapılmış bir kızla da evlenmel.. Aslâl.. Anladın mı? Bedbaht olmamak istersen; annene benzer, sessiz, hanım hanımcık, uslu, akıllı bir kızcağız all..

Fakat bu sefer Cemil sustu, elbette diyemedi, iknâ bile olamadı. Çünkü gözünün önüne ince, zarıf boy-

lu, solgun benizli, elâ gözlü Leman gelmişti.

Burhan, nutkunu bitirince zincirine giden bir mahkûm gibi hastanın odasına doğruldu. Cemil de, fırsat-tan istifade ile hemen kaçtı. Şampanya şişesi açık, sofranın üstünde duruyordu.

İTİYAD MI, İSYAN MI?

Burhan Ahmed, kaç gündür pek bedbîndi. Leman'ın, zayıf ciğerlerine rağmen mektebe gitmekte ısrar ettiği, zaten neşesini kaçıtırırken, Claire'in geçen gün yarattığı lüzumsuz vak'a, onu büsbütün zehirlemişti...

Her vakitki ufak tefek münazaralar gibi bunu da unutmak ve sükûnet bulmak kabil olmuyor, bilâkis gün geçtikçe bu hatıra büyüyor, ve gözü önünde yeni bir ufuk açılıyordu. Sisli havalarda birden eserek ufku temizleyen rüzgâr gibi, o vak'a da ufkunu meydana çıkarmıştı. Ve bu ufuk... Bir uçurumdu... Şimdiye kadar itiyad sisiyle kapanan derin ve korkunç bir uçurum!..

Fakat hâlâ Burhan, ümit etmek yolunu arıyordu... Yazı masası üstünde Claire'in, evlendikleri zaman çıkarılmış bir resmi vardı. Onu eline aldı, ve uzun uzun baktı. O zaman Claire, ince ve zarîf idi. Gözleri ne kadar iyi bakıyordu. Burhan o zamanki Claire'i ve o zamanki kendini hatırladı. Ve yüreği merhametle sızladı.

Meşrutiyet'in ilk senesinde idi. Yirmibeş yaşında , mektebi bitirdikten sonra, ümit dolu, heyecan dolu bir kalple, kafesi açılmış bir kuş gibi Avrupa'nın fen ve ilim hazinesine koşmuştu... O zaman ne saftı... iyiliğe, safvete, samîmiyete, insâniyete ve insanların muhabbetine nasıl inanırdı!..

Paris'in çok dağıtıcı muhîtime girmeyi düşünmedi bile. Eğlenmek için değil, öğrenmek için gidiyordu. Öğrenecek ve öğrendikleri ile insâniyete hizmet edecekti. Bunun için Montpellier'yi(*) tercîh etti. Ve o zaman bir Miralay olan babasının göndereceği birkaç lira ile geçinebilmek için, pek mütevâzı bir odaya yerleşti. Bu oda, bir şarapçının ufak apartmanından ayrılmıştı.

Çok geçmeden Burhan, ev sahipleriyle de ahabab oldu. Fransa'da, şarap satmak ayıp bir şey değildi. Bir talebe onlarla pekâlâ görüşebilirdi. Şarapçılar ise, bu Türk kiracıdan pek mağrurdular. Onu evlerine sık sık davet ettiler, ve böylece kızları Claire'le tanıştı. Burhan çok mahcup ve idealist bir gençti. Çocukluktan çikalı, ilk tanıdığı kız Claire oldu. Onda bütün kadın güzelliğini, bütün kadın câzibesini, kadın idealini bulduğunu sanıyordu. Halbuki sadece bir kadın bulmuştu.

Burhan Ahmed, ancak onüç senelik bir evlilik hayatından sonra Claire'de farketttiği bazı kusurların mebdeini, daha o zaman, biraz dikkatle, görebileceğini şimdi anlıyordu. O zaman Claire, coquette(**) idi. Biraz geveze idi. Gezmeyi, eğlenmeyi severdi. Hâlinde, şarapçı kızı tavırları vardı. Fakat iyi kalpli idi, ve gü-

(*) Fransa'nın 'güneyinde bir üniversite şehri.

(**) Coquette (koket): Beğenilme heveslisi olan kız (fransızca).

zeldi. Burhan'ın hayatında ilk kadındı. Çok geçmeden sevdi. Evlenmek hâricinde sevmeyi düşünmediği için nişanlandılar. Aşağı yukarı, ecnebî bir hanımla dönen bütün gençlerin başlarına gelen vak'al..

Şimdi bunu düşünürken, Burhan, o zamanki zihniyetinde tuhaf bir noksan farkediyor: Milliyet noksanı! O vakit, hiç bir zaman milliyet farkını düşünmemişti. Dîn farkı, âdet, itiyad farkı! Hepsi aklına geldi. Dîn farkı onun için bir mâni teşkil edemezdi. Claire'in biraz dindar olduğunu bilmekle beraber, buna ehemmiyet vermeyecek kadar kendisini serbest fikirli zannedirdi. İtiyad ve âdetleri de, müşterek bir hayatın çabuk eritip bir seviyeye getireceği alışkanlıklar telâkki etti. Damarlarda akan, kalpte atan, beyne sıçrayan kanın başkalığını hesaba katmadı.

Bir gün, ayrı bir düşünceyle ayrı bir mefkûre ile tıpkı iki hasım gibi karşı karşıya gelecekleri, hiç mi hiç aklına gelmemişti... O zamanki Burhan için, insanlar hep kardeşti... Fen, ilim, tıp ve insanlar, hep insâniyete hizmet gayesine yarar vasıtalar dı. Rumları, Ermenileri kardeşlerimiz; İngilizleri dostlarımız telâkki eden politika devrinin tesirlerine kurban olmuştu.

Claire ne düşündü? İhtimal sadece hoşuna giden, parlak, güzel, zarîf bir gençle evlenmek; yahut kimbilir, bir doktor karısı olmak hevesine kapıldı? Herhalde memnun ve mütebessim nişanlısının kolunda bir gün İstanbul'a çıktı... Burhan, o zaman Claire'in bu hareketinde, bir fedakârlıktan ve aşkının isbâtından başka bir şey görmemişti...

Sevinerek İstanbul'a geldiler. Fakat orada onları bir kızılca kıyamet karşıladı. Babası, annesi, hatta Nâ-

dire, kendisinden on yaş küçük kardeşi bile bir türlü Claire'le evlenmesine taraftar olamadılar.

Burhan, âilesiyle darıldı. Onların bu ısrarlarında gayri şuurî bir milliyet hissini duymadı. Burhan'a göre, onlar yalnız mutaassıp, dar bir zihniyetle, ecnebî karısını âilelerine almak istemiyorlardı. Onlarda, ihtimal ki biraz bu da vardı. Fakat her halde ihtiyarlar, sebebini belki izah edemedi, doğru yolu görmüşlerdi. Burhan, hepsine rağmen nişanlısıyla evlendi. Bir müddet sonra zâhiren onlar da barıştılar. Fakat hiç bir zaman, kalplerinden affetmediler, ve yabancı gelini âilelerinden saymadılar.

Böyle bir istikbâle hazırlanmayan Claire de onlara bir türlü ısınamadı. Mümkün olduğu kadar az ve resmî görüştüler. Burhan kendine çok çabuk mevki yaptı, tanındı. En meşhur tıp hocalarından biri oldu. Fakat seneler, tecrübe ile gelip geçtikçe, Burhan ilk zamanların şevkinden ve itikadından çok şey kaybetti. Saf ve iyi kalbini bazen susturmak ve insanlara karşı biraz da ihtiyatlı olmak lüzumunu hissetti. Memleketi bedbaht oldukça dünyanın haksızlığını öğrendi. Ve nihayet Balkan Harbi'nden sonra en mutaassıp bir milliyetçi kesildi. Artık Ermeni ve Rum kardeşler (!) bitmişti. İnsanîyet dostu İngilizler, Fransızlar hep ölmüşlerdi. Bedbaht Türkten başka, kalbinde kimseye yer kalmadı.

Lâkin karısına karşı hissi hiç değişmedi. O, kendi karısı, ve çocuklarının annesi idi. Ona hürmet ederdi. Claire'de gittikçe artan eğlence zevkini, şişmanlayan vücuduna artık yakışmayan süs merakını, çenesi düşüklüğe varan gevezeliğini, hoppalığını, çocuklar ziyadeleştikçe o nisbette temizliği kaçan evinin intizam-sızlığını bile görmemeğe çalışıyordu. Hatta, çocukla-

rın, milliyetçi bir baba ile biraz dindar Katolik bir anne arasında aldıkları ikiyezli terbiyenin vehâmetini de kâfi derecede anlamadı. Geçer, geçer; büyüdükçe sağlam Türk olurlar, dedi.

Kızlar, ne annelerini ne de kendilerini o kadar seven babalarını darıltmamak için iki arada, sinsi ve samimiyetsiz olmuşlardı. Annelerine ayrı, babalarına ayrı bir zihniyetle gözükürlerdi. Oğlanlar, daha pek küçüktüler. Onlar hislerini gizleyemedikleri için, bilâkis arada devamlı nifak tohumu gibi, iki tarafa müzevirlikler yaparlardı. Harb-i Umumî esnasında, Claire'in vaziyetinin nezâketini hisseden Burhan, onu tesellî ve temin için her şeyi yapmıştı. Fakat Mütâreke'den beri iş büsbütün değişti. Etrafını alan Fransızlar'dan Claire çok memnun oldu. Beş senedir gizlenen fransızlığı birden inkişaf etti. O arada yaptığı bir Fransa seyâhati de, bu hissi büsbütün alevlendirdi. Kızlar bile gördükleri Fransa'ya hayran oldular.

Yenilmiş bir babanın memleketinden daha çok; âmir, hâkim ananın vatanını alenen tercihe başladılar... Evlerine birçok Fransız geliyordu. Artık, meşhur doktor ve müderris Burhan Ahmed Bey'in evi, bir Fransız muhîti olmuştu. Bundan rahatsız olan Burhan, bir türlü karısını bu muhîttan ayıramıyordu. Onun elemi arttıkça, öbürünün zevki ziyadeleşiyordu. Nihayet, yavaş yavaş Burhan, evinden ve karısından uzaklaşmağa başladı. Vaktinin çoğunu mektepte, muayenehanesinde geçiriyor, kavga etmemek için, mümkün olduğu kadar eve geç geliyordu. Fakat hâlâ karısını seviyordu, ve bütün adalet hissiyle düşünerek, karısına hak vermeye gayret ediyordu.

«Hakkıdır, bu kadar sene, vatanından uzak, âilesinden uzak, lisanından uzak, onların müterakkî memleketlerindeki bütün rahatlardan, manevî zevklerden uzak burada yaşıyor, elbet vatandaşlarını görünce biraz görüşecektir» diye kendini devamlı avutuyor, ve kusur görmemeğe çalışıyordu.

Sonra «yalnız karım mı bu halde, diyordu: Bizim Türk hanımları bile bizi üzen, esîr eden, başımızı yakan Müttelik zâbitlerle ahabap oldular». Ve gözünün önüne, mektebi vasıtasıyla Amerikalılar'la can ciğer olan kardeşi Leman geliyordu...

Sonra Nâdire'yi düşünüyor. Memleketlerinde hiç bir iyi âilenin evlerine almayacağı, menşei meçhûl, ahlâkı meçhûl uydurma zâbitlerle, sabahlara kadar dans eden Nâdire'yi hatırlıyordu. Ve daha ne kadar çokları...

Kendi kendini bu tesellilerle avutmağa uğraşırken, bir de geçen günkü vak'a her şeyi yıkmıştı. Fransızlar, dört senedir, işgâllere, hücumlara rağmen vuramadıkları kat'î darbeyi o gün hezimetleri ile indirdiler. Claire artık, alenen onların tarafına geçmiş ve kocasının milliyetini reddetmişti. Birden, Burhan kendini yapayalnız, bedbaht ve kimsesiz hissetti. Kendi kendine acıdı.

Felâkete bu kadar açılan bir göz, her şeyi görmeğe namzettir. Burhan da çocuklarındaki yabancılığı, samîmiyetsizliği, iki ruhluluğu ilk defa olarak bütün ciddiyetiyle farketmeğe başladı. Ve kalbinde derin bir yara sefâleti duydu. Bu, en acısı idi. Kendisi nasıl olsa sonuna kadar çekecek... Artık hayatı bitmişti. Leman, iyi bir adamla evlenirse belki Amerikalılığı unutabilirdi. Fakat, çocuklar, kendi çocukları.. Onlar nasıl yetişecekler, ne olacaklar? Yarı kara-yarı su hayvanları gibi, iki yüzlü, iki milliyetli, iki kanlı insanlar mı olacaklar?

Vatan tanımayan, millî terbiye bilmeyen, ebedî serse-
riler, ebedî bedbahtlar mı olacaklar?..

Burhan, uzun uzun içini çekti. «Her evliliğin va-
zife ve gâyesi çocuklardır. Ben bunu nasıl düşünme-
dim» dedi. Ve bir kere daha Claire'in resmini eline al-
dı. Bu, saf bakışlı mütebessim kızın bu kadar felâkete
sebepe olması kabil miydi? Kendisine gâlip gelmesi,
çocuklarını elinden alması mümkün mü idi? İkisi müş-
tereken çocukların istikbâlini hazırlayacaklarına, bilâ-
kis iki düşman gibi karşı karşıya geçmiş mücâdele
ediyorlardı. Ve bu mücadelede annenin gâlip gelmesi
tabîî idi.

Lâkin Burhan, kabil değil, bu hakikatı kabul ede-
miyordu. Rûhunu, ilmini yarattığı bunca talebeler yetiş-
tirmişti. Yabancı çocukların kalbine, zekâsına hükme-
derken kendi çocukları karşısında âciz mi kalacaktı?
Ve nihayet, kiminle mücâdele ediyordu? Karşısında,
Claire'in durmadan gülen resmi varken bir türlü onu
ciddî bir düşman telakki edemiyor, baktıkça zihni cid-
dî meselelerden uzaklaşıyor, ve yavaş yavaş o tebes-
süm günlerinin hâtıralarına dönüyordu. Kaç zamandır
soğuyan kalbi, birer birer gelen bu hâtıralardan tekrar
ısındı, ve Claire'e karşı kendi haksızlıklarını düşünme-
ğe başladı. Nihayet Claire, kendini kocasına bırakmış,
kimsesiz, memleketsiz, zavallı bir şey idi. Burhan, o-
nun için hem hâmî, hem âile, hem vatan olacaktı. Hiç
Claire Burhan'a ve çocuklarına düşman olabilir mi?
Şüphesiz kusurları var; şüphesiz çok Fransız; fakat tabîî
değil mi? Herhalde iyi idâre edilirse itâat eder ve ço-
cuklar biraz ihtimamla tam Türk olurlardı... Yalnız iyi
idâre etmek ve çocuklarla meşgul olmak lâzımdı. Me-
sele bundan ibaretti.

Ve hummalı bir isticâl ile kararını hemen tatbik etmek istedi, kalktı, kapıdan Sevda'yı çağırdı.

Kız zıplayarak girdi. Burhan ona uzun uzun baktı. Ah, bir kere Sevda anlasa, babasını anlasa, Türklüğü öğrense ve sevsel.. Elbet kardeşlerine de tesiri olurdu... Fakat onu nasıl çekmeli... Annesinin elinden ve ırkından nasıl almalı?

— Otur Sevda, kızım... Seninle konuşacağım...

— ?..

— Dinle Sevda... Artık büyüdün... Her şeyi anlayacak, vazifeni bilecek bir yaşa geldin... Sevda...

Ve Burhan, bütün kalbindekileri ona hissettirmek istiyordu... Kızı korkutmayacak, annesini incitmeyecek kelimeler arayarak devamlı söylüyor... O söyledikçe, öbürü anlamadan şaşkın şaşkın bakıyordu. Babasına ne oldu?.. Onun gözlerini dolduran bu üzüntü neydi? Babasını birkaç kere mütessir görmüştü. Fakat o zamanlar çocuklarından saklardı. Şimdi âdeta kızından birşey bekliyor, ye'sine bir şifa arıyor gibiydi... Sevda, babasını tesellî etmeği pek istiyordu... Çünkü, anne derecesinde olmasa da babasını da pek severdi. Babasını memnun etmek için elinden geleni yapacak, fakat babası ne istiyor?.. Onu anlayamıyordu. Muttasıl Türkleri medh ediyor. Evet hakkı var. Şüphesiz Türkler iyi insanlar, babası ne kadar iyidir. Ve küçük kalbi gururla doluyor. Hatta Büyükbaba bile, bağırса da yine çok iyidir. Ya Grand'maman... Ne yumuşak...

Lâkin, bütün Türkler... İyi olmakla beraber, daha medeniyet bilmiyorlar. Bunu Maman söylemeden de kendisi görmüş ve farketmişti.

Sonra inkâr edilemez ki, Türkiye, Fransa ile kıyâs edilemez. Orada parlak, güzel caddeler, şehir gibi

büyük mağazalar var... Burada birşey yok. Sonra Fransız zâbitleri, eve geldikleri zaman, ne güzel konuşuyorlar ve dansediyorlardı. Hem Fransızlar üç renkli bayrakları ile Almanları yendiler... Fakat zavallı Türkler yenildiler. Çünkü kuvvetli Fransa'dan ayrılmışlardı...

Sevda, Türkleri de seviyor. Lâkin nasıl ki annesini babasından çok seviyorsa; annesinin gâlip vatanını da babasının mağlûp memleketinden çok seviyor.

Babası söyledikçe o bunları düşünüyor. Babasının mantığını anlamıyordu.

Burhan kızının yüzünden, anlamadığını farkettiler. O da, vatan muhabbetini uyandırmak için, çocukların hayalinde o kadar yer tutan ihtişam meclûbiyetinden istiâne etmek istedi.

Ve ona Türklüğü anlatmağa başladı: Irkın cesaretinden, parlak târîhinden bahsetti. Bütün dünyayı atlarının dört nal yürüyüşü ile fetheden büyük reisleri Cengiz'i, Attila'yı saydı.

Sevda, birden haykırdı:

— Biliyorum, Baba! Fakat onlar vahşilerdir. Adam kellelerinden ehram yaparlarmış. Attila, Paris'i bile işgâle gelmiş. Fakat Sainte Geneviève (*) onu duâ ile savmış... değil mi? Bana bunları Ma soeur Madeleine anlattı.

Burhan, başını tuttu. Beyni çatlayacak zannetti. Fakat bir türlü ümidini kesmeğe razı olamadı. Bir gayret daha, dedi ve yine anlattı, anlattı: Osmanlı târîhini söyledi. Çocuğun parlak şeylere gösterdiği zaafıtan is-

(*) Sainte Geneviève. M. 541'de Hunların hücumuna karşı mucizeler ile Paris'i savunduğu sanılan azize.

tifade için gözünün önüne Fatih'i, Selim'i, Süleyman'ı canlandırmaya çalıştı.

Kız, yine haykırdı:

— Biliyorum, Soliman le magnifique (*) Fakat bizim Ondördüncü Louis derecesinde değil ki! «Güneş Kralı» Ne güzel isim, baba. Güneş gibi dünyayı aydınlatmış...

Burhan, dolan gözlerle kızına bakıyordu: Kızı?.. Kızı?..

Sevda, babasının sükûtu üzerine başını kaldırdı. Ve onun yüzündeki nihayetsiz elem ve ıztırâb mânâsını gördü. Yanlış bir şey söyleyerek babasını üzdüğünü anladı. Ve korktu... Fakat bu korkuda biraz acımak da vardı. Babasına bakıyordu. Babası kendisinden ne istiyor: Türkleri beğenmek ve sevmek değil mi? O halde, babasını üzmemek için Türkleri seviyor ve beğeniyor gözükmeye karar verdi. Zavallı Baba, ne meyûs, ne meyûstul Herhalde onun gülmesi ve kendini sevmesi lâzım.

— Baba, dedi, Ankara muharebelerini anlat, onları çok seviyorum.

Burhan'ın gözünde bir sevinç kıvılcımı gözüktü. En meyûs olacak devirde, bilâkis ümîde kapıldı. Çünkü inanıyordu; kızının kendisini aldatacağı hiç aklına gelmedi.

Ve o akşam, baba ile kız, birbirlerinden memnun ayrıldılar.

(*) Soliman le magnifique (Muhteşem Süleyman): Kanûnî Sultan Süleyman (fransızca).

B İ Z A N S K O L E J

Leman ile Bâhire süzülerek, eğilerek, baygın tavırlarla duraklayarak tango dans ediyorlardı. Bütün talenin alkışları arasında durdukları zaman, Bâhire, tam bir kavalie vaziyetiyle teşekkür etmek için, jimnastik külotlu bacaklarını yan yana getirip eğildi. Leman da güldü, ve mendili ile yüzünü yelpazeleyerek yerine döndü. Haklarında ittifak vardı: Öbür çiftleri yenmişlerdi; tangoda birincilikleri ilân olundu.

Leman, hakikaten, pek zarîf dansediyordu. Bâhire ise, her şeyde olduğu gibi dansta da delikanlı rolünü mükemmel yapmıştı. Talebeler gürültü ile dansözlerin etrafını aldılar.

— Aferin Leman!

— Bravo Bâhire; cidden mükemmel idin; tam bir erkekl.. Hiç böyle iyi bir dansöre tesadüf etmedim. Ne olur, bizim maskeli baloya erkek kılığında gel de, beni dansettir.

— Mari, sonra korkarım, bütün kızlar bana aşık olurlar.

— Vallahi olurlar.

— Fena değil, erkeklerden intikam alırsız.

Kızlar, Bâhire'nin koluna girdiler ve onu bahçeye sürüklemek istediler. O yavaşça sıyrıldı.

— Haydi, çocuklar siz gidiniz. Ben biraz çalışacağım...

Bâhire için, «çalışacağım» demek halkalardan trapezlere, oradan direklere sıçramak demektir. Bütün günü jimnastik salonunda geçirdi. Bir sıçrayışta barre'i tuttu ve etrafında dönmeye başladı. Hepsini, bahçeye çıkmayı unuttular, takdîrle ona bakıyorlardı.

Bâhire, mektebin gözdelerinden biriydi. Etrafında, dâimâ bir sürü perestîşkâr kız dolaşır; hocalar bile ona arkadaş olmaktan zevk duyarlardı. Jimnastik kulübü kurulalı, üç senedir, başkanlığını kimse onun elinden alamamıştı. O, her mânâsıyla parlak bir «sports-woman» (*) idi. Ve bunu dünyaya ilân için ne lâzımsa yapardı. Daima külot ile gezer, hareketlerinde erkek tavırları takınır, aynı zamanda erkeklerden nefret ettiğini ilân ederdi. Dostu Miss Hare ile, evlenmemek ve daima kendi sahalarında erkeklerle mücadele etmek için, yemin etmişlerdi. Bir senedir mektebi bitirmişti. Fakat hal ve vakti yerinde bir âile kızı olmakla beraber mektebi bırakmamak için jimnastik muavinliği yapmağa razı olmuştu. Saçı kesik, ensesi traşlı, frenk gömlekli, külotlu bu kızı artık başka hangi muhitte yaşatmak kabil olabilirdi? Bu yakında onun Amerika'ya gönderilip kolejinde parlak talebe nümunesi olarak «Trustee» lere (**) gösterileceğinden bahsediliyordu.

(*) Sportswoman: Sporcu kadın (ingilizce).

(**) Trustee : (mektebi) idâre eden veliler heyeti (ingilizce).

Kızlar hayran hayran Bâhire'yi seyrederlerken; bahçeden Mari içeri girdi ve yavaşça:

— Desmoulins bahçede çay içiyorl.. Müdüre ve Miss Hare ilel.. dedi.

Bu cümleyi duyanlar, hemen jimnastiği, Bâhire'yi unutarak dışarı fırladı.

— Nerede, neredeler?..

Haykanoş Inekçiyen, Leman'ın kolunu dürttü ve kulağına fısıldadı:

— Haydi önlerinden geçelim.

Hemen, Leman-Haykanoş grubu, Nesîme, Mari, Laura kol kola girdiler. Ve «plateau»ya (*) gider gibi yaparak, hocalar evinin önünden geçen yolu tuttular. Son sınıf talebesinden oldukları için, bir çok imtiyâzları arasında, buradan geçmeye de hakları vardı.

Kızlar, yeni kimya hocası genç Fransızı uzaktan olsun görmek ümidi ile, heyecan içinde idiler.

— Anlaşılan Miss Leasher davet etmiş olacak. Laura sordu:

— Haykanoş, yarın da öğle yemeğini mektepte mi yiyeceksin?

— Desmoulins olduktan sonra elbet... Hatta yarım pansiyoner yazılmak istiyorum.

— O halde beyhude zahmet etme. Neharîleri Desmoulins'in sofrasına almayacaklarmış.

Bu söz üstüne Haykanoş o derece meyûs göründü ki, hepsi birden gülmeye başladılar.

— Fakat, Haykanoş sana ne ? Sana baktığı mı var?

Laura, acı acı içini çekti.

(*) Plateau: Yayla, yüksek seviyede düzlük (fransızca).

— Zaten hangimize baktığı var. Gözleri hep ihtiyar hocalarda. Yalnız onlara kur yapmakla meşgul. Ahlâksız!..

— Menfaatı onlarla, bizimle değil kil...

— Bütün yemekte, kimseye bir söz söylemedi. Haykanoş müdafaa etti:

— Nasıl söylesin, «présenter» (*) edilmedi. Laura, Yehuda zihniyeti ile ilâve etti:

— Mahsus «présenter» etmiyorlar, bizimle görüşmesin diyel

Nesîme, daimâ olduğu gibi şaştı.

Haykanoş hiddetle:

— Ama ben gider Miss Williams'a söylerim: Ne hakla hocamızı bize «présenter» etmiyorsunuz; ne hakla inhisar yapacaksınız derim.

Mari güldü:

— Çok aptalsınız, dedi. Bugün, dikkat etmediniz mi, sofrada Miss Hare ile konuşurken, duvardaki Bulgar ressamın tablosunu işaret ederek oradaki köylüleri gösterir gibi: «Ne sevimli şeyleri» diyor, ve yan gözle bize bakarak yarım ağızla gülüyordu. Vallahi gözü gözümü ilişti. Muhakkak bize söylüyordu.

Haykanoş, gözlerini süzdü ve içini çekti:

— Sus!.. Bak, bak!..

Üç ihtiyar kadın ile Desmoulins, büyük bir ağacın altındaki masada çay içiyorlardı. Genç kimya hocası gülerek ve Fransızlara has bir itiyâd ile başının, kol ve omuzlarının nihayetsiz hareketleriyle sözlerini ikmâl ederek bir hikâye anlatıyordu. Öbürleri kendilerinden geçmiş dinliyorlar. Arada bir uzun uzun gülüyorlardı.

(*) Présenter (prezanté): Tanıştırmak (fransızca).

ihtiyarlardan biri hafifçe kalktı, ve onun fincanına çay koymak istedi. Hemen öbürleri de telâşla fırladılar. Biri kek uzatıyor; öbürü şeker veriyordu. Muhîtin ve üç ihtiyar kalbin hâkimi genç adam, gülerek, iltifat eder gibi, uzatılan şeyleri lütfen aldı. Bu üç hoca, erkekler en çok nefret eden, kızıl feminist ihtiyar kızlardı.

Leman-Haykanoş grubu, adımlarını yavaşlatarak tabloyu seyre daldılar. Hocalar onları görmemiş ve duymamış gibi lâkayd idiler. Süzülen gözlerini kimse-nin fark etmediğini gören Haykanoş, hiddetle bir kahkaha salıverdi. Onu da işiten olmadı. Artık başka çare yoktu.

— Koşalım, dediler.

Ve hepsi birden, arkalarından bir kovalayan varmış gibi delice koşmağa başladılar. Haykanoş, bir ağaca çarpar gibi oldu ve bir çığlıkla oraya düştü. Öbürleri de durdular. Bir gözle Haykanoş'a, bir gözle de Desmoulins'e bakıyorlardı.

Desmoulins, gerçekten boş bulunarak birden döndü, yerinden kalktı ve kızlara baktı. Üç ihtiyar kadın, başlarını bile kaldırmadılar. Ve kızların bitmez, tükenmez muzipliklerine karşı zırhlanmış bir lâkaydî ile muhâverelerine devam ettiler.

Onların bu sükûtu karşısında Desmoulins de yutkunarak oturdu ve arkasını çevirdi. Mektebe her yeni gelen hoca, Amerikalılığın bu mağrur ve lâkayd vaziyetini taklîde mecbur olurdu.

Muziplik müessir olmamıştı. Arkadaşları, Haykanoş'u kollarından tuttular, ve sürükleye-sürükleye uzaklaştılar.

Haykanoş, hiddetten mosmor kesilmişti. Laura, sâde ve samîmî bir edâ ile:

— Beyhude zahmet ettin, dedi. Ben de onun önünde bisikletten düştüm, az kaldı başımı yaracaktım da, o başını bile çevirmedi. Uzaktan bakan Mrs. Williams'dan korktu.

Haykanoş:

— Ben onlara gösteririm diyordu. Geçen sene Boards'un peşini bırakmıyorlardı; bu sene Desmoulins. Fakat yağma yok. Ben onların bütün maskaralıklarını meydana çıkarayım da görsünler!..

Desmoulins, bu sene mektebin kahramanı ve çılgınlığı olmuştu. Ekseriyetle ihtiyar kız ve erkeklerden müteşekkil hocalar grubuna böyle genç ve güzel bir adam iltihak edince, mektebin havasını bir ihtiras heyecanı bürüdü. Hocalarla talebeler arasında tuhaf bir rekabet başladı. İhtiyarlar, intizam ve ciddiyet namına genç hocayı göz inhisarına almışlardı. Öbürleri, gençlik hakkıyla ona sahiplenmek istiyorlardı. Desmoulins iltifatı paylaşılamayan bir mabut oluvermişti. Her gün deste deste aşk mektupları alıyor, her hareketi kontrol ediliyor, her nazarı meseleler yaratıyor, her sözünden binbir mânâ çıkıyordu.

Geçen sene de Boards isminde bir hoca böyle bir hüsn-ü kabûle mazhar olmuştu. Fakat onun kendisinden epey yaşlı bir karısı vardı ki, ona âdeta muhafızlık etmişti. Sonra Boards pek genç, âdeta çocuk denecek bir yaşta idi. Yine öyle iken, onun müstağnî tavırlarından hiddetlenen kızlar, intikam fikriyle hakkında ne iftiralar, ne isnatlar icat etmişlerdil.. Müdürenin maşûku olduğu, menfaat fikriyle ihtiyarlardan başka kimseye bakmadığı gibi ahlâksızlık rivayetleriyle adamı lekeleyinceye kadar uğraşmışlardı.

Desmoulins Boards'dan daha fazla erkekti. Ve

onun çılgınlığı daha tehlikeli bir şekil alıyordu. En azılılarından biri Haykanoş'tu.

Şimdi arkadaşlarıyla, homurdana homurdana tenis önünden geçerlerken, oynayan kızlar bir taraftan top arkasından koşuyor, öbür taraftan da onlara sesleniyorlardı:

— Leman, Haykanoş, oynamak istemiyor musunuz?.. Geliniz...

— Haykanoş Leman'dan korkuyor!.. Haydi Leman, cesaretl..

Haykanoş mektebin tenis şampiyonu idi. Meşhur Fransız şampiyonu «Suzanne Langlen» inkiler kadar uzun kollarıyla birinciliği kimseye vermeyen, bu yakında Leman onunla rekabete başlamıştı. Ermeniler hemen, bunu millî bir mesele yaptılar; diğer kızlar da Leman tarafını tuttular.

Bu mektepte Ermenilerin hususî bir mevkii ve geniş imtiyazları vardı. Diğer bütün kızlar için Amerikalıktan başka bir milliyet bahis konusu olamadığı halde Ermenilik hemen hemen Amerikalılığa yakın bir mevcudiyet sahibi idi. Çünkü mektebin kuruluş sebeplerinden biri de, Ermeniliği ve Ermenileri himaye etmektir.

Protestan Amerika'nın, Protestanlığı ve Amerika nüfuzunu genişletmek için, insâniyet ve yardım adı altında Şarka gönderdiği cemiyetlerinde daima birinci gâye ve istinatgâh Ermeniler olmuştur. Çünkü Ermeniler, kolaylıkla Protestan oluyorlar, Amerika kültürünü ve nüfuzunu kabul ediyorlar ve Amerikanın inkişâfına mutî âletler oluyorlardı. Ermeniler de, kendilerine siyasi ve iktisadî menfaatlar temin eden bu hayırhâhlığı pek faydalı bulmuşlardı. İşte bu müşterek menfaatten «Bizans Kolej» doğdu. Ve İstanbul'un tam karşısın-

da tıpkı müstakil ve hâkim bir devlet gibi Heybeli'nin tepesine yerleşti. Kolej in eski derebeylik köşklerine benzeyen muhteşem binasının himâye kanadına da büyük bir Ermeni kolonisi toplandı. Burası, âdeta bir Amerika-Ermeni ülkesinin başkenti idi. Türkiye'nin bütün Ermenileri, nasıl hareket edeceklerine dâir emirleri buradan alırlar, buradan yardım görürler ve buradan himaye edilirlerdi.

İsmi Amerika olan bu mekteplerde, garîptir, Amerikan çocuğuna tesadüf edilmez. Müesseseseye büyük ücret mukabilinde diğer milletlerin çocuğu da kabul olunur, fakat Ermeniler vâsi nisbette parasız okutturulur. İşte bunun içindir ki esasen gülünç derecede mağrur olan Ermeniler, koleji bütün mânâsı ile benimserler ve burada kendilerine başkalarının üstün gelmesine tahammül edemezlerdi.

Tenis meselesinde de böyle oldu. Mektebin bütün Ermeni talebesi, Haykanoş'un etrafını aldılar. Ve bıyıklı ağızlarından çıkarken, Ermeni şivesi alan İngilizceleriyle bağıra bağıra ondan, gâlip gelmesini istediler. Çünkü, bu bir Ermenilik vazifesi idi. Haykanoş bunu anladı. Ve akı çok gözlerini semaya kaldırarak yenilmeyeceğine yemin etti.

Eğer, karşısında Bâhire olsaydı ahdini tutamayacağı bedihî idi. Bâhire'de fıtraten yenmek hırsı vardı. Fakat, Leman böyle hırslar duymayacak derecede uysal ve sathî idi. Hattâ azîz dostu Haykanoş ile rekabete razı olamıyordu. Belki uyusukluğu buna mâni idi. Fakat her halde Ermenilere karşı Türklüğü müdafaa akından bile geçmedi.

Amerika ve Ermenilik ülkesi olan bu mektepte zaten böyle bir fikir yaşayamazdı. Türklük burada yoktu.

Fakir Türkiye'nin ortasında Amerika zenginliğini, rahatını ve sonsuz zevklerini getirip bir istihza gibi yayan bu mektebin maddî teşkilâtı bile, genç dimağlar üzerinde Amerika hâkimiyetini tesise kâfi geliyordu. Amerika muhabbeti etrafında birleşen meselâ Türk ve Rum kızları, babaları cephelerde karşı karşıya harp ederken hiç bir husûmet duymayan arkadaş oluyorlar, Amerikan ibâdet ve perestîşi karşısında itikatlarını ve milliyetlerini inkâr ediyorlardı. Leman da bunlardan biriydi. Binaenaleyh, o, Ermeni-Türk gürüşünü şaka telakki etmiş ve Haykanoş'un galebesini mücadelesiz ve gururuna dokunmadan kabul etmişti. Şimdi, yine kızlar yarı ciddî, yarı alaylı onları tenise davet ederken, Haykanoş hiddetten morardıkça; Leman onun koluna giriyor ve tatlı kelimelerle hâkimiyetini tasdik ediyordu.

Mükâlemeyi kesmek için, Leman, Haykanoş'a biraz ötede, yeni geldikleri acemî tavırlarından belli olan iki kızı gösterdi:

— Bunlar yeni mi geldiler?

Haykanoş, beyazı çok gözlerini müstehziyane süzerek:

— Miss «Mömleket» ile Miss «İstikbal» dedi. İki gazetenin kızları; ücretsiz alındılar...

Leman güldü:

— Mektebi müdafaa için mi?

Haykanoş, telaşla:

— Müdafaaya ihtiyaçları neden olsun? Fakat bu yakınlarda sizinkilerin azgınlığı var. Zavallı Mr. Foster'e ne yaptılar! Hoş, Amerikalılara bir şey yapamazlar; hiç bir şey. Fakat birkaç gazeteyi kendi tarafına almak fena olmaz.

Nesîme hiddetlendi:

— Bu gazeteler mektebi müdafaa ediyorlar mı?

— Okumadın mı, ziyâfetler, ziyâretler vesilesiyle yazılan makaleleri. Bizim Ermenice gazeteler bile tercemelerini naklettiler. Yoksa bu iki kızı ücretsiz almak kolay mı?

Nesîme dayanamadı. Yılan gibi sokan Haykanoş'un zehirleri bazen canını yakıyordu.

— Sen de ücretsizsin değil mi, Haykanoş, dedi.

Öbürü, omuzlarını istihfafla kaldırdı:

— Bana bakma; ben Ermeniyim. Amerikalıların bana bakmasını şeref bilirim. Onların da vazîfesidir.

Leman, bir kere daha, herkesi memnun etmek için vesîle aradı. Kolundaki saate baktı.

— Eyvah, beşbuçuk. Vapura yetişeceğim, dedi. Ve Haykanoş'u kolundan tutarak giyinmek için mektebe doğruldu.

İ N S A N F A B R İ K A S I

Bugün Miss Jones'un konferansı vardı J. C. Cemiyeti haftada bir kere Bizans Kolej'de va'zlar tertip ederdi.

İstanbul'da, J. C. (Hazreti İsa) Cemiyeti'ni bilmeyen pek azdır. Hele İngiliz ve Amerikan mektebine giden talebeler, muhakkak, oranın içtimâlarını, eğlenmelerini, balolarını, spor yarışlarını takip etmişlerdir. İstanbul gençliği gibi, fakir bir muhitte J. C. kulüplerinin az bir ücretle hazırladığı eğlencelerden, kız erkek müşterek toplanmalardan, kış müsamerelelerinden, yaz gezilerinden, kamp hayatında istifâde etmek, her halde câzip bir şeydi.

Zaten, bu hayırhâh klüblerin lûtfundan bu şekilde faydalanan, yalnız İstanbullular değil, dünyanın gençleridir. Çünkü J. C. Asya ve Afrika'nın her köşesine ağını kuran, en muazzam ve en başarılı Protestan cemiyetidir. Oraya gidenler zâhiren insaniyetperverlikten ve hayırhâhlıktan başka bir şey göremezler: İngilizce öğrenecekler! Amerika edebiyatı okuyacaklar ve eğlenecekleri

Maksatları ise, «insan yapmak.» Bundan daha iyi ne olabilir. Diğer Hristiyan cemiyetleri, meselâ Katolik papazları, talebelerini, zâhiren olsun, ne kadar sert ve mutaassıp bir kayıt altına alırlarsa; burası aksine o derece geniş, hudutsuz bir serbestî verir. Çünkü sevitabiîleri başıboş bırakan bu serbestî onlarca, «insanlığı inkişaf ettiriyor, insan yapıyor.» Bizans Kolej'in terbiye programı da, zaten bu değil midir? Onun çocuklara tatbik ettiğini, burası büyüklere, gençlere teşmil ediyor.

Bu şartlar içinde, pek tabîî olarak cemiyete az zamanda sonsuz azâ geliyordu. Ve bu azâlar, gerçekten çok geçmeden insan oluyorlar: Serbestliğe âşık, maddî kuvvete âşık, artık hiç bir milliyet rabitasıyla bağlı olmayan, bütün bağları koparan, muhitlerini yükselten, soğuk bir istihfâfla seyreden, serbestinin büyük vatani Amerika'ya hayran, insan yapan Protestanlığa âbid, serbest fikirli insanlar (1) oluyorlar.

Ama bu nevi insanlar, Türklükten çıkıyormuş, milletine yaramaktan başka, onu hakir görüyormuş! Doğrusu, medenî ve serbest Amerika'da, yem hatırı için kapana tutulan avlardan kimse mes'ul sayılmaz.

İşte bu cemiyetin kapanını bu derece câzip yapan, müstesna âzâlarından biri de Miss Jones idi. Bütün İstanbul'da cemiyetin yaptırdığı konferanslar içinde, en çok sevilen ve takip edileni bu genç kızınki idi. Hele Bizans Kolej'de Miss Jones'un, Desmoulins ile rekabet edecek kadar perestîşkârları vardı.

Gençti, güzeldi. Onun hayatı hakkında, mektepte binbir efsane söyleniyor, her gün tenevvü eden birçok romana kahramanlık ediyordu. Sadece fakir olduğu ve Hristiyanlığı sevdiği için bu cemiyete girerek, güzel-

liğini ve gençliğini Protestanlık propagandasına has-redebileceği, hiç kimsenin aklına gelmemiştir. Zaten hakikat daima fazla sâdedir.

Bugün Miss Jones'un va'zı olduğu için gündüzlü kızlar da son zilden sonra evlerine gitmediler. Teras-ta dolaşarak va'z saatini bekliyorlardı.

Çok geçmeden, çamların arasından, ince yolu hız-la, âdeta sıçrayarak çıkan Miss Jones'un zarîf endamı gözüksü. Terasa geldiği zaman, o müthiş yokuşu çı-kanlarda gözükken çarpıntıdan onda eser bile yoktu. Yüzü biraz daha pembe idi, işte o kadar. Bazı kızların elini sıktı. Nesîme'yi görür görmez, onun elini bırak-madı ve birlikte yürüyerek:

— Nesîme, va'zdan sonra beni bulunuz, size bir havâdisim var, dedi...

Öbürü, hemen merak içinde:

— Ne havâdisi?..

— Sonra anlatırım.

— Hiç olmazsa, neye dair olduğunu söyleyiniz...

— Senin Amerika seyahatine dair..

Ve Nesîme'nin elini sıkıp Amerikalı kız, gülerak acele acele uzaklaştı.

Arkasından koşan Nesîme, bütün suallerine mu-kabil, ince bir parmağın pembe dudaklara gitmesinden başka cevap alamadı.

Meraktan çatlıyordu. Dayanamadı, Leman'ı buldu ve anlattı. İkisi de va'zdan epey evvel, bodrum katın-da cemiyetin geniş salonuna gittiler, ön sırada oturup beklemeye başladılar.

Nesîme, Jones'un en ateşli perestîşkârlarından bi-riydi. Onu kendisine âdeta muhayyel bir misâl diye ka-

bul etmişti. Amerikalı kız için de, «Çelebi» (*) sülâlesinin bu bedbaht ve muhteris ruhlu çocuğu, şayan-ı alâka bir tetkik, belki de muvaffakiyet sahası idi. Çok geçmeden arkadaş olmuşlardı. Və Nesîme ona bütün dertlerini, emellerini, gâyesini anlatmıştı. Nesîme'nin derdil.. Bu mektepte okuyan ve bu terbiyeyi alan bütün Türk çocuklarının, Leman'ın, Bâhire'nin hepsinin derdi idi: Amerika hayatı!.. Amerika'da yaşamak emelil..

Bu sene mektebin son sınıfında idiler. Artık mektepten ayrılmak zamanı yaklaşıyor, bu emel, en mübrem bir ihtiyaç ve mecburiyet şekline girmişti.

Sene sonunda eve dönmek... Allah korusun!.. Her gün Leman'la başbaşa verip bu derde çare arıyorlardı... Halbuki ikisi de fena kızlar değillerdi, âilelerini belki de seviyorlardı; fakat pek küçükten girdikleri bu mektep ve aldıkları bu terbiye, bir kere onları muhitlerinden soğutmuştu.

Çünkü, değişmişlerdi, bir istihâle geçirmişlerdi.

Amerika seyahati Nesîme için, biraz da psikolojik bir ihtiyaçtı.

Nesîme, meşhur Mevlevî Şeyhi Âmir Çelebi'nin kızı idi. Annesi, o doğduğu zaman ölmüştü. Koca tekede, hiç arkası gelmeyen misafirler arasında, dervişler ve bacılar ordusu içinde, yalnız ve şefkat mahrûmu olarak büyüdü.

Tekkenin lâubali muhitinden mektebin, bir cidal âlemine benzeyen soğuk ve hesaplı sahnesine girince, dünya üstünde iki çeşit kadın var zannetti: Biri tekkede gördüğü kendi halinde, gâyesiz, ufak vazîfeleriyle ha-

(*) Mevlâna'nın soyundan gelenlere verilen isim.

yatlarını dolduran hanımlar; diğeri de mektebde tanıdığı, hayatlarını kazanmaya muktedir, erkeklerle yarışan, kimsesiz fakat kuvvetli kadınlar...

Belki bir üçüncü çeşidi de olabilirdi. Sevilen, sevilerek evlenen kadınlar: Yengesi Andrée gibi, aşk kahramanları. Fakat onlar güzel kadınlardı; Nesime ise, güzel olmadığını biliyordu.

Bu halde, ona iki çeşit hayat kalıyordu... Ya mektep muhîtinde olduğu gibi cidâle atılmak; yahut babasının istediği gibi, tekkede evlenerek ufak tefek işlerle dolan yeknesak bir hayat sahrasına girmek.

Fakat artık, bu hayat onun için kabil mi? Buradan çıkıp da tekkeye dönmek, tavanı basık odalarda mangal başında sökük dikmek, kocasına aşksız itâat etmek, dadılar, bacılar arasında her günü birbirine benzeyen günler yaşamak, bundan sonra mümkün mü?.. Şimdi artık çok geç! Boş kalbine, Amerika ibâdeti, tohum gibi ekildi. Hayatına hâkim olmak hayâli, artık saadet gibi karşısında parlıyor. Hayatını kazanmak!.. Şeref, belki de şöhret bulmak!... Elbet bu da bir türlü emel, hem de bahtiyâr eden emeldi... Artık eve kim döner?

Leman için mesele daha basitti.

O fazla müşfik ve sessiz bir annenin, çok kapalı bir âilenin kızı idi. Babası sertti. Evde mütemadiyen. lüzumsuz yere bağırır ve herkesi bıktırırdı.

Bir gün, âilenin gururunu okşadığı ve kıza parlak bir istikbal hazırlayacağını ümit ettikleri için, Leman'ı Bizans Kolej'e verdiler.

Leman aptal değildi. Fakat düşünmeyen, muhâkeme etmeyen, sathî, tıpkı ayna gibi, karşısında gördüğünü aksettiren; bir aksisedâ gibi, işittiğini tekrarlayan bir zekâsı vardı.

Bütün, muhâkemesi kısa, hayali kıt insanlar gibi, o da yaşamak zevkini ruhunda aramaz, hâriçten isterdi. Eğlenceyi sever, kalabalığı sever, görüşmeyi sever, velhâsıl işlemeyen zihnini dolduracak her zâhîrî ve geçici şeyi severdi.

Bu tabiatteki bir çocuk, Türkiye içinde bir gurur ve âlâyîş fanusu gibi parlayan mütekebbir kolejin son icat konforu, eğlenceleri, konserler, baloları, yarışları, daha binbir türlü zevk ve safâsı içine fırlatılınca, ve ömründe tasavvur edemediği hudutsuz bir serbestliğe mâlik olunca, tabiatıyla gözleri kamaşacak, kendini kaybedecek ve bu müsâit muhitte bütün zaafı inkîşâf edecekti. Onun için de, öyle oldu.

Gerçekten, çocuklar mektepte ne yapmış, nereye gitmiş, kimi görmüş, kimsenin umurunda değildi. Hocaların yegâne korkuları skandaldır. Skandal çıkmasın, mektebin şöhreti lekelenmesin, başka aradıkları yoktu. Esasen kendi dinlerinden ve ırklarından olmayan bu yabancı kızların terbiyesi, mantıken hocaları yalnız bir noktadan meşgul ediyordu: Amerika'nın nüfûzunu ve Salîb'in büyük gölgesini buralara kadar uzatıp yaymak noktasındanl...

Yoksa, oradaki Türk kızları, binbir ahlâklı arkadaşlarla mânen bozuluyorlar, Türk cemiyetine fayda'ı hayat kaidelerini öğrenmiyorlarmış, bundan hocalara ne?.. Hatta, oradan yetişenler, Türk olmaktan sıyrılıyorlar, Türk muhitinden kopuyor, artık Türk hayatında temessül edemiyorlarmış, tabîi surette evlenmeye bile arzuları kalmıyormuş...

Lâkin bütün bundan mektebe ne? Mektebin maksadı, Salîb'in gayesi, mükemmel Türk yetiştirmek değil ki, bunlardan mes'ul olsun... Salîp için çalışıyor.

Gerçekten bu uğurda çalışmak için elde birinci vasıta olarak Ermeniler var. Seçilmiş ve sevgili millet! Fakat tam bir Hristiyan, karşısında kabiliyetli ve müsait bir çocuk gördü mü, onu irşat ederek Haç'ın şaşaası içine çekmekten kendini alamaz. Bu da tabii «çocuğun saadeti» içindir. Ancak, bu vazife alenen yapılmaz, onun yolu «karanlık ve dikenlerle dopdoludur: Salîb'in yolul»

Bu yoldan gitmek isteyen hoca, beğendiği talebe ile arkadaş olur, ve arkadaşlığın samîmiyeti içinde, telkinlerle, ihtimâmlarla yavaş yavaş kızı, «insanlık» yoluna çevirir. Artık o kız, mektebin malı olur. Onu himaye ederler, ona iş bulurlar. Ve her sûretle Amerika-lılığa bağlarlar.

Talebelerle hocalar arasındaki bu arkadaşlıklar bazen uzun sürer senelerce devam eder; bazen kıskançlıklarla kırılır; bazen hocanın meşrebine göre mütemadiyen değişir; ekseriya birçok dedikoduya sebep olur; fakat daima mektep için semere verirdi. Çünkü bulutlar üzerinde gezer gibi çocuklara yüksekten bakan mütekebbir hocaların arkadaşı olmak bu mektepte öyle yüksek bir şeref telâkki edilir ki, buna lâayık olmak için, yapılmayacak hiç bir fedâkârlık tasavvur edilemezdi...

Ve Leman gibi, Nesîme, Bâhire gibi, daha kaç kız, fakir Türkiye'nin mahrum çocukları, Amerika'nın, bu Protestanlık mâbedinde, Hristiyanlık taassubuna karışan eğlence ve zevk havasında, skandal korkusundan başka hiç bir kaidenin tahdît etmediğini sonsuz serbestlik içinde onları esaslarından uzaklaştırmayı vazife bilen hocaların nezareti altında, bedbaht olmaya hazırlanıyorlardı.

Hepsi bedbaht oluyor! Fakat hepsinin seçtiği yol, ahlâkına ve istidâdına göre değişiyordu: Kimi, Leman gibi eğlence, zevk ve süs perestîşkârı oluyor; kimi, mûtaassıp bir hocanın tesîriyle, dar kafalı bir Protestan müdâfii ve Amerika âbidi kesiliyor; bazısı, evlenmeyen bir ihtiyar muallimenin kin dolu kalbine baka baka, erkeklerle harbe kalkışıyor; diğer bir kısmı spordan başka bir hayat, adaleden başka bir kuvvet kabul edemez oluyor; fakat hepsi birlikte ve beraber Amerika'dan başka dünya tasavvur edemez hale geliyorlardı.

Bunların hepsinin, Amerika ibâdetinden sonraki mümeyyiz vasıfları, şımarıklıktı. Memleketin en mükemmel mektebi tasavvur ettikleri zengin kolejden çıkmak gururu, bir ecnebî lisanı ve biraz da ecnebî edebiyatı öğrenmek başarısı, onlar için, ilmin ve insanlığın son sözü idi.

Artık hayatları çığırından çıkmıştı. İstikballerinin yolunu, aldıkları terbiye çiziyordu... Nesîme bu yolu mümkün olduğu kadar ciddî bir tahsîlle mükemmel yapmak istiyordu. Leman da mümkün olduğu kadar bu yolun zevk ve safâ içinde eğlenceli olmasına çalışıyordu...



Zil çaldı. Kızlar, birer ikişer girdiler, ve gürültüyle yerlerine oturdular... Ondan sonra Miss Jones içeri girdi... Bir müddet kitabını, kâğıtlarını karıştırdı. Sükût içinde kızların bekleştiğini görünce pembe yankılı yüzünü yana eğerek mavi çocuk gözlerinde mutaassıp bir parıltı ile, va'za başladı. Güzel bir sesi, canlı ve düzgün bir ifadesi vardı. Onu dinlemek, cidden bir zevkti. Bütün kızlar, elleri çenelerinin altında, yahut duâ şeklinde kavuşmuş, vecd içinde idiler.

Nesîme, ilk defa olarak, Miss Jones'un va'zını, gözleri kapalı, mest olmuş bir tavırla dinlemedi. Hatta belki sözlerinden bir kelimesini bile anlamadı. Zihni çok uzakta idi... «Amerika seyâhatine dair!» acaba ne olabiliri ikide bir Leman, onu koluyla dürtüyor, ve kaş göz işaretiyle, «acaba nedir?» diyordu.

Acaba nedir?..

Miss Jones'un «huzûr ve sükûn içinde kalınız,» sözü üstüne gürültü ile çıkan talebeler, sınıfı boşaltınca kadar, bu sual, kalplerini bir burğu gibi deldi.

Jones, masası üstündeki kâğıtlarını, kitaplarını topladı. Ve kendisini bekleyen kızlara dönerek:

— Giyininiz, beraber çıkalım, beni vapura kadar götürürsünüz, yolda konuşuruz, dedi.

Koşular, dolaptan paltolarını alarak, gündüzlülerin bodrumundaki karanlık esvap odalarında asılı meşhur lekeli aynanın başına geçtiler. Diğerlerini dirsekleriyle iterek öbürlerinin homurdanması arasında alelacele giyinerek kapıda kendilerini bekleyen Amerikalı kıza yetiştiler.

Jones bir müddet bir şey söylemeden yürüdü, kızlar çarpıntı ile onu takip ediyorlardı. Çamların arasındaki dar yoldan şoseye çıktıkları anda durdu, ve yüzlerine bakarak:

— Mr. Cox İstanbul'a geliyor, dedi.

Kızların gözleri açıldı. Merak etmekte hakları varmış. Havâdis çok mühimdi.

Mr. Cox, Amerika mekteplerinin, J. C.'in ve daha birkaç Protestan cemiyetinin hâmilelerinden. Muazzam serveti ile bütün Protestan hayır cemiyetlerine yardım eder; dünyanın her tarafından yüzlerce gençleri okutur ve himâye ederdi. İstedigini zengin yapmağa muk-

tedir bir adamdı... Onun İstanbul'a gelmesi, İstanbul'dan birkaç gencin Amerika'ya tahsile gitmek ihtimali idi... Miss Jones'un bu tek cümlesi, Leman'la Nesime'nin önünde, birden, tâ Amerika'ya kadar giden bir ufuk açmıştı.

— O halde ne yapmalı?..

— Mr. Cox'a «présenter» edilmenin çaresini bulmalı

— Doktor Pratts yapar mı?

— Müdüre elbet bizden evvel Ermenileri göndermek isteyecektir.

Leman, âdil bir tavır takınarak:

— Hakkı yok mu? Hristiyan, dedi.

— Miss Jones ince sarı kaşlarını çatı.

— Beni pişman etmeyiniz... Rica ederim...

Yine Nesime haykırdı...

— Buldum, buldum!.. Cemile Hanım...

Leman, ellerini çırpı:

— Bravo, hakkın var. Fakat beni tanımaz ki...

— Adam sen de, o da mesele mi?.. Size hayran olanlardan biriyim, dedin mi, ağzı kulaklarına varır ve hemen kırk yıllık ahbap olursun...

— Sen onu tanır mısın?

— Ağabeyimin ahbaplarındandır.

— İyi!.. O halde ne zaman gideriz? Sen beni «présenter» edersin.

— Ben bugün randevu isterim, yarın mektepten izin alır gideriz.

Nesime âdeta sıtmaya tutulmuş gibi titriyordu. Hesaba girmeyen, beklenmeyen bu ihtimal, ona bir ümit heyecanı veriyor aynı zamanda, tahakkuk etmiş bir hakikati kaybedecek gibi, çılgıncasına korkuyordu.

— Miss Jones! Ya Mr. Cox bizi istemezse?.. Ya bizi beğenmezse?..

Bizi, diyordu... Çünkü Leman'ı da kendinden ayırmıyordu. Ağabeyleri ve yengeleri ahabap olduğu gibi, kızlar da birbirlerini çok severlerdi.

— Miss Jones! Mr. Cox, tahsîlini deruhte edeceği talebelerden ne gibi şartlar ister?

— Henüz Türkiye'de talebe himâye etmedi. Kendine ilk «présenter» edilenleri hemen kabul edecektir.

— Ya, Doktor Pratts bizden evvel başkalarını «présenter» ederse, ah yâ Rabbim, ya ümidimiz boşa çıkarsal..

Miss Jones ayaklarının altında çıtırdayan kuru çam iğnelerine bakarak lâkayd olmak isteyen bir tavırla:

— Olmazsa bizim cemiyete müracaat edersiniz. Onlar da sizi ücretsiz tahsîl ettirirler, dedi.

Nesime, hayretle, Jones'un pembeleşen yüzüne baktı.

— Sizin cemiyet de gönderir mi?

— Beni kim okuttu?.. J. C.

— Ya?.. Ama siz Amerikalısınız?..

— Her milletten bizde kız var. Hintli ve Çinli bile.

— Müslüman?..

— Niye olmasın?..

— Şartları nedir?

— Tahsilden sonra cemiyete hizmetli.. Belli bir müddet, meselâ beş sene, üç sene için, herhangi bir işi kabul edeceksiniz ve ücret mukabilinde, cemiyetin her emrini ifâ edeceksiniz. Nereye gönderirse gideceksiniz...

— Sonra?

— Tayin edilen müddet bitince serbest olursunuz.

— Fakat ne yapacağız?

— Benim gibi va'z vermek, yahut kâtibelik ederek yazıları, hesapları tutmak.

— Ben fena lâf söylemem... Fakat Müslümanım, Hristiyanlığı nasıl neşredebilirim?

— Size başka bir iş bulurlar.

— O halde, demek Cox işi olmazsa, sizin cemiyete girebileceğim? Pekâlâ!.. Beş sene tahsil, beş sene de cemiyete hizmet; on sene sonra serbestim!.. Râzıyım!.. Fakat kimseye söylemeyiniz, bir Hristiyan cemiyetine girmek belki mesele olur... Ben şeyh kızıyım...

Miss Jones, içinden güldü. Bunun yayılmasını istememekte en fazla alâkadar kendisi ve cemiyeti idi. Azâ toplamağı ne zorluklarla, ne emeklerle, ne sırlarla yaptıklarını kimse bilmezdi.

Miss Jones vapura binip de, kızlar tekrar çamlar arasından mektebe tırmanırken Nesîme düşünüyor du.

İşte önüne, Amerika hayalini hakikat yapacak, hiç ümit edilmez iki yol çıkmıştı. Biri şüpheli olsa da, öbürü muhakkaktı...

Artık Amerika'da tahsil kat'ileşiyor... Yine öyle iken neden, içinde memnun ve müsterih olmayan bir şey var??... J. C., insaniyetperver bir cemiyetti. Neden ona karşı sebebini bilmediğı bir korku duyuyordu. Halbuki orada, arkadaşları ile ne güzel saatler geçirmişti. O nazik, müşfik, Amerikan idâre heyeti azâları ile birlikte çalışmak, onlarla aynı seviyede arkadaşlar olmak bu kadar mı korkulacak bir şeydi?.. İçinde dinmeyen bu azap neydi?

Önüne çıkan ümit edilmez yem altında, kapalı koklayan fakat göremeyen, anlayamayan gafil avlar gibi, o da araştırıyor, fakat göremiyordu.

Mektebin bahçesinde bir müddet gezindikten sonra, «plateau»ya, şairin köşesine gittiler. Güneş batmıştı. Akşamın râkit maviliği içinde ufuk hatları yaklaşmış, âdeta Marmara'yı, mavi bir firûze gibi çerçevelemişlerdi. Karşıda, müphem bir hat: Anadolu. Bu mavi firûze, denizin köpüklerinden hasıl olmuş gibi, ince ve beyaz uzuyordu. Saçlı Burgaz'la kel Kınalı, ilk gölge lerin sükûnetine ve lâcivert rengine bürünmüşlerdi. Uzakta, İstanbul, denizden yükselen mavi sis üstünde, tıpkı bulutlar arasında gözüken bir rüya ve emel manzarası gibi vuzûhsuz, devamsız, yalnız hayal renginde bir iki cami ve minareden ibâret olmuştu. Çamların nefti gölgesi ve sakız kokusu altında seyredilen bu manzarada, sonsuz bir vuzûh veistirâhat dâveti, hiç değişmeyecek bir güzellik ve emniyet sükûnu vardı...

Onlara baktıkça, Nesîme'nin yüreği sızlıyordu.

Döndü, Leman'ı aradı... Fakat o, «plateau» kenarından aşağı sarkmış, yolun üstünde duran Mıgırdiçyan ile konuşuyordu... Mıgırdiçyan, Bizans Kolej'in erkek kısmı talebelerinden bir Ermeni idi. Her gün oraya gelir ve Leman'la flört ederdi.

Nesîme, sebebini anlamadan, Leman'ın bu tavırlarına bugün sinirlendi.

— Canım Leman, bırak o Ermeniye, gel buraya...

Leman eliyle, Ermeniye uzaktan birkaç bûse gönderdikten sonra yaklaştı.

— Ne var?

— Sen Miss Jones'un ikinci teklifine ne dersin?..

Leman, omuzlarını silkti.

— Bana göre değil, dedi.

— Sebep?

— Onlar insandan, önce çalışmak ve disiplin isteyecekler, sonra da on sene esareti.. Allah göstermesin... Ve yine Mıgırdıçyan'a gitmek için kaçmağa vesile arıyordu.

Nesîme, bu mavi âhenkten, bu ilâhî güzellik huzûrundan gözlerini zorla çekti. Başını çevirdi, ve dev ölçüleriyle, eski Yunan'ın zarîf mimârîsini taklit eden mektebe baktı... Oranın her tarafında gözüken, dev kabiliyetini, servet kudretini, demir yumruk iradesini ve bir nevi her şeyi herkesi istihfâf etmek gurûrunu duydu.

Sonra, Marmara'nın mavi hattı üstünde siyah şamdanlar gibi sıralanan servilerle tekkenin bahçesini hatırladı... Semâhânenin basît, mütevazı ve mütevekkil havasını düşündü. Ve kalbinde, bir ikilik faciası, artık sükûn ve saâdeti kendisine ebediyen haram edecek bir memnuniyetsizlik, bir vahdet ve safvet noksanı duydu...

A M E R I K A F E D A İ L E R İ

Cemile Hanım, onlara yer gösterdikten sonra, kalemını bıraktı, gözlüğünü çıkardı ve karşısında mahcup bir tavırla oturan kızlara, büyük bir nezaketle, ziyaretlerinin sebebini sordu.

Nesîme'yi kardeşi Sâmi Bey vasıtasıyla tanıyor, ve hatta onun inatlı çalışmasını, genç hırsını biraz asabiyetle takip ediyordu.

Cemile Hanım, çok hırslı gençlerden hiç memnun olmazdı. Lütfen himâyesine alacağı çocuklarda, bir gün kendisine rakip çıkacak bir zekâ ve azim olmamasına çok dikkat ederdi.

Leman'ı, ilk defa gördüğü için, tecessüsle süzdü. Leman, bilâkis Cemile Hanım'ı mektepte çok görmüştü; fakat daima, uzaktan,giyimli bir halde, ve hocaların arasında; âdeta şaşaası içinde... Şimdi yakından, biraz sukut-u hayâle uğradıl Ne?.. Yirmibeş-otuz senedir, bu kadar dedikoduya kahramanlık eden Cemile Hanım bu muydu?.. Kirpiksiz mavi gözlerindeki sert ve inatçı şûle, çekme Çerkez burnunun altındaki büyük dudak-

larının maddî mânâsı ile sevimsiz bir tezat yapıyordu. Şişman, yusyuvarlak bir vücut da, bu sevimsizliği tamamlıyordu.

Leman baktıkça, yüreğinin sıkıldığını hissetti; ümitsizlendi, ve âdeta geldiğine pişman oldu.

Nesîme, dikkatle ona meseleyi anlatırken:

— İşte hanımefendi, Mr. Cox'un Amerika'ya birkaç talebe göndereceğini duyunca, zatîâlinize istirham geldi. Bu meselede ilk önce fikri sorulacak, irşatlarından istifade edilecek salâhiyetli kimse tabîî sizsiniz...

Leman, her bir sözü tasdik eder gibi başını devamlı sallıyor. Ve içinden de kendi kendine ümit ve cesaret vermek için, Cemile Hanım'ın mektepteki şöhretini düşünüyordu.

Bizans Koleji'nin en eski talebelerinden biri olan Cemile Hanım ile mektep arasında bir nevi rabita olduğu, mektepte hikâye olunurdu. Rivayete göre, mektep onun şöhretinden, Amerika propagandasını yapan gazetesinden; o da kolej vasıtasıyla hâsıl ettiği Amerikalı dostlarından ve Amerika sefaretinden istifade edermiş.

Onun için Cemile Hanım'ın istediğini mektebin, binaenaleyh Mr. Cox'un reddetmesine imkân yoktu... Bir kere o razı olsa; elbette ötesi kolay olacaktı...

Leman, mantığının bu noktasına gelince, en zarîf tebessümleriyle kendini hoş göstermek lüzumunu duydu. Fakat tam o esnada telefon çaldı. Nesîme durdu, Leman'ın tebessümü de dudaklarında kaldı. Cemile Hanım telefonu lâkayd bir tavırla aldı, ve dinlerken boş kalan eliyle de, bir parça kâğıt kalem çekerek «evet, evet» diye not aldı. Sonra zile bastı; içeri giren,

kalın siyah kaşlı, ufak tefek, sıska kara kediye benzeyen bir efendiye bu not üstüne talimat vermeye başladı.

Sözün uzadığını gören Leman, koltuğa biraz daha rahatça yaslandı. Nâzik gözükeceğim diye beli ağrımıştı. Güzelce yerleştikten sonra odayı gözden geçirdi.

Amerika propagandasının en kuvvetli kaynağında idiler. Denebilir ki, Amerika taraftarlığına, Amerika misyonerlerinden ziyâde bu şişman hanım çalışmış, ve bütün muazzam müesseselerden daha çok bu küçük oda sahne olmuştur. Leman kendi kendine «konforundan da belli ya, bütün mobilya Amerikalı, rahat» diyerek, yeşil maroken koltuklara, «acajou» (*) yazıhaneye, kitaphaneye, duvardaki yağlı boya, kara kalem tabloları, hatta Amerika haritalarına imrönerek baktı. Gazetecilik her halde fena bir şeye benzemiyor, diye düşündü.

Cemile Hanım, Nuri Bey isminde birinin kızı idi. Başveznedar Münip Efendi'nin evlâtlık olarak aldığı bu Nuri Bey, zeki ve kurnaz bir Kıbrıslı idi. Efendilerinin kapısında, mektebe gitmiş, tahsilini epey ilerletmiş ve kapı yoldaşlarından bir Çerkez halayıkla evlendikten sonra, Babiâli'ye kâtip olarak yerleştirilmişti. Hoşa gitmeği bildiği için, çok geçmeden temayüz etti ve saraya kadar çattı.

Cemile Hanım, o günleri hiç hatırlamak istemez. Onun hatırası Bizans Kolej'den başlar. O devrin Türk hayatı ile çılgın bir tezat yapan mektepte, muhteris zekâsına yem ve ümit veren hocalara karşı duyduğu minnettarlık, ve o terbiyeye karşı hissettiği şevk, otuz senedir hâlâ aynı kuvvetle devam etmektedir.

(*) «Acajou»: Mahun ağacı.

Nuri Bey'in kızı, mektebi bitirdikten sonra, muhîti içinde yegâne insan olarak tasavvur ettiği benliğinin yükseğinden istihfafla dünyaya bakmağa başlamıştı.

Çok geçmeden «10 temmuz» (*) oldu, ve Cemile Hanım'ın hırsı tam aradığı fırsatı buldu. Bu arada, «Mabeyn» kâtibi olan babası sürgüne gönderildi. Konağı, serveti yıkıldı. Fakat Cemile Hanım eşyalarını alınca, Heybeli Kolej'e taşındı. Ve oradan ilk «Meşrutiyet» devrinin politika kargaşalığı içinde kendini yükseltmek için bir basamak aradı. O zaman, Türklerin hâkimiyet cömertliği ve isrâfı ile ilân ettikleri «uhuvvet» ve «müsavat» dalâletleri arasında Cemile Hanım ekalliyetlere de hâkimiyet isteyen bir cemiyete dahil oldu. Memleketin hâkim ekseriyetine karşı, ekalliyetleri tevhid fikriyle hepsinin vaziyetlerini birleştiren bu «Hürriyet» cemiyeti, bir de gazete kurdu. O devrin politika anarşisi içinde yegâne prensibi ve taraftarlığı malûm gazete, «Hürriyet» oldu. Ekalliyetlerin menfaati dolayısıyla Amerika taraftarı ve serbest ticaret müdâfii idi. O zamanlar henüz Türk ekseriyeti, karşısındaki tehlikeyi anlamadığı için çok geçmeden Cemile Hanım'ın idâre ettiği bu gazete yerleşti, ve tuhaftır, Türklerden de taraftarları oldu.

Amerika mektebinde okumuş bütün erkek, kız gençler, bu gazete etrafında toplandılar. Amerikan sevgisini aşıladılar. Memleketteki eski Alman ve İngiliz taraftarlıklarına mukabil şimdi de bir Amerikan cereyânı başlamıştı. Belki Amerika'nın bundan haberi yoktu.

(*) 1908 İl. Meşrutiyet hareketi.

Fakat misyonerler pekâlâ biliyorlar ve mükemmelen de istifâde ediyorlardı.

İki taraf da memnun devam ederken, harp geldi. Cemile Hanım'ın zekâsı, harbe, İttihatçılara ve o zamanın millî cereyanlarına rağmen gazeteyi muhâfaza etmiş, prensipleri biraz değiştirerek, zamana uydurmuştu.

Mütâreke ile, iş değişti. Damarlarında Türk kânının alevini duymayan bütün insanlar gibi «Hürriyet» fırkası da, Türk'ün hayatından ümidi kesti. Ve gazeteleri ile, Amerika himâyesini istemeye başladı.

Fakat o arada, Türk, yaşamak için döğüşüyordu. Osmanlı İmparatorluğu çökmüştü; ekalliyet meselesi kalmamıştı; yeni ve genç Türkiye uyanıyordu. Millî hissin en galeyanlı devirleri, hayat-memat günleri idi. Bu esnada, «himâye» kelimesi, milleti çıldırtan bir şüphe, bir hakaret şeklinde idi.

Amerikan muhipleri bu defa yanlış yola sapmışlardı. Maamafih, çok geçmeden Cemile Hanım, yine kendini topladı, ve yavaş yavaş meslek değiştirerek, soluk bir «millîcilik» yapmağa başladı.

Şimdi onun, yeni teşekkül eden, Amerikan Petroleum şirketinin ilânları hakkında emirler verdiğini, hesaplar yaptığını gören Leman, Cemile Hanım'ı siyasî kadından ziyâde bir sarrafa, bir banka müdürine benzetiyordu. Şişman bir banker...

Gülmeğe vakti kalmadı. Cemile Hanım, doğrudan doğruya onunla konuşuyordu. Dersleri hakkında suallerden sonra, ne olmak istediğini sordu. Leman, parlamak zamanı geldiğine hükmetti. Ve ciddi gözükmek isteyen bir tavırla, henüz bu güne kadar hiç düşünmediği meseleler hakkında fikirler söyledi. Ne olacak-

mışl.. İşte hiç hatırlamadığı bir meselel.. Amerika'ya gitsin, hele evine dönmesin, serbest olsun, gezsın eğlensin de neticede ne olursa olsun... Fakat Cemile Hanım'a gazetecilik arzusundan bahsetti. Yeşil rahat koltuklara bakarken aklına o gelmişti. Cemile Hanım'ın bundan memnun olacağını farzetti.

Daha bir iki cümle söylemeden, Cemile Hanım karşısındakinin zihniyetini hissetti. Ve artık onu himâyesine almakta bir beis görmedi. Tekrar Nesîme'ye döndü, onu biraz daha ciddî tedkik etmek lâzımdı. Onun hakkında da kat'î kararını çok geçmeden verdi.

Cemile Hanım'ın kendisine yumuşak muamele etmesiyle Leman'ın bütün ümitleri yeniden uyandı. Âdetâ Cemile Hanım'ı güzel ve sevimli bulmağa başladı.

Nesîme kalktı, Cemile Hanım da kalktı. Hayreti.. Büyük dudaklarında hafif bir tebessümle Leman'a bakıyor, ve onun işiyle meşgul olacağını kat'iyen vaadediyordu.

Kızlar, kanatlı gibi oradan çıktılar. İşlerini olmuş zannediyorlardı. Demek, nihayet hayalleri hakikat olabilecekti.

Amerika hayatıl.. Dünyada bundan başka saâdet var mıydı?.. Nasıl ki, dünyada Amerikalılardan mükemmel insan yoktu.

Akılsız pervaneleri ölüme çeken meş'ale gibi, Amerikan terbiyesi ve Amerikan aşkı da onları çekiyor; sevinçle ateşin alevine doğru götürüyordu.

Hemen hayaller kurmağa başladılar. Newyork'un kırk katlı evlerinin sema katında ikisi bir oda tutacaklar, Leman dans edecek, gezecek; Nesîme tiyatrolara, kütüphanelere gidecekti.

Âdeta yüksek sesle konuşarak, sevinç telâşî içinde, hızlı hızlı, Türbe'ye tramvay bekleme yerine giderken, Bezm-i Âlem'in (*) kapısı önünde, mektepten çıkan talebelerle karşılaştılar. Bezm-i Âlemliler, üstlerinde kara önlükler, başlarında kara örtü, kollarında ağır çantalar, küçük küçük gruplar hâlinde gidiyorlardı. Arkadan hocalar çıktı. Koyu tayyörler içinde soluk benizleri görülen, ciddî tavırlı hoca hanımlar...

Nesîme, Leman'a yan gözle mektebin loş avlusunu gösterdi. Leman omuzlarını silktili. ikisi, dudaklarında müstehzî bir tebessümle, kızlara bakıyorlardı:

— Ne bücür şeyleri.. Renkleri de ne sarıl.. Insandan başka her şeyl.. Besbelli, hapis gibi mekteplerde büyüyen zavallılar!.. Hiç serbestî ve spor yüzü görmemişler.

— Spor yapıyorlarmış galibal Fakat bîçareleri!.. Bu mekteplerde nasıl spor yaparlar?.. Hele şu kıyafetlerine bak!..

— Hocalar da talebelere benziyor...

Ve ikisinin de gözleri önüne, Türkiye'de Protestanlığı yaymak için nâmütenâhi dolarlarla gönderilen misyonerlerin yarattıkları muazzam mektepler, muhteşem mâlikâneler geldi. Son zille beraber bahçeye fırlayan, Rum, Ermeni, Bulgar, hele Yahudi talebelerin zengin kıyafetlerini düşündüler. Gürbüz vücutlu, al ynaklı hocaları hatıladılar. Daha sonra, kalplerini dolduran Amerikalı.. Gözleri önünde, Newyork'un muazzam hürriyet heykeli yükseldi. Medeniyetin, insanlığın ve eğlencenin vatani büyük Amerika, onları tabîî hayatın hâricine çeken bir fânus gibi, kalplerinde tekrar par-

(*) Bezm-i Âlem : Kızlara mahsûs bir Türk mektebi.

ladı. Ve başlarını kaldırarak, Türkiye mektebinde yetişen, Türkiye toprağında büyüyecek ve kök salacak olan küçük Türk kızlarına istihfâf ve merhametle bakıp geçtiler.

İLÂHÎ Â H E N G İ A R A Y A N L A R

Claire için hayat, bütün neşesini kaybetmişti. Hangi taraftan baksa; artık kendine yeistən və mahrû-miyetten başka bir hisse göremiyordu. Çünkü bir kere kocasına karşı mağlûp olmuştu. İzdivaç hayatında ilk defa olarak Burhan'a istediğini yaptıramadı. Bütün ricalarına, ısrarlarına ve kavgalarına rağmen Burhan, iki oğlunu Türk mektebine verdi.

Türk mektebinel.. «İstanbul'da, bu mektep bolluğu içinde, bütün milletlerin; Fransız'ından, İtalyan'ından, İngiliz'inden tut da Ermeni ve Yahudi'sine kadar hepsinin birer model mektepleri varken, çocukları alıp İstanbul Lisesi denilen bir yere vermek!.. Bu deliliği yapmak!.. Bunun için, Türk olmak lâzımlı..

Gerçekten, Burhan, bu sefer tam bir Türk inadı göstermişti. O ne söylediyse, hepsine Burhan; «Hayırlı.. Artık Türkiye'yi bir Bâbil Kulesi'ne çeviren bu yabancı lisanlı, ecnebi usullü, binbir milletin mekteplerine çocuklarımı veremem. Şimdiden sonra Türk çocuklarının Türk yetiştirmeleri lâzımlı..» demişti. Tahsîl ve terbi-

ye anarşisine nihayet vermeliymişl.. Demek, Burhan'ın, millî gaye, Türk tesianüdü, tahsil birliğı ve intizâmı diye binbir isimli hayalleri için kendi çocukları fedâ edilecekti. Claire'in oğulları fransızca okumayacaklardı. Claire'in bunu hazmetmesine kat'iyen ihtimal yoktu. Ve bedbahttı. Hiç şimdiye kadar olmadığı gibi bedbahttı...

Bu kadar bedbahtlığı duymamak için bari biraz avunabilse; herhangi bir eğlence ile vakit geçirebilse.. Fakat nerede?.. Claire her suretle mağlûptu: Fransızlar gideli balolar, «soirée»ler (*) «garden party»ler (**) hep bitmişti. Gidip gelenler kesilmişti. Hayat ağır, sıkıntılı ve yeknesak, acı bir şey olmuştu... «Ciné»ler (***) de olmasa, çıldırmak işten bile değill..

Claire, frenklerin okuyan münevver kısmından değildi. Babasının dükkânında annesi kasada oturur, babası hizmet eder, Claire'de evlerinin işine bakardı. Ev kadını idi...

Fransızların İstanbul'dan geçişi onu cemiyet hanımı yapmıştı. Frenklere karşı bir muallim ve doktor karısı rolünü tutmak, mühim bir şeydi. Şimdi, bu zevki eksileli, artık hayatın hiç bir tadı kalmıyordu...

Zaten Claire, öteden beri Türklerle görüşmeğe, anlaşmağa özenmemişti. Onüç senede türkçe öğrenememesi, bunun en büyük delili idi.

Claire'in sıkıldığını Burhan duyuyordu, ve ömründe bir defa kazandığı galebenin de buna sebep olduğunu tahmîn ederek, biraz mahcûptu. Galebeye alı-

(*) Soirée: Gece toplantısı (fransızca).

(**) Garden Party : Bahçede yapılan toplantı (fransızca).

(***) Ciné: Sinema (fransızca).

şık olmayanlar, tesadüfen kazandıkları vakit ya şımırır, yahut mahcûp olurlar. Burhan, bu son cinstendi.

Fakat hayatında büyük bir iş yapmış gibi o derece memnundu ki, bazen mahcûbiyetini bile unutuyor, ve çocuklarının istikbâlinden artık emin olmak saâdetiyle ellerini oğuşturarak kendi kendine gülüyordu.

Halbuki Burhan'ı sevindirecek ortada hiç bir sebep yoktu. Bilâkisl.. İki aydır Türk mektebine giden oğulları hakkında bir gün memnun olacak bir haber almamıştı. Muttasıl, müdür, küçüklerin türkçe bilmemelerinden ve arkadaşları ile, Türklük-Fransızlık kavgaları yapmalarından şikâyet ediyordu.

Burhan, hepsini zamanla geçer farzediyor ve günden güne kendisini aldatmakta maharet kazanan kızı Sevda'ya baktıkça, nikbin bir emniyetle her şeyin düzeleceğine kani oluyordu. Leman'ın sıhhatini bile, artık unutmağa başlamıştı.

Ekserî erkekler gibi Burhan da, felâketleri çabuk unutturan bir nikbînî hazinesine malikti...

Yalnız, Claire biraz gülse, diyordu. En şen insan için bile, gayr-i memnun, dargın bir çehre ile her gün yaşamak güçtür. Bunun için Burhan, muttasıl, Claire'i memnun edecek bir fırsat arıyordu. Her gün elinde, ufak tefek hediyelerle gelmeğe başladı. Fakat hepsi nâfilel.. Claire, o dakikada seviniyor, elbise ise giyiyor, başka bir şeyse takıyor; lâkin beş dakika geçmeden yine suratı asıyordu. Tiyatroya, sinemalara götürdü. Orada iken gülüyor, fakat eve gelir gelmez, yine ekşi çehreyi takıyordu.

Burhan Claire'i memnun edecek daha devamlı bir şey ararken, Sâmi Bey, karısının geldiğini kendisine telefonla bildirdi.

Doktor bu haberi hemen Claire'e müjdeledi. Andrée, Nesîme'nin büyük kardeşi Sâmi Bey'in haremi ve Claire'in en iyi bir dostu idi.

Claire'le Andrée birbirlerini çok severlerdi. Onların bu arkadaşlıkları da pek tuhaftı. Gerçekte, dünyada birbirini anlamayacak iki insan varsa, o da onlar olmak lâzımdı. Claire ne kadar geveze, şekilperest, basît, lâubâlî ve biraz taşralı ise; Andrée o derece durgun, derîn, çekingen ve ince idi. Memleketinde oldukça tanınmış, iyi bir artist âilesinden olup, kendisi de piyanoyu fevkalâde maharetle çalan bir san'atkârdı.

Sâmi Bey, mimarlık tahsili için Paris'e gittiği vakit, bu kesik saçlı, dalgın gözlü Konservatuar talebesine, devam ettiği Duval Lokantası'nda rast gelmiş ve nihayet tanışarak, işi evlenmeğe kadar getirmişlerdi.

İstanbul'a geldikten sonra yavaş yavaş Andrée, yerinden çıkarılmış ve yeni toprağına alışmamış nebatların sarı ve solgun hâlini aldı. İri, güzel gözlerinde yetişilmez hayallerin elemi belirdi; incelen endamı ile bir hasret heykeline döndü.

Andrée'nin, okumak ve piyano çalmak derecesinde sevdiği bir meşguliyeti de psikoloji yapmaktı. Karşısındakilerin rûhlarını anlamağı merak ederdi. Ve zekâsına güvenerek anladığına da kani idi. Nitekim kocası ile evlendiği zaman da onu anladığını zannetmişti. Hatta kocasına karşı duyduğu ilk infiâl, Sâmi'nin kendi tahmini hilâfına olarak, Avrupalı çıkmaması olmuştur.

İstanbul'a geldikten sonra, Andrée, Türkleri öğrenmek iptilâsına düştü. Fakat yedi senedir İstanbul'da, onun hakikaten anladığı ve sevdiği yegâne adam kayınpederi oldu. Aynı dili konuşmayan bu ihtiyar Türk

Çelebi ile bu genç ve güzel Leh kızı, aralarındaki ırk, tahsîl, terbiye, dîn ve görenek gibi bunca farkların nihâyetsiz uçurumları üstünden birbirlerini anlamışlardı. Belki Âmir Çelebi, bu ince endamlı, yeşil gözlü kızda, mukaddes âhengin bir zerresini, dünyevî bir timsâlini buluyordu... Lehli kız da onda san'at mefhumunun kemâle ermiş bir imânını duyuyordu... Fakat daha doğrusu, ikisi de san'atkârdılar.. Esasen san'atkârlar, milliyet farkının, dîn ayrılığının üstüne çıkmış, bedîî kanunlardan başka kanun tanımayan, âheng ibâdetinden ve câzibesinden başka râbîta kabul etmeyen, çocuk insanlar değil midirler?..

Bunun için olsa gerek ihtiyar dervişle, Hıristiyan gelin pek sevişiyorlardı. Ve Claire de bunu bir türlü çekemezdi.

Mamaafih bütün bunlar Claire'in sevinmesine mâni olmadı.

— Burhan, hemen bu akşam gidelim olmaz mı?.. Acaba yine eski evlerindenler mi?

— Hayır, evi boşaltmışlardı, biliyorsun, Andrée birdenbire geldiği için Sâmi ev tutmağa vakit bulamamış, şimdilik tekkede misafirler...

— Âmir Çelebi memnundur...

Burhan güldü.

— Claire, ne dersin, onlar felsefe ile mi; san'atla mı, yoksa kalple mi anlaşıyorlar?..

Claire için bunlar derin meseleler.

— Kendisine sor, dedi.

— Galiba üçüyle birden, zaten hepsi aynı şey...

Claire merakla sordu:

— Hastalığı geçmiş mi? Nevrastenisi iyileşmiş mi?

Filhakika Andrée Burhan'ın tavsiyesi üzerine, tedavî için âilesinin yanına gitmişti.

Andrée onları, evvelkinden daha soluk bir yüzle, daha incelmış bir endamla, ve daha hummalı gözlerle karşıladı.

Burhan, doktor sıfatıyla sıhhatini sorduğu zaman:

— Bilâkis daha fena döndüm dedi. Sonra gülerrek:

— Doktor, dedi, bu, sizin ilminizin yetişemeyeceği bir hastalık; ruh hastalığı. Tedaviniz beyhude oldu.

Burhan da işi şakaya alarak:

— Ruh hastalıklarının doktoru Hristiyanlara göre papazlarmış, bari onları çağıralım.

Andrée gülmedi; biraz müstehzî, biraz meyûs bir tavırla:

— Çoktandır onlarla tanışıklığımı kestim, dedi.

— O halde Türk hocalarına kendinizi okutunuz; başka çare yok.

— Acaba kayınpederiniz birini tavsiye edemez mi?..

Andrée ciddîleşti:

— Gülmeyiniz. Bilmediğimiz şeylerle eğlenmek doğru değildir.

Claire gözlerini açtı:

— Sakın... İnaniyor musunuz?..

— İnaniyor muyum?.. Ben de bilmiyorum... Galiba inanıyorum... Ben her şeyi kat'î hükümlerle kesen bir insan değilim... Ve güldü:

— Benim rûhum arayıcıdır... Meraklıdır, ve pek aç gözlüdür. Bir türlü doymaz, razı olmaz, mütemadiyen yeni ihtiyaçlarla çırpınır, bilmediği şeyleri arar, her şeyi öğrenmek ister, ve nihayet vücudumu bu gör-

düğünüz hale kor. Her şeyi ihtiva eden sonsuz bir hasretin ateşiyle, yakıp sıska yapar.

Sinirli sinirli güldü, sonra daha ciddî, devam etti:

— Bazen kayınpederimle, başbaşa otururuz. Şimdi artık ben biraz türkçe konuşabiliyorum. Fakat ekseri konuşmayız. O tesbihini çeker, okur ve anlayış dolu gözleriyle arada bir bana bakar... Ve o zaman ondan doğru gelen huzur ve sükûnla kalbimin dindiğini, ateşinin söndüğünü duyarım. Tevekkülün şifâsını bulurum... Başka hiç bir kimse bana bu sükûnu vermedi. Hatta kocam bile. En çılgın bir aşkla onun kollarına atıldığım zamanlarda da bunu duymadım. Kalbim yalnız bir hissin esiri olamadı... Hep, «daha, daha» diyen bir şey kaldı...

Burhan:

— O halde siz doktoru bulmuşsunuz, dedi.

Sâmî merakla karısına baktı:

— Hasta mısın, Andrée?

Andrée başını salladı; güldü ve Sâmî'ye cevap verdi:

— Hayır hasta değilim, fakat gevezeyim, İstanbul'un havası beni bugün sarhoş etti.

Burhan'a dönerek:

— Bugün ne yaptık biliyor musunuz? Yarım türkçemle kayınpederime Avrupa mistiklerini anlattım. Rusbrock'dan, (*) Saint Jean d'Avila'dan (**) bazı parçalar tercüme ettim. O da bana Hazret-i Mevlânâ'nın

(*) Rusbrock: Jan Van Rusbrock (1293 - 1381) Brabant'lı tanınmış Hristiyan aziz ve muharrir.

(**) Saint Jean d'Avila (1500 - 1569) bir İspanyol azizi ve mistik muharrir idi.

hayatını anlattı, Mesnevî'den bir iki sahîfe okudu... ve anlaştık... İkimiz de memnun olduk... Onun için bugün mistisizm sarhoşuyum. Ve gülüyordu...

Mûzip bir nazarla Sâmi'ye bakarak:

— Kocamla hiç bir zaman bu kadar anlaştığımız olmadı. O fazla mutaassıp bir Türkçüdür. Beni bir parça istihfaf ediyor, ciddiye almıyor. Sonra... Ya işken-celeri?.. Beni Türk yapacak... İnanır mısınız, gelir gelmez, bana tarhana çorbasıyla, pastırmalı yumurta yedirdi... Ölecektim.

Bir müddet düşündü... Ve kendi kendine söyler gibi:

— Bu Türkler tuhaftırlar, ya insanı istihfaf ederler, ya taklît. Türkçülerle asıl halk birinci kısımdandır. İkincisi de kozmopolitler. Bir de üçüncüsü var ki, onlar san'atkârlar ve fen adamları. Onlar milliyetin üstüne çıkmış, enternasyonal insanlardır.

— Kayınpederiniz gibi...

— Evet, sonra Doktor Ali Mümtaz gibi...

— Fakat, Doktor Ali Mümtaz Türkçüdür.

— Malûm, lâkin evine gidiniz, karısıyla geçinmesine bakınız; Türkçülüğü kalbinden değil, şuurlu bir surette cebren kabul ettiğini derhal anlarsınız. Onun için karısı, bir Alman değildir, bir kadındır. Çok da sever. Kendisi de Türk değil, bir erkektir, bir âlimdir, ve kendisidir. Kızı da çocuğudur. Milliyetten sıyrılmış insanlar oldukları için bu derece iyi geçinebiliyorlar...

Çok okumuş, çok anlamış insanlar, tıpkı primitiflere, iptidailere benzerler. Berikilerin anlamadıklarını, öbürleri çiğner geçerler.

Sâmi biraz kızdı:

— Ya, zatiâliniz nasılsınız, hanımefendi? Harp-

ten sonra Lehistan ihya olunurken sevincinizden duramıyordunuz. Halbuki artistsiniz, yahut bu iddiadasınız.

— Ne idim, bilmiyorum. Ne olursa olsun, insan vatanını tabîî sever. Fakat tabîî sevmekle körükörüne gayr-i tabîî surette sevmek arasında fark var. Birine «vatanperverlik», öbürüne «chauvin»lik (*) derler.

— Evet, ne idim? Bilmiyorum. Fakat şimdi ne oldum, biliyor musun? Bunu bu sefer, her şeyi bırakarak, gözüm seni bile görmeden, buradaki maddî manevî, hayat zorlukları arasında ölmemek için Avrupa'ya gittiğim zaman anladım: Birden kendimi orada tıpkı buradaki derecede garîp buldum. Eski Leh kızı, rûhunu meğer kaybetmiş. Bir kere kökünden kopan nebat gibi, bir türlü toprağa tutunamıyorum. Farkına varmadan ikinci vatanıma da biraz alışmışım. Orada iken kalbim sızlamağa başladı. Ve duramadan tekrar geldim. Fakat artık anlıyorum ki biz, Türklerle evlenen ecnebîler, tabîî insanlar şeklinden çıkıyoruz. Her insanın bir memleketi, bir kökü olur. Bizim hiç bir tarafta kökümüz olmuyor, iki toprak arasında havada duruyoruz, topraksızlıktan köklerimiz sızlıyor. Hem nasıl sızlıyor..

Sâmî, ciddî bir surette sordu:

— Bütün bu meselede, kocalarınız ne oluyor?

— Ne mi oluyor?.. Bizi tutmağa çalışan destekler oluyorlar... Onlar tuttukça ne ise ne, ayakta duruyoruz... Fakat, bir tutmayacakları gün gelirse... O zaman... İşte o zaman müdhiş!..

Andrée sözünü bitiremedi... Gözleri dolmuş, se-

(*) Chauvin : XVIII. yüzyıl sonunda yaşayan aşırı vatanperver bir Fransız askerinin adı ve ona atfen mubâlağalı milliyetçiler için kullanılan tabir.

si boğazında bir hıçkırık olmuştu. Sâmi, onun elini tuttu, ve şefkatle darılarak; ah bu nevrasteni, dedi.

Claire düşünüyordu, Andrée, susunca, o da ilk defa olarak düşündüğü bir meseleyi söyleyenlerin itimâdiyle:

— Andrée'nin hakkı var, dedi. Ben kendimi çok yoklamam. Kendimle meşgul olmam, hep kendimi avutmağa uğraşırım. Fakat ben de Fransa'da eskisi derecede rahat edemedim. Demek haberim olmadan buraya alışmış ve bağlanmışım... Ben de biraz Türk olmuşum. Fakat seyahatimden sonra İstanbul'da da bu defa eskisi kadar rahat edemiyorum. Unutmağa başlamışken yeniden hatıralarım tazelendi galiba. Fakat ben kendimi oyalamağı bilirdim. Çocuklarım var, Burhan var; biraz da eğlence olsa pekâlâ memnun olacağım. Halbuki Andrée, siz ne sokağa çıkarsınız, ne de çocuklarınız var. Hiç oyalanamıyorsunuz. Hep kendinizi üzecek vesîleler ararsınız.

Andrée içini çekti. Çocukları pek severdi. Fakat diğer taraftan da çocuk, böyle tabii olmayan izdivaçlarda en büyük gayr-i tabiiliği teşkil ettiği için, herhalde ondan olsun kurtulmak bir tâli eseri idi.

Claire, düşüncesiz gevezeliği ile, devam etti:

— Türk erkekleri, mademki Hristiyan kadın almak istiyorlar; bari, yerli Hristiyanlardan alsalar; aradaki anlaşmazlık, ve hiç olmazsa memleket özlemesi olsun eksik olurdu.

Türklerin ikisi birden, isyan ettiler:

— Ermeni mi, Rum mu, bu nasıl olurl... Bunlarla evlenmek nereden aklına geliyor?.. Bahis konusu bile olamaz. Hem biz sizi Hristiyan diye almadık ki..

— Peki neden?

Sâmî her vakitki tok sözlülüğü ile:

— Tecrübesizlik, dedi.

Andrée bozuldu. Burhan tamîr etmek istedi; güldü ve:

— Aşk, dedi.

Andrée başını salladı, içini çekerek:

— Doğrusunu ister misiniz? Bizi aldığınız vakit, Türk kadınlarını görmüyordunuz, sonra sizde milliyet fikri bu derece kesin bir hal almamıştı, dedi.

Sâmî, karısına sevgiyle baktı. İçinden ona acıyan bir azap kabardı.

— Sen de yanılıyorsun, karıcığım, dedi. Avrupa’da erkekler meydanda idi; milliyet fikri de vardı, neden sen bir Türk’e vardın?

Andrée fırsatı kaçırmadı. Kocasının deminki tavrını taklit ederek:

— Tecrübesizlik dedi.

Hepsi gülüştüler. Burhan bu tehlikeli bahsi değiştirmek için Andrée’den piyano çalmasını rica etti.

— Bu akşam âyîn var; olamaz.

— Gece de mi?..

Claire yüzünü ekşitti, fakat Andrée ,bunun yalnız senede bir defa gece yapılan «visâl» ayini olduğunu anlattı. Claire’e onun bütün aheng zevkini hissettirmeye çalışırken, yine Burhan alay etti:

— Yazık ki, Sâmî babasının büyük oğlu değil, dedi. Siz pek iyi bir şeyh hanımı olacaktıysınız.

Sâmî tasdik ediyordu:

— Hakikaten, ne yengem, ne de kızkardeşim, bu derece iptilâ ile tarîkati sevmiyorlar. Andrée’cik de Hz. Mevlâna’ya âşık oldu. Kendisine tarîkata girmek için Islâm olmasını teklif ediyorum.

Andrée asabî bir hiddetle:

— Güzelliği ve bedîî âhengi anlamak için islâm olmak mı lâzım?.. dedi.

★ ★

Bağçeden tekbîr sesleri gelmeye başlamıştı. Önce yavaş yavaş, derinden, deniz mırıltısı gibi yeknesak bir, «Allah, Allah, Allah!» terennümü duyuldu. Derken ibâdet, gittikçe coştı... «Allah, Allah, Allah!», deniz sesi iken, bir dalga gibi kabardı ve ruhların sâhillerine çarpmağa başladı... «Allah, Allah, Allah!», daha sonra kanatlanarak, dünya bağlarını koparıp yükseldi... Ruhları alıp fezâyâ atan muazzam bir savletle fırladı... Uçtu.. «Allah, Allah, Allah!...» Fakat tam fezada iken yine tekbîr yorgun, ümitsiz, arayan ve bulamayan, çırpınan iniltiye döndü... «Allah, Allah, Allah!», yalvaran, taabbüd eden, ağlayan bir muhabbet dalgası oldu. Lâkin biraz sonra ibâdet vecdi, dayanamayarak yine coştı, kalplerden tekrar fırladı. Demin bir dalgayken şimdi bir fırtına oldu ve her tarafı inletti... Yükselmek, artık yetişmek ve bulmak istedi... «Allah, Allah, Allah!..» Muzafer bir imanla haykıra haykıra vecdin mestine girdi. «Allah, Allah, Allah!..» Ne kadar sonra dervişler kendilerinden geçip de visâlin zevkleriyle kısılan sesleri boğazlarından çıkmayarak kalplerinde inlerken, ibâdet, bir aşk mırıltısı olduğu zaman, aşk ve niyaza ney de iltihak etti. Kırık, iniltili, mütehassir, elem dolu bir figan hâlinde yükseldi..

Devran başladı.

Andrée, devran başladığını haber verdi ve bahçeye çıkıp seyretmeyi teklîf etti. Arka kapıdan çıktılar; gözükmeyen, ayaklarının ucuna basarak yaklaştılar.

Burhan, bu daima arayan aşkın sönmez ümidi-
ni ve dinmez acısını dinlerken, karşısına birden çıkan
o emsalsiz manzarayı hayatta oldukça unutamaya-
caktı.

Servilerin arasında idiler. Karşılarında Marmara,
elmas tarlası gibi göz kamaştırıcı bir şa'saa içinde
bembeyaz titriyordu. İki taraftan onu iki kol gibi saran
Üsküdar'la, Sarayburnu'nun simsiyah, esrar ve heybet
dolu kucağı arkasından da müstehzi şûlelerle parlaya-
rak, göz alabildiğine devam ediyordu.

Bu ufuk önünde, hafif yıldızlı mavi kubbenin ai-
tında, on iki günlük ayın soluk ziyası içinde bağçe, hu-
dut ve vücudu muhayyel bir peri ülkesi olmuştu...
Denizin parlaklığı, semanın maviliği üstüne çizilen ka-
ra serviler, saçları çözülmüş, müteallim siyah hayâlet-
ler gibi mahzun ve canlı duruyorlardı.

Âyin, bu manzara karşısında, ve bu servilerin al-
tında oluyordu. Dünya ve binlerce senedir ibadet eden
insanlar, bundan daha güzel, daha muhteşem ve ilâhî
bir mabet görmemişlerdi. Bu mabedin mavi fağfur
kubbesi, gökyüzü; kandilleri de ay ve yıldızlardı.

Andrée ve misafirleri yaklaştıkları zaman, derviş-
ler semaa kalkmışlardı. Mavi billurdan çıkar gibi so-
luk olan ayın ziyası altında beyaz dervişler, kâh hayal
gibi görünerek, kâh servilerin şeffaf siyah gölgeleri ara-
sında kaybolarak dönüyorlardı. Ruhlarının savleti ve
niyâzı neyde inlerken; onlar, kolları yükselmeye hazır-
lanan kuş kanatları gibi açılmış, boyunları teslimiyet-
le bükük, gözleri kapalı, tennurelerinin etekleri etrafla-
rında müselles birer beyaz hâle olmuş, ruhlarına çeki-
lip döne döne Allah'larını arıyorlar.

Bir müddet sonra yüzleri daha beyaz, daha gayr-i maddî oldu. Kapalı gözleri ile ilâhî rüyayı seyrederek, kendilerinden geçtiler. Kalplerinin ve mabutlarının fezasına çıktılar... Belki aradıklarını buldular... Ney bile; mütemadiyen inleye inleye onlarla birlikte, kemâlin yolunu, yetişilmez emeller gibi arayan neyin figanı bile, artık berrak ve mes'ut oldu.

ilâhî nisyânı buldular mı?..

Andrée kendi kendine bu suali soruyordu.

Bir gün gelip ben de ilâhî nisyânı, ilâhî sükûnu bulacak mıyım? Kalbim didiklenmekten kurtulacak mı, diyordu.

Andrée böyle düşünürken Burhan, karşısında oturan ve tiyatro seyrederek gibi mütebessim bir çehre ile bakan karısını görmemek için gözlerini kapıyordu... Ve o da, hemen hemen aynı şeyi düşündü. Tabiatın âhengine ibadet eden Burhan, bıçağının altında açılan bir vücutta, kulağı altında atan bir kalpte hayran olduğu ilâhî nazmın en mefkûrevî bir şeklini burada seyrediyordu. Fakat bedîî güzelliğe ve âhenge olan bu meclûbiyeti değil mi idiki, kendisini en intizamsız bir hayata atmıştı.

Ve tekrar karısının yüzüne, tıpkı bir yabancı gibi, tanımadan, anlamadan baktı...

Ney, son bir «âhl..» ile biterken, bütün dervişler, kanatları kırılmış kuşlar gibi, durdular... Fezalarından yavaş yavaş indiler ve kayboldular. Onlar dururken, Burhan da, artık âhengini anlayamadığı Claire'den ayrı düşüğünü hissetti... Ve o da, uzun bir «âhl...» la içini çekti.

Bir müddet sustular. Ruhları câzibeye tutulmuş gibi uzakta idiler... Neden sonra Sâmi silkindi ve ilmî bir

mesale halleder gibi, devran hakkındaki fikirlerini söyledi. Onu ruhuyla, samût (*) benliği ile hissederek, se-verek değil, fakat riyazî kafasıyla muhakeme ederek be-ğeniyordu. Andrée, bembeyaz simâsıyla döndü ve Bur-han'a:

— Ne günah, dedi.

Sonra, çok feci bir şey anlatır gibi, geçen gün küçük Nesîme'nin, büyük devran esnasında babasının manzum adımlarına bakarken, birden hayretle:

— Yenge, ne kadar tangoya benziyor, dediğini hikâye etti.

Andrée, sözlerinde hep samimî idi. Bir san'atkâr olarak, bedîî her güzelliği takdîs ediyor ve anlamayana hiddetleniyordu. Sâmi:

— Doğrusunu istersen Andrée, bu kabahat ba-bamda, ben böyle şeylerden anlamam. Fakat babam biraz bizimle meşgul olsaydı bu derece yabancı kal-mazdık, dedi.

Andrée yine tenkit edici vaziyetiyle:

— Baban gibi bir şairi böyle senin gibi riyaziyeci, Nesîme gibi Protestan zihniyetli çocukları olması ne garîptir. Mamafih, içinde yine babana en yakını Ne-sîme'dir. Fakat o da sufî ruhunu, nedense bu âheng tekkesinde doyuramıyor, ve gidiyor Amerikalıların muhîtinde tatmîne çalışıyor. Ben buna bir nevi fışk diyeceğim: Güzelliği alıştığı muhîtte değil; alışma-dığı sun'î, gayr-i tabîî şekilde aramaklı.. Lâkin yine hakkın var. Bu çocukla uğraşan olmamış. O derece ki, eve gelmek istemiyor. Burada oturmaktansa, me-selâ elinde Bible, J. C.'ye kâtibe olmağı tercîh edi-

(*) Samût: Sessiz (arabca).

yor. Hatta tuhaftır, kendi memleketinin güzelliklerini bile, dost gözlerle değil; yabancı bir nazarla, tıpkı h rikul delik arayan Amerikalı gözleriyle seyrediyor.

Sâmî, Burhan'a döndü:

— Doktor, dedi, söylememeye karar vermiştim, fakat, dayanamayacağım; bizim hemşirelerin yaptıklarından haberin var mı?..

Burhan'ın yüreği hopladı.

— Ne olmuş?..

— Kendi kendilerine işlere kalkmışlar. Mr. Cox'un İstanbul'a gelmesinden istifade ederek, onun tarafından Amerika'ya gönderilmeyi kurmuşlar, Cemile Hanım'a müracaat etmişler. Müdire'ye rica etmişler, ve bu  arşamba Cox'a «pr senter» edileceklermiş.

Burhan, bembeyaz oldu:

Haberim yoktu, dedi.

— Tabii, benim de yoktu. Fakat Nesime, bir şeyi gizleyemez; hemen bugün Andr e'ye anlatmış.

Burhan, hiç bir şey söylemedi. Başı dönüyordu. Kardeşinin bu hareketi, kendisine bir hiyânet gibi ağır ve acı gelmişti. Hiy net: Hem  ilesine, hem memleketinel.. Hiç şüphesiz hiy netti. Annesine, babasına, kardeşlerine haber vermeye lüzum görmeden gizli kurnazlıklarla, yalvarmalarla, sinsi tenezz llerle, yabancı bir adamın himâyesine girip, minnettarı olacak surette, onun sayesinde Amerika'ya tahsile gitmeğe kalkışmak, onun ekmeğini yemeğe razı olmak... Bütün bunlar ne tuh f, ya Rabb  ne tuh f şeylerdi... Hem ne için?.. Bu zilletler ne için... Hepsi Türkiye'de yaşamaktan kurtulmak için!..

— Sâmi, bu kızlar bir de Amerika'ya giderlerse, artık bizim için ölmüş olacaklar.

Sâmi de aynı şeyi düşünmüştü:

— Dünyanın en yabancı bir Amerikalının parasıyla geçinmek onlara nasıl ağır gelmeyecek?.. Hayret ediyorum. Bize ne kadar uzak, ne kadar yabancı olmuşlar da haberimiz yok. Türklük nedir? izzet-i nefis nedir? Millet aşkı nedir? Vazifesi nedir? Hiç anlamıyorlar. Henüz milliyetin çağıran ve bağlayan sesini kalplerinde duymamışlar.

Burhan, acı acı arkadaşını tasdik etti:

— Böylelerine, ışık bile zarar veriyor. Her parlayana kapılarak, lamba şişelerine yapışıp yanan kör pervanelere benziyorlar...

Sâmi hiddetle :

— Bunu menetmeliyiz, dedi.

— Nasıl?..

— Onu ben de bilmiyorum. Babama söyledim. Fakat bir baba ne yapabilir? Annemiz sağ olsaydı belki menederdi.

— Bizim annemiz var, ne faydasını gördük.

— Nesîme'nin kendisine söyledim, izzet-i nefisini tahrik etmek istedim, «O halde beni sen gönder» dedi. Keşke gönderebilsem; fakat hâlimi biliyorsunuz. «O halde karışma!» dedi. Ve tuhaf da bir mantığı var. «Varsın Amerika'nın parasından bir Türk istifade etsin» diyor.

Burhan artık o gece, mehtabın nurlarını, dünyanın güzelliğini görmedi. Bütün bedîyât ve nizam nazariyesi altüst oldu. Aheng, fakat nerede aheng?.. Bu derece ahengle kemâli arayan bir şeyhin kızı, babasının aşk ve niyaz ahengini görmüş müydü? Zelîl olmamak

ve küçülmek ahengini anlamış mıydı? Hayatta her bir millet ferdinin «içtimaî ahengi ihlâl etmemek» vazifesini duymuş muydu?..

Bedbînlikte de birden parlayan, ifrâta varan Burhan, hiddetini bütün cemiyete ve hatta kendisine kadar teşmîl etti.

Zaten Türkiye'nin aheng ve intizamına kim çalışıyor? Ya ben, diyordu. Ya benim söylenmeğe hakkım mı var?.. Fransız karımla, ne oldukları belirsiz çocuklarımla, hatta varlıklarını belli edemeyen, bizim maneviyatımıza müessir olamayan babamız ve annemizle, kimden şikâyet hakkım var?..

E L B İ S E F A C İ A S I

Kolej telâş içinde...

Nihayet İstanbul'a gelen Mr. Cox şerefine, ayın son çarşambası mektepte büyük bir kabul resmi yapılacaktır. Mektebin kaidelerine göre, son sınıf talebesi bu kabul resmine katılacaklar. Bunun için son sınıfta misli görülmemiş bir heyecan var.

Hergün öğle ve ikindi tatillerinde kızlar bir araya toplanarak başbaşa verip birbirlerine hazırlıklarını anlatıyorlar. Haykanoş, gözlerini bayıltı bayıltı, bıyıklı ağzını büyüten sevinç tebessümleri içinde, mavi tafta elbisesini tarif ediyor:

Artık bu elbisemle de Desmoulins beni beğenmezse; bilmem zevkine ne diyeyim, fakat ihtimâlî yok, muhakkak yanıma gelip beni tebrik edecektir, diyordu.

Sarı elbisesinin yüz liraya çıkacağından bahseden Mari, genç Fransızın ismini duyar duymaz, pembeleşen yüzüyle:

— Merak etme, diyordu, o bizim elimize geçecek bir av değil. İhtiyar avı!

Nesîme bile bir müddet kitaplarını bırakarak, onları dinledi. Sonra kendi yaptıracığı tuvalet hakkında fikir istedi.

Kızlar onunla eğlendiler. Yine mi taklît?.. Yine mi küçük terzi?.. Bâhire kakhahalarla güldü.

— Anlaşılan Nesîme, tekkelerin işi iyi gitmiyor, dedi. Fakat Nesîme kızdı:

— Senin külotu mu kopye edeyim?..

Doğrusu Bâhire'nin hiç külotla çıkmağa niyeti yoktu. Erkekleri taklît eder, aleyhlerinde söyler, onları kızdırır, fakat eline fırsat düştükçe çılgın gibi flört ederdi... Bu da bir nevi intikamı..

Nesîme münakaşayı sevmezdi. Defterinin kenarına onun bunun anlattığı birkaç şekli kroki halinde çizdikten sonra, tekrar kitaplarını açtı, tekkeden gelme bir âdetle sallana sallana okumağa başladı. Amerika'ya hazırlanıyordu.

İçlerinde yalnız Leman sessiz ve neşesiz idi. Her vakit kakhahalarından durulmayan Leman'ın ye'si, hepsini meraka düşürüyordu. Çünkü Leman, artık mektebin en parlak talebelerinden biriydi. Derslerde aşağı olmakla beraber, günden güne inkişaf eden güzelliği, dansta ve tenisteki mevkiî ona mektebin gözdelelerinden biri olmak şerefini vermişti. Daha ne isteyebilirdi?..

Fakat o, bütün soruları, sıhhatının zaafını ve müzmin bir baş ağrısını bahane ederek «şairler köşesi» ne çekiliyor ve kendi kendine düşünüyordu. Bu düşünceler o kadar derindi ki âdeta Leman'a tangoda birinciliği kaybettirecek raddeyi buldu. Fakat derdini kimseye söyleyemiyordu.

Leman'ın derdi elbise idil.. Bunu nasıl öbürlerine söylesin?.. Herkes onu zengin biliyor. Babasının

on parasız bir emekli miralay olduğu söylenir mi?..

Fakat maalesef hakikat bu!.. Babası kızına elbise bile yapamayan, zavallı bir adamdı...

Lâkin, lâkin... Elbise lâzım... Hem de muhakak, görülmemiş, yepyeni ve iyi terzi elinden çıkma bir elbise lâzım... Onsuz olamaz!..

Bir haftadır buna çare arıyor. Kaç kere babasını yokladı ise; annesinin gayretine rağmen babası avaz avaz bağırmakla iktifa etti:

— Hanım, hanım, beni harp zengini mi zannettin? Ben mütekait bir zâbitim! Anladın mı? Hesap bilmiyor musunuz a canım?.. Yoktan anlamıyor musunuz? Ne ile, ne ile yapayım?.. Evi bile rehin ettik... Nemiz kaldı?.. Kız, mektebi bitirmeden önce bizi bitirdi... Keşke vermeseydik!.. İş i uzatmayınız, vallahi alırım... Mektepten alırım!..

Elbise yok, üstelik bir de tehdit!.. Annesi bermutad ağlıyor, sesini çıkaramadan iki arada eziliyordu...

İşte mesele!.. Bunu nasıl halletmeli? İsrar etmek lâzım... Fakat ne kadar etse, nihayet, neticeyi şimdi den görüyor: Haftalarca süren ağlamalardan, insanı yoran, çirkinleştiren sinir buhranlarından sonra bir gün annesi sessizce, elinde ufak bir bohça ile çıkacak, ve çarşığı dolaştıktan sonra babasından gizli, Leman'ın eline birkaç kirli banknot sıkıştırarak. Evden birkaç eşya, belki de annesinin çamaşırları eksilecek, fakat buna mukabil o birkaç lira hiç iş e yaramayacak...

Birkaç lira ile ne alınır?.. Haykanoş'un yeni tafta stil elbisesiyle mi, Laura'nın yüz liraya çıkan «Crêpe de Chine drapé» (*) elbisesiyle mi rekabet edecek?

(*) Crêpe de Chine drapé: Çin ipeğinden vücûdu saran elbise (fransızca).

Hatta Nesîme bile, yengesi Andr  e'nin yeni Avrupa'-dan getirdiği bir tuvaleti kopye ederek oldukça iyi bir Şey yaptıracakmış! Onların hepsinden aşağı kalmaklı.. Nihayet Miss «Gölge»ye benzemeklı..

Leman, Miss «Gölge»nin, silik, çekingen hâlini hatırlayınca, bütün ye'sine rağmen güleceği geldi. Ve âdeta hızlı sesle onun taklidini yaptı:

— Miss Tefvik nasılsınız?

Güldü ve silkindi.

— Allah insanı ona benzetmesin, dedi.

Bu Miss «Gölge», kolejin yarattığı tuhaf bir tipti. Mektebin son sınıfında iken babası ölmüş, tahs line devam ödemeyeceğini anlayınca, yalvarmış, yakarmış ve mektebi meccanen bitirmeğe muvaffak olmuştu. Diplomasını aldıktan sonra da muavine olarak mektepte kaldı.

Miss Ahmet bu himayeden o derece memnun v  minnettar oldu ki, bundan sonra bütün gâyesi, bu him yeyi kaybetmemeye inhisar etti:

Zaten silik olan şahsiyetini kaybederek, sesi duyulmaz, hareketleri farkedilmez, hocaların arzusundan başka düşüncesi, fikri olmaz, Ermenilere kadar herke-se itaatkâr, koridorlarda hocaları bir adım geriden, tıpkı gölge gibi takip eden bir şekle girdi ve adı Miss «Gölge» oldu... Teşbihi bu derece m kemm l yapan sebeplerden biri de, elbiselerinin daima renksiz oluşuydu. şimdi Leman, onun gölge silikliğini hatırladıkça «ben de mi ona döneceğim?» diye, i i isyanla doluyordu. G r le görüle artık gözlerde solan o eski elbisesiyle herkesin arasına leke gibi çıktığı anda, onun da gölge derecesine ineceği muhakkaktı.. Buna na-

sıl râzı olâcak?.. Bâhusûs, bu sefer, Mr. Cox bulunacak, ve ona kendini beğendirmek lâzımlı..

Sonra, sonra... Yalnız Mr. Cox da değil... Geçen kabul resminde farkettiği Amerikan bahriye zâbiti de bulunacakmış... En fecîi bu...

Bu bahriye zâbiti... Tam Leman'ın tasavvur ettiği erkek ideali... Desmoulins'in etrafında koşuşan kızların bu zâbiti nasıl farketmediklerine hayretle seviniyordu.

Fakat acaba o zâbit kendisini farketmiş miydi?.. Her halde ne yapıp yapıp bu sefer onunla konuşmak vesîlesini bulacaktı. Muhakkak!.. Fakat ah elbise, ah elbisei..

Günler geçtikçe, Leman'ın üzüntüsü artıyordu. Hafta başında eve dargın dönüyor, hatta kendisini mektebe görmeğe gelen, flörtü Mr. Mıgırdıçyan'ı bile başından savuyordu. Zaten bu güzel Amerikalıyı görelî, Mıgırdıç'in kıllı suratını, kısa ve şişman vücudunu tahammül edilmez derecede sıkıcı bulmağa başlamıştı.

Bu düşüncelerle Leman'ın rengi soluyor, hırçınlıktan yemek yemiyor, uyku uyumuyor, daimî bir şikâyet hâlinde yaşıyordu. Onu merak eden annesi ağlıyor, babası ise bitip tükenmeyen bu meselelerden sinirlenerek ikisine de bağırıp çağırıyordu. Zaten tatsız olan hayatları bir cehennem hâlini aldı.

Lâkin ne olursa olsun, Leman bir elbise bulmağı kurmuştu...

Nereden?.. Onu şimdilik bilmiyor... Fakat yeni elbisesi olacak! Bu muhakkaktı!.. Ve zâbit kendisini beğenecek!.. O da muhakkak!..

Bir zaman, ağabeyinden para istemeği tasarladı. Fakat Burhan'ın parası Claire'de durur. Claire ise...

Hasîs şarapçı kızı insana hiç para verir mi, diyordu.

Nâdire var... Fakat o da delik cebe benzer, müte-madiyen, sarfetmekten yanında para bulunmaz.

O halde?.. Acaba kimseden borç isteyemez mi? Borçl.. Fakat sonra bu borcu ne ile ödeyecek? Filha-kika ödemek ikinci mesele. Önce bulmalı Bulduktan sonra elbette ödemek çaresi düşünülür. Borçl.. Borçl.. Kim verir?.. Aklına sıra ile bütün tanıdıkları geldi... Hatta Mığırđıçyan bile. Hepsinde bir mahzûr vardı. Mığırđıçyan'ın kendisini parasız bilmesini istemiyordu. Nihayet Cemil'i düşündü...

Bu fena bir fikir değil. Cemil muhakkak bir yerden bulup verecektir. Evet Cemili.. Başka çare yok! Hemen karar vermeli ve acele kararı icrâ etmeli.

Fakat bunun için önce onu bulmalı. Halbuki bu da, başlı başına bir mesele. Şimdiye kadar Cemil'in temayülünü teşvik edecek hiç bir harekette bulunma-dığı için nihayet çocuğu kaçırmıştı. Gerçi hâlâ, bazı pazarları onu yol üstünde uzaktan görüyor, ve bu te-sadüflerin münhasıran «tesadüf»e bağlı olmadığını da zan ve tahmîn ediyordu... Fakat her seferinde Cemil, daha uzaktan, Leman'ı görür görmez, hemen yan so-kaklardan birine sapıp kayboluyordu. Leman, bu kaç-malardan şimdiye kadar pek memnun olmuştu. Lâkin Cemil'i görmek istediğı bu günlerde, mahcubiyetin bu derecesine, fena halde kızdı, ve onunla görüşmek için bir çare aramağa başladı.



Nihayet, meşhur kabul resmine bir hafta kalmıştı. Leman'ın en sinirli bir devresinde idi; âdeta müsamere-ye gitmekten ümidini keserek, Mr. Cox'u, Amerika se-

yâhatini, ve üstelik Amerikalı bahriyelisini de kaybetme korkusuyla çıldırdığı günlerde idi. Ada vapurundan çıkarken, birdenbire iskele üstünde Cemil'le karşılaştı. Oh! Ne saadet!

Küçük doktor, bütün cesâretini toplayarak Leman'a doğruldu.

— Leman Hanım, Bebek'e mi?

O bunu derken, sesi titriyordu.

Leman, şuh bir tebessümle:

— Siz nereye, dedi... Bizim tarafa ise beraber gideriz, ne iyi olur.

Cemil kulağına inanmadan, Leman'ın yanında yürümeğe başladı. Tramvayda, ikisi de aynı şeyi düşünüyor ve kararlaştırıyorlardı. Leman, azimle: «Bu fırsatı kaçırmamalıyım» derken; Cemil de muhayyel sevgili ile yanyana oturmak zevki içinde sermest, «aman bugün tâliim üstümde, fırsatı kaçırmamalıyım» diyordu.

Tramvaydan inince, Cemil korkarak, biraz bağçede oturmağı rica etti. Mavi denizin, eteğine çarptığı bağçede karşı karşıya oturdular. Leman devamlı bir çare, fikrini anlatacak bir yol arıyordu. Onun sükûtundan büyük bir ümide düşen Cemil nihâyet dayanamadı, ve bütün cür'etini toplayarak aşkını, perestişini söylemek için uzun ve muğlâk bir nutka başladı.

Sözlerinden hemen hiç bir mânâ çıkmıyor. Leman, onu dinler gözüdürken hep elbisesini düşünüyor ve devamlı; onun sözlerinden elbise bahsine kapı açacak bir menfez arıyordu. Bu derdi o kadar derindi ki, bir dakika geldi, dayanamayarak az kaldı:

— Cemil Bey, işi uzatmal Her şeye râzıyım! Ba-

na hemen bu hafta Calivroussi'den (*) bir elbise bulursan, seninle hatta nişanlanmağa bile râzı olurum, diyecekti.

Fakat Cemil'in tâlisizliğinden yahut tâliinden olacak, tam o esnada aklına son bir çare geldi... Ve bu çareyi düşününce, o derece sevindi, o derece ümide kapıldı ki, muzaffer bir sayha ile; «buldum!» diye bağdırmamak için kendini güç zaptederek, karşısındakini ve bütün dünyayı unutup hemen yerinden fırladı. Lüzumu kalmayınca mevcudiyetini de unuttuğu Cemil'in sözünü yarıda, kendisini de hayretler içinde bırakarak, kanatlanmış gibi uzaklaştı.

On adım attıktan sonra, selâm vermediğini hatırladı ve döndü:

— Allahısmarladık Cemil Bey!.. Söyledikleriniz imkânsız, ben Amerika'ya gidiyorum.

Şaşkın şaşkın bakan Cemil, bu sözlerin ve bu muamelelerin ne demek olduğunu anlamak için, acele kahve parasını verip onun arkasından koşmak istedi. Fakat o daha bağçe 'kapısından çıkmadan, öbürü gözden kaybolmuştu bile.

(*) Calivroussi: İstanbul'da şöhret yapan bir Rum kadın terzisi.

CANLAR ALINIP VERİLİRKEN

Leman'ın o kadar heyecanla beklediği gün nihayet geldi. Leman memnundu: İsteddiği elbiseyi bulmuştu! Ablasının çay tuvaletlerinden birini eğreti almıştı.

Dersten sonra uzun ihtimamlarla giyindi ve kabul resmine tahsis olunan «Marble Hall»a (*) koştu. Son sınıf talebeleri Haykanoş'un tabiriyle «Tapestry» (**) yapmak üzere, duvar kenarına sıralanmışlardı. Hocalar ve tek-tük gelmeye başlayan davetliler, ortada konuşuyorlardı. Leman kendisine biraz bol gelen sırma işlemeli, yarım dekolte, siyah «Crêpe Georgette» (***) tuvaleti içinde, genç bir mektepli kızdan ziyade evli bir kadın kıyafetiyle, içeri girince, Marble Hall'de bütün gözler ona çevrildi. Arkadaşlarının, gizli tebessümlerden, kaynaşan kahkahalara kadar bir

(*) Marble Hall : Mermer tezyinâtli sofa (İngilizce).

(**) Tapestry : Duvar halısı (İngilizce).

(***) Crêpe Georgette : İnce bir ipekli kumaş (Fransızca).

sıra istihzâ fısıltıları onu karşıladı. Leman beklediği tesiri yapmıştı; fakat ümid ettiği tarzda değil. Lâkin genç kız, bunları tahlîl edecek halde değildi. Bir kere elbisesinin pek mükemmel olduğuna kani bulunduğu için aklına şüphe gelmedi. Sonra salonda davetlileri görür görmez, Amerikalı bahriye zâbitini gözleriyle aradı, göremeyince Haykanoş'la Nesîme'nin arasına girdi. Ve gözlerini kapıya dikti. Beklemeğe başladı.

Devamlı yeni gelenler oluyordu, «Hall» doldu, odalar doldu. Fakat bahriyeli zâbit yoktu.

Bu kargaşalıkta birini aramak kolay değildi. Leman da, eli yakasında, ince boynundan omuzlarına düşen elbisesini düzeltmekle meşgul, gözleri kapıda, her dakika eğilip dikkatle gelenleri takip ediyordu.

Bir aralık kapının yanına geldi ve orada durdu. Önünden geçen tanıdık simâlara dalgın bir tebessümle bakıyor, hatta Desmoulins'e bile avans yapmak, muzip bir söz atmak aklına gelmiyordu.

Haykanoş'la Laura bermutad durmadan mektep üstüne dedikodu yapıyorlar, hocaları ve davetlileri tenkid ediyorlardı. Leman, bu çok tatlı bahisleri, her vakitki gibi severek dinlemiyor, baştan savıyordu. Haykanoş seslendi:

— He Leman Mrs. Beaners'e bak... Tuvaletini görüyor musun?.. Aman aman... Kırmızıyla mavi bir arada gider mil.. Bak bak, Desmoulins ile dansediyorlar, Desmoulins'e nasıl sarılmış...

Mari acıdı.

— Zavallı Desmoulins, o koca karılara sarılacağına bizimle dansetmeği ne ister...

Nesîme dudaklarını büktü:

— Tamam, dedi.

Haykanoş mektebin bütün dedikodusunu bilir ve sinsi bir tavırla daima gizliden gizliye söylerdi. Fakat alenen de hep mektep taraftarı gözükürdü. Çünkü mektep taraftarı gözükme menfaati gereği idi. Fakat tenkit etmek, gayri memnun durmak da tabiatıydı... Yine sordu:

— Haberiniz var mı, Desmoulins hocalar binasında kalmağı istemiş, fakat razı olmamışlar. Serbest kalmasına, gece istediğı saatte dönmesine nasıl tahammül edebilirler?

Nesîme gözlerini kırpıştırarak:

— Ah Miss Jones'a bakınız, tıpkı bir gravürl.. Ah ne güzel, ne güzelli.. dedi.

Miss Jones açık mavi, Marie Antoinette yakalı bir elbise giymişti. Hakikaten güzeldi. Nesîme'yi gülerek selâmladı.

Birden kızlar birbirlerini dürttüler, ve saklanarak, başlarını çevirerek gülüştüler.

Musiki öğretmeni, beyaz organdi'den (*) bir genç kız elbisesi içinde meydana çıktı... Esmer uzun yüzü, yeşil gözleri, elbisesinin beyazları içinde büsbütün sevimsiz ve renksiz duruyordu.

Haykanoş merak etti:

— Acaba bu tuvaletle, Serge'e gözüktü mü?

Serge genç bir Rus'tu, mektepte makinistti.

— Dün gece, mehtapta Serge ile dağlara gzmeye çıkmışlar.

Gölüşme biraz daha hızlandı:

— Önceki akşam tam onlar başbaşa otururken,

(*) Organdi: Kolalı tülbind cinsinden kumaş adı (fransızca).

Melek yataktan kalktı, ve aşağı inip koridordan elektriklerini söndürdü... Aman ne gülüştük...

Kızlar bir kere daha kaynaşıyorlar... Haykanoş dudaklarını bükerek:

— Şu Miss Gölge'ye de bakınız, tıpkı sıska kediler gibi duvarlara sürünerek, saklanacak yer arıyor. Sözde hoca, ne dans eder, ne giyinir, ne konuşur. Elin-den ekmeğini almasınlar diye, kabil olsa, meydana çıkmayacak...

Nesîme sebebini pek anlamadan, Haykanoş'un bu zehirli hücumlarına kızardı. Bu sefer gene hiddetlendi, fakat ona verecek cevap ararken gözü Leman'a ilişti. O, hâlâ dalgın bir tavırla kapıya bakarak hiç birini dinlemeden, dinler gibi başını sallamakla iktifa ediyordu. Nesîme bunun farkına vardı, ve hiddetini ona çevirdi:

— Sana ne oluyor Leman?..

— Hiç!..

— Yok, bir şeyin var. Yoksa elbisenin kibrini mi güdüyorsun?

Gülüştüler. Fakat birden musikî sustu, dans durdu, ses seda kesildi ve hepsi makineli gibi kapıya çevrildiler.

Mr. Cox, yanında Müdire, etrafında bir sürü kadın ve erkek muallimler, birkaç davetli, Marble Hall'a girdi. Doktor Pratts, en zarîf tebessümleri ile ona bir şeyler anlatıyor ve geçecekleri yol üstünde iki tarafa dizili davetlilerden, hocalardan, değeri olanları kendisine «présenter» ediyordu. Mr. Cox, dış fırçası bıyıklı, yusyuvarlak, kırmızı suratlı bir adamcağızdı. Inatçı ve müşkülpesend olduğu gözüküyordu. Fakat herkes

onu parlak ve sevimli buldu. Çünkü arkasında, masalardaki perifer gibi, bir altın hale vardı. Ve elindeki altın asâ ile dokunduğunu Amerika'ya göndererek dünyanın en bahtıyarı yapma kudretine mâlikti...

Müdürenin odasına girdiler, «Hall» yine karıştı ve danslar tekrar başladı. Leman hâlâ bekliyordu.

Neden sonra artık bütün ümidini kestiği bir anda onunla karşı karşıya geldiler.

Nesime'nin ısrarı ile büfeye gidiyorlardı; o da elinde bir fincan çay, büfenin kapısında ayakta duruyordu. Kimse onunla meşgul değildi. Belki yeni gelmişti. Nazik bir selâmla kapıda çekilerek onlara yol verirken; Leman, önce sarardı, tutuldu, sonra, kendinden beklenmez bir cür'etle, aşk cür'etiyle hemen zâbite doğru ilerledi. Elini uzattı:

— Galiba, geçen resm-i kabulde, tanışmıştık. Nasılsınız, İstanbul'a alıştınız mı, dedi.

Zâbitle tanışmamıştı. Fakat anî bir kararla, bu çareyi düşündü. Bahriyeli zâbit memnun ve şaşkın, önüne gelen bu fırsatı, tam bir sevinçle kabul etti.

Memleketlerinde, sosyal mevkii olamayan birçok ecnebî zâbitler, Türkiye'de, elbiseleri sayesinde, kendi kolonilerine ve oradan da bizim cemiyete kolaylıkla nüfûz edebiliyorlar. Ve az zamanda şımararak kendi meziyetleri hakkında, sonradan görmüşlerin zaafıyla pek büyük fikirler ediniyorlar. Fakat bu bahriyeli, henüz pek yeni gelmişti. Daha mevki sahibi olmadığı gibi, Türk hanımlarıyla da tanışmamıştı. Onun için, Leman'ın kendisine iltifat etmesini büyük bir nimet, memleketine dönüşte iftiharla anlatılacak bir mesele zannetti... Kendisinin okumadığı fakat ismini işittiği

Âzâde'ler, «Désenchantée»ler (*) hayalinde canlandı. Hatta Leman'ın çok süslü elbisesini bile Türk ihtişamının bir eseri zannetti. Esasen Leman güzeldi. Hemen flörte başladı. Leman'ın da bütün istediği bundan ibaretti.

Ayrılırken Leman, zâbiti pazara evlerine davet etti.

Memnun ve mesut, kendi kendine tebessüm ederek arkadaşlarının yanına dönerken pazar günü babasını ne vesile ile kandırıp savacağını düşünüyordu. Annesini susturmak kolay. Fakat babasının avaz avaz tekdîrlerine artık tahammülü kalmamıştı. Ah bir kere Amerika'ya gitse, serbest olsa!..

İçeride Nesîme'yi bulamadı. Terasta yalnız ve gayri memnun bir tavırla geziniyordu. Leman daha yanına yaklaşmadan, onda bir başkalık farkettil. Yarı mahcup yarı müstehzî bir hali vardı. Her vakitki basit Nesîme'nin bu yeni ahlâk cephesi merakını tahrîk etti. Fakat öbürü çok bekletmeden:

— Seni Cox'a «présenter» etmek için Doktor Pratts çok aradı ve bulamadı, dedi.

Leman felâketin bütün vüs'atını önce anlamadı:

— Ya sen?.. dedi.

— Ben «présenter» oldum, ben meşgul değildim!

— Aaa!..

Nesîme, hiç şüphesiz fena bir kız değildi, fakat bedbahttı. Saadetten mahrum her insan gibi onun da hırçın ve iyi olmayan dakikaları vardı. Zaten annesiz büyüyen bu çocuğun, iyi kötü bütün huyları, hatta te-

(*) Désenchantée: Pierre Loti'nin bu adı taşıyan romanında Avrupa kültürü tesirinde kalan ve Türk tarzında hayattan hayâl sukûtuna uğramış Türk kadınlarına verilen isim.

mayüz etme hırsı bile, bedbaht ve bîkes olduğu için inkişaf eden bir tesellî ihtiyacından, üşüyen kalbini avutmak lüzumundan doğuyordu.

Sâkin ve küçük saâdetlere bir türlü razı olamayan muhteris Nesîme için güzel olmamak üzüntüsü onu hayatında en çok harâb eden bir teessürdü. Fakat kalbini gizli bir yara gibi kemiren bu güzellik hüsrânını kendi kendine bile itirâf edemezdi. Zaten seneler geçtikçe bu telâkki yavaş yavaş şeklini değiştirdi. Bir nevi gurur ve tenezzül etmemek hâlini aldı. Bütün mahrumiyetleri, kemâle götüren, parlak istikbâli yaratacak mukadder sebepler hâlinde görmeğe başladı.

Zeki olmamasına rağmen, çalışkanlığı ve hafızasının kuvvetiyle, mektebin en iyi talebelerinden olmuştu. Fakat kimse onu kıskanmazdı. Uysaldı, yumuşaktı. Hoca, talebe, herkes onu ehemmiyetsizliği için severdi. Çoğu haftalar mektepte verdiği konferansların ukâlâlığı ile alay için arkadaşları ona misyoner çırağı diye isim taktılar.

Misyoner Çırağı.. J. C. cemiyetinin gözel kâtibesini tanıdıktan sonra cidden Nesîme, kendinde bu istidâdı hissetmeye başladı. Belki de ırsî bir kabiliyet duyduğu için, kalbinde, halkı irşada bir heves uyardı. Kendisini tıpkı Miss Jones gibi, dünyadan alâkasını kesmiş, vücudunu insanları terbiyeye hasretmiş bir «mürşid» halinde tahayyüle başladı.

Bu hülyâların dekoru, nedense Amerika oluyordu. Türkiye’de onu anlayacak bir muhit tasavvur edemiyor, ve ancak yeni dünyanın münevver ve hür toprağını kendine müsait buluyordu.

Lâkin orada ne neşredecek? Tabîî, Hristiyanlık

değili O halde?.. İnsanlık, evet insanlık neşredecekti!...

İnsanlıktan maksat nedir? Orasını pek derinleştirmiyor. Zamanı gelince elbette gâyesini düşünür. Hele bir kere Columbia Üniversitesine gidebilsin diplomasını alsın, konferansiyer olsun, ötesi kolay!.. Ve hülyâlar başlıyordu. Bazen dekor değişiyor, Amerika yerine Japonya oluyor: Sarı yüzlü binlerce insanın doldurduğu muazzam bir meydan; mini mini gülleri, cüce çamları, pembe çiçekleri, ufak kiraz ağaçlarıyla, harikulâde bir park. Nesîme, alkışlar içinde krizantem yağmuru altında, kürsüde söz söylüyor. Çünkü Miss Jones ona Japonya seyâhatini anlatmıştı.

Bu hülyâların vecd ve mestîsi içinde, çilli cildini, kirpikleri az mavi gözlerini unutmak güç değildi.

Fakat yine öyleyken bazen arkadaşlarının, hele Leman'ın etrafını alan flörtleri gördükçe; kalbi, sevilmemiş, şımartılmamış, ehemmiyet verilmemiş insanların hırçınlığı ile sınırlıyordu. O zamanlar içinde: ânî bir hiddet, deli ve gür bir isyân kaynarak taşardı.

İşte böyle bir isyan dakikasında Leman'a o darbeyi vurmuştu .

Büfedâ, Leman'ın, kendisini bırakarak zâbîte gitmesini ve öbürünün de hemen meclup ve minnettar her şeyi unutarak onunla meşgul olmasını Nesîme sessiz ve hırçın bir hayretle görmüştü. Bir müddet onları acı acı seyretti... Baktıkça, içinden fena bir şey kabardı. Her geçtiği yerde gözleri çeken Leman'ın kuvveti haksız değil miydi? Orada lüzumsuz küçük bir şey gibi unutulmak izzet-i nefsinin fena halde sızlattı. Kalbinde, acı ve ağır bir yükü oradan çıkıp hid-

detle yerine dönerken, Doktor Pratts'a rastladı. Müdire onu görür görmez va'di aklına geldi.

— Nesîme, Miss Tevfik'i al da benim kabineme geliniz, sizi Mr. Cox'a «présenter» edeyim, dedi.

Mr. Cox'a «présenter» edilmek, Amerika seyahatinin hemen hemen tahakkuku demekti. Çünkü «présenter» edilmeleri için esasen meselenin görüşülmüş ve halledilmiş olması lâzım geliyordu.

O anda Nesîme'nin zihninden birkaç fikir geçti: Önce, Cox'a takdîm edilmek fırsatını kaçırmağa gelmezdi. Bu kadar entrikalar içinde bir daha ele geçmesi şüpheli bir ümitten hemen istifâde etmek lâzımdı. İkinci olarak; şimdi Leman'la birlikte içeri girseler Mr. Cox da, tıpkı o zâbit gibi ve herkes gibi, Leman'ı görünce, kendisini ihmal edip unutmayacak mıydı?.. Leman'ın yanında, çirkinliği büsbütün meydana çıkan Nesîme'yi seçmeye imkân kalacak mıydı?..

Halbuki Leman'ın herşeyi vardı: Ailesi, annesi, güzelliği... Ve aşkı... Bir de üstelik Nesîme'ye zarar vererek Amerîka'ya giderse... Ya kendisi?..

Nesîme, bu derece haksızlığa tahammül edemedi... Belki biraz düşünseydi; bu fikrinden vazgeçerdi. Fakat acele karar vermek mecburiyeti ile hemen Leman'ı arar gibi sağa sola bakındı, sonra yapıpınız. asî bir tavırla müdürenin odasına Cox'ın yanına girdi. Reveranstan sonra müdireye yaklaştı.

— Leman'ı bulamadım. Demin bir bahriyeli zâbitle geziyorlardı. Bahçeye çıkmış olacaklar, dedi.

Müdire, talebelerin davetlilerle lâubali olmalarını sevmezdi. Mektebin şeref ve ciddiyetine söz getirmekten korkardı. Davetliler olmadığı zaman herkes istediğini yapmakta hürdü; ama harice karşı, zevâhiri

muhâfaza şartıyla... Bunun için Doktor Partts, Nesîme'nin raporunu işitince dudağını büktü ve Nesîme'yi yalnız «présenter» etti. Leman'dan hiç bahis bile olmadı.

Leman'ın hiddeti ne olursa olsun; Nesîme'nin o odadan çıkarken duyduğu azap yanında pek önemsiz kalır. Daha sonra Leman'ı karşısında sapsarı yıkılmış görünce, hemen teselliye çalışmıştı:

— Aman Leman, nasıl olsa sen yarın öbürgün evleneceksin.

Bu söz üzerine Leman'ın hiddeti büsbütün arttı...

— Git de sen evlen! Babanın müritlerinden biri merhameten seni alır.

Nesîme'yi bundan daha feci bir surette incitmek kabil olamazdı. Mamafih, başını gururla kaldırdı.

— Ben münevver bir kadın olacağım. Benim evlenmekle ve erkeklerle alâkam yok. Evlenmekten ve eğlenmekten daha mukaddes bir vazifem var, kadınları yükseltmek, dedi.

Leman, acı bir kahkaha ile güldü:

— Miss Jones ile olduktan sonra dünyayı görmezsin, biliriz. Sonra eğer yükselmemiz sana kaldı ise... Vay halimizel..

Ve dalgın, hiddetle uzaklaştı... Nesîme'yi rahatsız eden azap, bu kavga üstüne mu'lak bir şekil aldı.



Leman, kendi menfaatına dokununca unutmağı ve affetmeğı bilmez derecede kinci idi... Ümidinin böyle mahvolması, onu hiddetten çıldırttı. Günlerce ağladı. Hastalandı, sinirlendi, Nesîme'ye yapmadığını

bırakmadı... Fakat zaman geçtikçe, emelini kıran se-
bebin yine kendisinde teselliği buldu. Amerikalı zâ-
bit, onun seyahatine mâni olduktan sonra inkisârını
unutmasına da vesile oldu. Leman, tesadüfen karşı-
sına çıkan bu adamı, Jack Peterson'ı ciddi bir suret-
te sevmeye başlamıştı. Her gün Jack, onu mekte-
be görmeğe geliyor, birlikte, parkta dolaşıyorlardı.

Unutulan Mıgırdıç, hiddetten, Leman'ın aleyhin-
de türlü türlü isnatlar yaydı. Hocalar, talebeler, bu
flörtü öğrendiler. Lâkin onlar için zâhir muhafaza edil-
dikçe hiç bir şeyin önemi yoktu. Leman ise bir şey
görmeyecek derecede cereyana kapılmıştı.

Bu Jack Peterson kimdi?

Şayan-ı hayret bir saflıkla, Leman hiç bir zaman,
bu soruyu ciddi bir şekilde düşünmedi; hatta Jack'ın,
hayatına müteallik hikâyelerindeki mübalâğa ve te-
zatları bile görmedi.

Jack, bazı günler, babasının büyük çiftliklerin-
den, sonsuz mer'alarından; bazı günler şehirler kadar
büyük fabrikalarından bahsettikçe ve çeşidi, cinsi de-
ğişen mekteplerini anlattıkça o daima aynı heyecan-
la dinliyor ve şüphe etmek, aklından bile geçmiyor-
du. Ne olduğu meçhul; belki bu anlattığı korkunç
fabrikalarda işçi; uçsuz bucaksız mer'alarda günde-
likçi; okul gemilerinde miço olan; belki de hiç bir
şey olmayan bu gönüllü zâbit, onun için, bütün hül-
yâlardan yaratılmış, bütün emellerden vücut bulmuş,
bulunmaz bir tek sevgili idi. Çünkü, zarif bir boyu, gü-
zel, sarı bir başı ve sevimli gözleri vardı. Sefarete
bağlı gemide zâbit olması ve onu mektepte tanıması.
kendisine ayrı bir emniyet ve güven veriyordu. Her-
hangi bir adam, sefaret yatında zâbit olur mu? Her-

hangi bir adam, mektebe davet olur mu, diyordu. Halbuki, bir yatta bahriye zâbiti olmak, hiç de mühim bir mesele değildi. Mektebe davete gelince, ecnebi-ler, kendi memleketlerinde birbirlerine karşı ne kadar müşkülpesent olurlarsa olsunlar, gurbette tesadüf et-tikleri hemşehrilerine karşı tabîati ile müsamahakâr-dırlar. Sonra, harbin henüz sayhasını duyduğumuz bir zamanda zâbit üniformalarına karşı (kim taşırsa ta-şısın) hürmet ve minnetten başka nasıl bir his duyula-bilirdi?..

Lâkin, görüşmekle sevmek arasında sonsuz bir fark vardır. Fakat, Leman'ın bilmediği birçok şeyler arasında, bu farkı bilmemek cehaleti de vardı...

B A A L M A B E D İ N D E

Leman için Amerika ümîdinin sönmüş olduğunu bilmeyen Burhan, bütün bir ay düşündükten sonra, nihayet bir karar verebilmişti: Gidip müdire Doktor Pratts'ı görecek ve kardeşinin gitmesine izin vermediğini söyleyecekti. Başka bir hal şekli yoktu. Leman'ı kurtarmak için, onu biraz ağılatacak olsa da kesin çarelere başvurmak lâzımdı. Ve daha gitmeden, bu müracaatın neticelerini hesaba başladı: Leman'ı mektepten alacak ve Cemil'e varması için ısrar edecek!.. Ferdî hürriyete son derece taraftar bulunan Burhan, icabında tazyik etmeği bile hatırına getiriyordu.

Bu fikri Sâmi ve Andrée ile uzun uzun görüştüler. Nihayet, başka bir çare bulamadıkları için, birlikte bu kararı kabul ettiler. Ve bir gün üçü birlikte Bizans Kolej'e gittiler.

Tuhaf bir ihmalle, ne Burhan, ne de Sâmi on senedir kardeşlerinin gittiği mektebi görmemişlerdi. İhtimal ki son vak'alar olmasaydı; gezmek hiç akıllarına da gelmeyecekti.

Ümitlerinin hâricinde elîm neticeler verecek olan bu ziyaret, ikisi üstünde de, çok derîn bir tesir bıraktı.

Daha mektebi görmeden, mavi denizi seyreden çamlı yeşil yokuştan tırmanırken, üçü de, İstanbul'un hâricinde, ayrı bir ülkeye girdiklerini anladılar. Şüphesiz bir kale köprüsünü temsîl için yapılan meşhur Taşköprü'ye geldikleri zaman, ayrı bir devlet hududuunu aştıklarını hissetmemeğe, artık imkân yoktu.

Bütün İstanbul'un, incecikten, âhengten, asâletten, renk ve teferruat zenginliğinden müteşekkil, şâirane manzarası ortasında, Marmara'nın mavi ipek sularından saçlı bir baş gibi yükselen Ada'nın tepesinde Bizans Kolej, büyüklüğe ve servete ibâdet eden yeni görmüş bir memleketin zevkiyle yapılmış, mütekebbir ve muazzam binalarını bir istihfaf edasıyla yükseltiyordu.

Kestane ağaçlarının arasından, kızıl bir halı gibi yeri kaplayan kuru yaprakları çiğneyerek, büyük mermer merdivenlere geldiler ve çıktılar. İstanbul'u, durbünüyle, uzaktan, bulutlar arasından seyretmek isteyen Amerikalılık yuvasının önünde bir sâniye durdular. Sonra, yukarıda Chapel'de (*) çalan orgun Hıristiyan âhengi içinde, Marble Hall'a girdiler.

Marmara'ya, ve ufukta, beyaz köpüklerden teşekkül etmiş gibi uzanan İstanbul'a insan arkasını çevirince, artık, Türkiye'de bulunduğunu unutmamağa imkân yoktu. Nitekim, ziyaretçiler de boş yere burada Türkiye'yi arayacaklardı.

Mektebin bu kısmında, yukarıda çalınan orgun uğultulu sesinden başka hiç bir şey duyulmuyor. Du-

(*) Chapel: Küçük kilise.

varlarını kaplayan beyaz ve kurşunî mermerler renginde, soğuk ve ağır bir hava bu «hallı» sanki eziyordu... Çocukların sesi, gürültüsü, kahkahası, hep mermer duvarların soğuk kenarında bitiyordu.

Onları, bütün eşyası iki-üç Amerikan sandalyesiyle, duvara asılı Mr. Cox'un bir resminden ibaret, bir bekleme odasına aldılar. Müdüre meşgulmuş. Bunu haber veren muavine Mrs. Haçaturyan, kendilerine mektebi gezdirmeyi teklif etti. Memnuniyetle kabul ettiler.

Uzun taş merdivenlerden çıktılar, taş koridorlardan geçtiler. Büyük aydınlık dershanelere girdiler. Mrs. Haçaturyan, tam bir Çiçeron tavrıyla, onlara, mektebin taşını ve toprağını bile gösteriyordu.

— Taşları da Amerika'dan getirmişler. Hepsini, hepsini... Zaten buranın hiç bir şeyini beğenmezler, hepsini, Amerika'dan getirirler.

Andrée, duvarlarda ve dershanelerde asılı olan tablolara bakıyordu.

Bunlar, bütün dünyanın san'at şaheserlerini çocuklara öğretmek için seçilmiş fotoğraf ve litoğraflardı. Apollon de Belvédère'den Memnon devrine, New York'un hürriyet heykeline kadar; Akropol'den, Capitole'dan, Karnak mabetlerinden Westminster Sarayı'na kadar, Şimalin birçok Gotik derebeylik kasrı da dahil olmak üzere, küçük büyük en meşhur eserlerin bir tablosu vardı... Yalnız Türkiye'ye dair, hiç bir şey yoktu...

Zaten burada büyük pencerelerden aydınlıkla birlikte içeri giren bol mavi havadan başka, Türk olarak ne vardı?.. Andrée, gözleriyle aradı, aradı, sonra pencereye yaklaştı: Uzakta batmak üzere olan güneşin önünde, pembe sema ile Marmara'nın sedef halelerle titreşen

mavi suları arasında, u ma a hazır, kanatlı ve muhayyel bir tablo gibi duran İstanbul'un câmi ve minarelerden mürekkep es r  eflâtun çizgisine baktı... Yeg ne Türk tablosu, bu manzara idi.

Daha sonra etnografik m zeyeye gittiler. Orada da Ermeni, Rum, Rus, Bulgar, Sırp, her yerin, her memleketin bir eseri olduğu halde; Türk olarak hiç bir şey yok... Daha doğrusu birkaç Türk «hesab-i i» çevreleri, Anteb halıları var; lâkin onların da isimleri «Ermeni i i» olmuş. Türk etiketi altına alınacak bir ey bulamamı ları.. Ne bir Türk seccadesi, ne bir antika  ini, ne bir yaldızlı cilt, ne bir Fatmacı ın taze  i e e benze-yen oyası, ne bir ar ın «bürümcük»... Nasıl ki, öbür taraflarda, Selçukluların köprüleri, k  kleri, Bursa'nın Yeşil'i, Edirne'nin Selim'i, İstanbul'un Süleymaniye'si unutulmu sa; burada da, yine Türk inkâr edilmişti.

Andr e, misafirperverli ini kabul  ttikleri bir memlekete hiyânet eden bu zihniyet karşısında hayretler duyuyordu, ve görümcesi gibi daha ne kadar kızların, neden Türklüklerini hatırlamadıklarını şimdi anlıyordu.     de anlıyorlardı.

Burhan, meslek merakıyla sordu:

— Sizin mektebin bir de tıbbiye kısmı varmış, acaba onu da gezmek mümkün mü Mrs. Haçaturyan?..

Ermeni kızı, Amerikalıların servetini göstermek gururu ve kibri içinde, sallana salana önlerine d  t .

Teraslardan, bahçeye indiler. Bina öbür tarafta idi. Ba  eye çıkınca, ak amın geldiğini fark ttiler. G ne  batmı tı. Denizin bakır rengi suların üstüne siyah gölgeler salan Adalar'da fenerler parlama a ba lamı tı. Her bir ziya uyandık a, aksi, denizin üstüne uzun bir ışık damlası gibi yayılıyordu. Bulutlar al ve

turuncu alevler gibi gökyüzünü kaplamışlardı. Sonbaharın çok güzel günlerinden biriydi. Bağçede kendilerini çocukların arasında buldular. Akşamın pembe havası içinde, muhteşem renklere bürünen Marmara'nın parlak genişliği karşısında, koşuşuyorlar... Yeşil ağaçların altında, çam iğnelerini çiğneyerek, bağıra bağıra oynuyorlar, gülüşüyorlar. Bir kısmı ise kolkola girmiş, geziniyorlar. Birkaçı filenin üstünde, kelebek gibi hafif savletlerle, hafif toplarını raketleriyle fırlatıyorlar. Her tarafı, hayat, şetaret ve kakhaha ile doldurmuşlardı.

Burhan, yumuşayan bir kalple, Leman'ı, bu zafer neşesine benzeyen neşe içinde aradı. Fakat göremedi.

Bu sene talebesiz olan tıbbiye kısmının, loş ve sessiz koridorlarına girdiler. Muavine, elektrik düğmesini çevirdi. Fakat aydınlığa rağmen, kalabalık için yapılan bu laboratuvarların, büyük taş salonların yalnızlıkta takındıkları bir metrûkiyyet hüznüleri vardı.

Burhan, hemen âletlere yaklaştı, anlayan ve gıpta eden gözlerle, âdeta ihtirasla onları, birer birer seyreliyordu.

— Burada kim çalışıyor, diye sordu.

— Bizim doktor, Stanislas Vedov, kansere çare arıyor.

— Rus mu?

— Hayır Bulgar.

— Bulgar?..

— Mr. Desmoulins de muavinidir.

— Bulgar ve Fransızl..

Kaç Türk doktorun böyle bir laboratuvarda çalışmakla bahtiyar olacağını Burhan düşündü. Fakat ihtimali yok, Amerikalıların dar Hristiyan kafalarında

mümkün değil, Türklere yer olamıyor. Amerikanlı.. Bulamazlarsa Ermeni, sevgili milleti.. O da olmazsa Rus, Bulgar, ne olursa olsun, tek Hristiyan olsun! Yalnız Hristiyan... Daima Türk'ü inkâr etme sistemi. Memleketlerine gelip her şeyinden istifade ettikten sonra, medeniyetini, hayatdaki, târîhteki mevkiini, san'attaki varlıklarını inkâr etmek usulü.

Arnavut olan kapıcısından, ve ruhlarını, milliyetlerini emmek için aldıkları talebelerden başka, buraya ne Türk, ne Türklük giremezdi... Yahut ki, onlara cansız, hissiz bir âlet olsun, Amerika bebeği rolünü oynayacak, birer itaatkâr gölge olsun!... Miss Gölge gibi... Gerçekte «buraya Türk giremez» demek doğru değildi Türk girer. Fakat «Türk çıkamaz». Dante'nin, «buraya girerken bütün ümidi bırakınız» dediği gibi; buraya da girerken bütün Türklüğü bırakınız, demek lâzımdı.

Burhan, fân adamı olarak oraya dalarken; Sâmi pencereye yaklaşmıştı. Çocukların birden dağılmalarına bakıyordu. Anlaşılan içeri giriyorlar. Şimdi boşalan bahçede, elektrik fenerleri birer birer, uyanan gözler gibi yandılar ve uzayan sıraları ile bahçenin hendesi yollarını muntazaman çizdiler.

Andrée, Sâmi'nin yanına geldi, ve parmağıyla, karşılarında ağaçların arkasında, bütün pencerelerinden ışıklar fışkıran mektebi gösterdi. Sonra bütün vüs'ati ile aydınlatılan, muazzam ve zengin ülkenin etrafındaki karanlığı, daha aşağılarda, sönük ışıkları ile silik duran yerli evlerini gösterdi: Ada'nın ortasında Bizans Koleji, tek başına, mütekebbir, aydınlık ve hâkim duruyordu.

— Pervaneleri çeken fânus, dedi.

Sâmî de, fakir İstanbul'un en güzel bir tepesini çalan, ve altınlarının aydınlığı ile göz kamaştırıcı bir fener gibi parlayan mektebe baktı. O da tasdik etti:

— Memleketimiz içinde ayrı bir devlet gibi, bizi tanımadan, bizim kanunlarımız hâricinde, kendi hâkimiyetleriyle, kendilerine mahsus teşkilâtla, muhitleriyle, medeniyetleriyle, hatta sokaklarıyla, tenvirâtıyla, apayrı, karışmaksızın yaşıyorlar. Ve böyle yaşayarak, memleketlerinin kudret ve nüfuzunu daha müessir yapacaklarını hesap ediyorlar... Hakkın var, pervâneleri çeken fânus...

— Çeken ve yakan.

— Oturdıkları sandalyeden yattıkları yataklara, oturdıkları binaların taşlarına, giydikleri elbiseye, yedikleri yemeğe, tatlıya ve meyveye kadar Amerika'dan getirterek, yaşadıkları Türkiye'ye on para vermiyorlar. Dilimizi öğrenmiyorlar, paralarını kıyamadıkları gibi, zamanlarını da bize vermeğe kıyamazlar.

Mrs. Haçaturyan, onların yavaş sesle konuşmalarını mektebi takdîr için zannetti, ve ağzını kulaklarına götüren bir tebessümle:

— Beğendiniz değil mi, dedi. Sonra kolundaki saate baktı:

— Artık müdüreyi görebilirsiniz. Chapel'den çıkmıştır, diye tekrar önlerine düştü.

Üçü de, arkasından, yorgun ve sessiz yürüyorlardı. Sâmî, hesapçı kafasiyle; Bûrhan, âlim zihniyle; Andrée de kalbiyle, bu önlerinde yayılan kabiliyet ve kudretin büyüklüğünden müteessir olmuşlardı. Düşmanı umduklarından daha kuvvetli görmek acısının yükü omuzlarına basıyordu.

Kardeşlerine hak vererek, müdürenin yanına girdiler.

Doktor Pratts, birkaç muallimle birlikte, Amerika'dan gelen «cake»lerle, (*) bisküilerle ve jambonlarla çay içiyordu...

Görüşmek için ayrı kabineye girmeyi teklif etti. Fakat onlar, hocaların yanında da pekâlâ konuşabileceklerini söylediler. Ve iki kelimeyle meseleyi anlatılar. Kardeşlerinin Amerika'ya gittiğini istemiyorlardı.

Müdire, uzun br müddet cevap vermedi. Çünkü hayretine had ve pââyân yoktu. Döndü ve hocalara baktı; bütün muallimler kafilesi de hayret içindeydi. Mektep kuruldu kurulalı, meccanen Amerika tahsîlini reddeden ebeveyne ilk defa rastlıyorlardı. Mukaddes vazifelerinde, şimdiden sonra rastlayabilecekleri engelin, bu ilk işareti idi. Mr. Cox, bunu nasıl telâkki edecekti?.. Hepsini telâş aldı... Mr. Cox'a bir protestanlık avı diye takdim edilen bu kızın böyle kaybolmasına darılmıyacak mı?.. Gönderdiği parayı kesecek mi?

Hepsinin kalbi Hz. İsa'nın avını kaybetmek hidde tiyle doldu. Nihayet müdire biraz sükûnet buldu ve:

— Esasen Leman için mesele bahis konusu değil. Fakat Nesîme için söz verildi. Artık caymak kabil değil... Ve birden anî bir firikirle, «isterseniz, onu çağıralım kendisi size meseleyi anlatsın» dedi.

Nesîme gelinceye kadar, Onlara, çay ve Amerikan kekleri ikram ettiler. Zahirî sükûnete, tebessümlere rağmen, hepsinin alnının altında bir fırtına havası esiyordu. Burhan, Leman'ın meseleden sıyrıldığına çok

(*) Cake : Üzümlü bir pasta (farsca «kâk»dan ingilizceye geçmiş bir kelime).

memnun oldu. Sâmi, bilâkis pek hiddetliydi. Mes'ele ümîd etmediği bir şekle girmişti. Yalnız Andrée, lâkayd bir merakla hepsini teker teker süzüyordu.

Nesîme, bembeyaz bir renkle geldi. Hocaları ve müdüre hemen etrafını aldılar. Müdüre, onu korkutmamak için yumuşak olmak isteyen bir sesle:

— Miss Âmir, sen bizden rica ettin, Mr. Cox'a «présenter» olup Amerika'ya gitmek için yalvardın, biz de kabul ettik; taahhüd altına girdin, fakat şimdi... Âilenizin razı olmadığını duyduk. Bilgi veriniz.

Nesîme, korkudan ve hiddetten dudakları titreyerek, kardeşine bakıyordu...

Kendinden ne istiyorlar?.. Hâlâ ne istiyorlar?.. Bu kadar bedbaht olması kâfi değil mi?.. Son ümîdini de mi elinden almağa geldiler?..

Birden isyan etti...

— Ağabey, ağabey, beni bedbaht etmekten ne zevk alıyorsun? Ne hakla, ne hakla elimden bu son ümîdimi de çalacaksın... Sen mes'utsun, rahatsın, hayatını istediğin gibi yaptın; bırak beni, benimle uğraşma!..

Misyonerler kafilesi, sık nefesleriyle, dikkatli nazları ile kızın mücadelesini takip ediyorlardı. Sebat... Sebat... der gibi, göğüsleri inip çıkıyor... Dayanacak mı, diye gözleri meraktan büyüyor... Birden kız, ağlar sesini kesti. Başını kaldırdı, ve bulduğu sükûnetle müdüreye döndü:

— Bana ağabeyim karışamaz. Babam karışır; babam da Amerika'ya gitmeme râzıdır, dedi.

Rengi kıpkırmızı oldu, artık kardeşine bakmıyor... Kardeşi... Kardeşi kalmış mıydı..

Oh!.. O dakika muallimlerin ve müdürünün yüzlerinde parlayan derin sevinç... Hepsi birden, uzun bir nefesle sandalyelerine yaslandılar... Amerika gâlip gelmişti.

Başka hiç bir kelime söylenmedi.

Nesîme, ne hocalara, ne öbürlerine bakmadan, sâkin olmağa çalışan bir tavırla kapıya doğruldu. Oraya kadar gayret edebildi; fakat kapıdan çıkarken zayıf omuzlarının hıçkırıktan inip çıktığını Andrée gördü... Ve yüreği sızladı... Bu sızı ona kadîm târîhin esrarlı bir sahîfesini hatırlattı: Eski Kartaca'da, mabûdları mukaddes «Baal»e kurban adayan râhipler gözünün önüne geldi. Baal'in lütuflarını celp için mabûdun ayakları dibinde yanan mukaddes ocağa diri çocuklar atan meş'um sürü gibi, bunlar da, Türk çocuklarını Protestanlık ilâhına feda ediyorlardı.

Memnuniyetten, burun delikleri titreyen misyonerlere baktıkça, Andrée, silkinerek, «Baal'in hunhar imânlı râhipleri de, mukaddes ocakta yanan çocukların feryadını, ibâdet galeyanları ile dinlerken şüphesiz böyle haz içinde titremişlerdir» diyordu.

Ayağa kalktılar. Sâmi:

— Babama söylərim; size mektup yazacaktır, dedi.

Müdürə ayakta durdu ve Sâmi'ye bakarak:

— Beyefendi, dedi, size bir fikir vermeme müsaade eder misiniz? Nesîme en iyi talebelerimizden biridir. Geliniz onun istikbalini öldürmeyiniz. Bırakınız tahsîlini bitirsin.

Sâmi:

— Bitirince ne olabileceğini, ne yapacağını düşünüyorsunuz, diye sordu.

— Hoca olur.

— Nerede?

— Burada, yahut nerede isterse... Sonra gazeteci olur!..

— Nerede?

— Burada...

— Hangi türkçe ile? Sizde öğrendiği türkçe kâfi gelmez...

— Kâtibe olur.

— Kime?.. Ve yine nerede?..

İki taraf da, birbirinden gayr-i memnun ayrıldılar.

Şimdi, ince bir ayın gümüş ziyası altında, mavi yaldızlarla titreşen denizi seyrederek yeşil yokuştan aşağı inerlerken, üçü de, haklı oldukları halde mağlûp olmak elemiyle perişan ve âdeta mahcuptular...

Mektebi, zanlarından daha çok kuvvetli ve muzır bulmuşlardı...

Onlar ilerledikçe elektrik fenerlerinin muntazaman takib ve taksim ettiği yokuş, sanki önlerinde uzuyor, uzuyor... Ve onları muhâsara edip boğacak derecede daralıyordu...

Vapurda, güverteye oturdukları zaman Burhan, ümitsiz bir hasta karşısında takındığı tavrı almıştı. Çatık kaşlarında acz ve elem, gözlerinde de derin bir ümitsizlik vardı. Andrée, elini alnına götürdü, sonra denize baktı ve uzun uzun nefes aldı...

— Rüyada mı idik... Allah'ım ne kâbus, dedi. Sâ-mî cevap vermedi... Hâlâ oraya bakıyordu. Mavi yaldızlı denizin ortasında karanlık tepede muazzam bir fanûs gibi bütün pencerelerinden kızıl ziyalar fışkıran kolej, korkunç, esrarlı ve müstehzî bir nazarla, sanki hâlâ onları takib ediyordu...

B İ R Y O L U N S O N U

Amerika gâlip geldi, ve hocaların kalpleri İsa'ya minnet âhengiyle doldu.

Filhakika mektebi ziyaret ettikleri akşam, Sâmi hemen babasını görmüş, ve Nesîme'yle görüşmesine vakit bırakmadan istediği mektubu yazdırmıştı. Âmir Çelebi, kızının Mr Cox hesabına Amerika'da okumasını menetti... Sûreta Amerikan Koleji mağlûp oldu. Fakat tesîrleri ve gayeleri mağlûp edilemedi. Çünkü bu haberi alır almaz, hiddetten kendini kaybeden Nesîme, sımsıkı kısılan dişlerini açmadan, doğru Miss Jones'e gitti. Ve J. C.'ya bir kontrato ile kendini bağladı. Amerika, seçtiği avını kolay kolay bırakmazdı.

Ondan sonra zâhirî bir sükûnet devresi başladı. Bir şeyden haberdar olmayan Sâmi, vazifesini yapmış olmak rahatıyla kardeşini artık kendi hâline bıraktı ve zaten biraz sonra da, işi için Anadolu'ya gitti. Mektepte hayat, tıpkı eskisi gibi devâm ediyordu. Kış gelesi, kestane ağaçlarının, soğuk rüzgârlardan titreşen çıplak

dalları arasından deniz, daha parlak, daha taze ve daha mavi gözüktüyordu.

İlk soğukla, talebeler, bağçeyi bırakıp teneffüşhanelere girdiler. Salon oyunlarının ve dansın mevsimi başladı. Mektepte değişen bundan ibâretti.

Yoksa, dedikodular, kızların başbaşa verip hocaları kontrolleri hep devam ediyor: Talebelerin kâh birbirleriyle, kâh genç hocalarla aralarında birden, yanıp tutuşan ve yine birden sönen, aşka benzer arkadaşlıklar, hep eskisi gibi doğuyor ve ölüyordu. Erkek hocalara yanık nazarlarla bakmak, genç Leasher'e ihtiyar karısını unutturacak tedbirler aramak, yine en mühim meseleydi. Desmoulins'in sofrayı her vakitten daha fazla doluyor; Bulgar tablosunun köylü kadınları masayı paylaşamayan son sınıf talebelerine sessiz ve ebedî tebessümleriyle gülüyorlardı.

Hatta musikî muallimesi ile elektrikçinin muaşakası da, artık alenî bir surette devam ediyor. Çam altları soğuktan gezilemez bir hale geleli, biri org çalmak, öbürü de elektrikleri tamir etmek bahanesiyle Chapel'de buluşuyorlar, fakat muzip kızların gelip gitmelerinden, bir türlü rahat edemiyorlardı.

Hocalar gâyeden başka her şeye lâkayd, Amerikalılık çarkının iyi işlemesine yüksekten nezaret ediyorlardı... Filhakika çarklar pek iyi işliyorlar, ve gâye artık yolunu tutmuş yürüyordu. Marmara'nın ortasında Kolej, İstanbul'un zerâfetiyle eğlenen korkunç bir değirmen gibi, mütemadiyen dönüyor, içine düşmek felâketine uğrayan Türk kızlarını alıp, terbiye çarkları arasında evire çevire, Türklükten sıyrılıyor; biraz Amerikan rengine, biraz kozmopolit şekle sokuyor, memleket için

ölmüş, hayat için muzır, şahısları için bedbaht birer mahlûk yaparak ortaya fırlatıyordu...

Her şey yolunda idi...

Bu değişmeyen muhît içinde, Nesîme, tıpkı eskisi gibi çalışıyor, eskisi gibi yaşıyordu. Zâhiren hiç bir değişiklik yok... Sükûnet içindeydi... Fakat biraz dikkatle gözlerine bakılırsa, bu sükûnetin, tıpkı etrafı altüst edecek fırtınaları, acı boraları hazırlayan râkid havalar gibi, elektriklerle dolu, şaşkın bir durgunluğa pek benzediğini farkedirdi.

Halbuki rûhunda değişmiş ne vardı?.. Hiç!.. On senedir adım adım devâm eden bir değişikliğin son merhaleleri gelmişti... Tıpkı tedricî bir zehirlenmenin nihayet bir gün muayyen vakitte, son haddine gelerek netîceyi meydana çıkarması, gibi onun için de, on senedir takib ettiği yol, işte şimdi hesap kat'iyeti ile karşısına son merhaleyi çıkarıyordu.

Belki son ihtilâpla biraz ıztırâb duyacak... On senedir hergün biraz daha üzülen, biraz daha gerilen ve incelen âile bağlarının son lifi koparken, kalbi şüphesiz biraz sızlayacak. Hayatının bu dönemeç yerinde, dünyaya atılacağı esnâda, bu kadar zamandır ezip çiğnediği milliyeti, son bir tecrübe için, karşısına çıkacak. Ve seçmesini bir kere daha teklif edecek... Fakat ondan sonra, artık elini çekip arkasını çevirerek, yerini kadere bırakacak. Lâkin bunlar hep boş yere olacak... Bu son ıztırâba rağmen, on senedir hergün damla damla kalbini işgal eden yabancı terbiyenin tetevvüç zamanı, artık gelmişti. Ve onun için Nesîme, kabil değil, kardeşinin kendisine gösterdiği yola girememişti. On sene önce olsaydı; kalbini kemiren şefkat ihtiyacını, evinde, vazîfesinde, çocuklarında bulacaktı. Fakat mek-

tebin gayr-i tabîî havası içinde bunlar, câzibesini kaybeden şeylerdi.

Istikbâlini, bir kere, muhitinin hudûdu hâricine atmıştı. Artık gidip onu attığı yerde aramaktan başka çare yoktu...

Istikbâli... Ne şekilde olacak!... Yabancı tesirler, onu burada yaşatmamağa kâfi geldiler... Fakat ötede alışmağa, yaşamağa ve temessül etmeğe muktedir yapabilecekler mi? Yoksa... Yoksa... Ne orada, ne burada; hiç bir yerde, rahat edemeyen bir serserî mi kalacak?...

Ve Nesîme, bir türlü sükûnet bulamıyordu. Kendi kendisini takviye için; «Columbia»yı bitirdikten ve beş sene de Hristiyan Cemiyeti'nde çalıştıktan sonra, yine buraya dönmek kabil, ve o zaman da türkçemi ilerleterek erkeklere minnet etmeden yaşarım, hepsine tefevvuk ederim ve intikam alırım» diyordu... Hangi sâhada tefevvuk edecek, intikam alacak... Bütün bunlar, sisli ümitlerdi... Sonra içinden bir ses; «mes'ut olursan, hayatını kazanırsan, dönmeye ne lüzum var» diye ilâve ediyor... Mes'ut olursan... Ve saâdeti aramak için Nesîme, çok acı bir yola saptı.

Ailesinin yeniden bir zorluk çıkarmasından korktuğu için, bu son kararını herkesten gizlemişti. Tekdîre müstahak bir sırrı olan bütün insanlar gibi, rahatsız ve azaplı bir hayat yaşamağa başladı. Dürüst hareket etmediğini hissederek, mümkün olduğu kadar gizleniyor, evine az çıkıyor, hatta eskisi gibi arkadaşlarının ortasında, elinde bir kitap, sallana sallana bir taraftan dersini ezberliyerek, öbür taraftan damdan düşer gibi sualler ile kızları güldürdüğü bile olmuyordu.

Tekkeye döndüğü akşamlar, bacıların, eskiden pek tabii bulduğu müşfik tavırları karşısında, şimdi dolan gözlerini yere indiriyor, babasının manzûm bir ibadetle incelen, kibarlaşan mütevekkil yüzüne baktıkça, tuhaf bir rahatsızlık duyuyordu... Bahçeye çıkınca, mavi denize karşı, siyah mumlar gibi dimdik duran matemli servilerin altındaki âile mezarlığına bir türlü yanaşamıyordu. Küçüklüğünde annesinin mezarı dibine saklanıp, ve sütuna başını dayayarak af diler, uslanmağı va'dederdi. Büyüdükçe bu âdeti unutmuştu. Şimdi yine o ihtiyacı duymağa başladı. Fakat aynı zamanda sebebini anlamadığı bir tesirle, annesinin mezarından kaçıyordu...

Bazen âilesine olan bağılılığı birden coşuyor ve büyük bir fedakârlık gibi, «gitmesem mi acaba?» diye düşünüyordu. Fakat sonra herhangi bir sebeple tekrar öbür gözleri açılır, ve her tarafı Amerika boyasıyle görmeğe başlardı. O zaman tekke gözünde küçülür, mânâsını kaybeder, sıkıcı bir hapishaneye dönerdi. Âilesi medeniyetsiz bir şekle girer, bacıların, dervişlerin muhabbetleri bayağı bir lâubâlîlik olur, ibâdetleri bile nihayet tangoyu taklît eden bir çeşit raks halini alırdı. O esnada biri kendisine, «Neşîme bir kahve söyle!» deseydi; hemen isyân eder, muhabbet kararlarını unuttur ve «ben burada böyle kadınlığıma lâayık olmayan işleri yaparak çürüyecek miyim? Gider Amerika'da, nur alır, nur saçarım» diye eski fikirlerine dönerdi. Sonra birden bire babasının omuzuna başını dayıyarak ağlar, ve sebebini sormalarından korkarak koşar saklanırdı.

Ve gitgide, kendini bir kahraman görmeye başladı. Kendi kendini kahraman görmesi, Kolej tesirinin artık tetevvücünü gösteriyordu...

Bu tesîrin, on senelik emekten sonra, nihâyet: «alacağını» istemek için karşısına dikildiği diğer bir «kahraman» da Leman'dı. Tıpkı Nesîme'nin meyus gözlerinde olduğu gibi, Leman'ın da muzaffer elâ gözlerinde, aynı yabancı düşüncenin, uzaklaştıran hummalı ışığı parlıyordu.

Leman için, aldığı terbiyenin mantıklı neticesi, Jack Peterson'un aşkı oldu.

Jack'ın aşkı, bir Türk kızının, memleketini parçalayanlardan bir zâbite olan günahkâr aşkı, acaba gerçekten samîmi ve ciddî miydi?.. Hiç olmazsa, önüne geçilmez bir ihtîras olmak mazeretine mâlik mi idi?

Gerçekte, Leman için bu aşk, her şeyden evvel, bütün hayâtının gâyesine, istikbâl emellerine götürecek bir yoldu, bir zaferdi. Bu kadar zamandır hayran olduğu Amerika'nın bir ferdi tarafından sevilmek ve belki onunla evlenerek Amerika'ya gitmek.. O, bundan daha büyük tâlî' tasavvur edemiyordu. Kim bilir, belki de New - York'ta Beşinci Avenue'de, romanlarda okuduğu gibi şa'saalı bir hayat yaşayacak... Peterson, kendisine zengin fabrikatör babasından bahsetmiyor mu idi?

Bu hülyâlarla o kadar mes'ut, o kadar sermest idi ki, artık kendini İstanbul'da yabancı görmeğe başladı. Türk kızlarıyla görüşmez oldu; İngilizce'den başka lisan konuşmadı. Jack'ın aşkı, onu yuttu. O derece ki, birgün bu dalgınlıkla mektepte az kaldı bir skandal çıkarıyordu.

Bir çarşamba, «Forum» için toplandıkları «Chapel» de, müdür, iki dakikalık hazırlıksız bir nutuk için, Leman'ı kaldırdı, ve soru olarak da kesik saçlar hakkındaki fikrini sordu.

Leman'ın saçları, uzun, yumuşak ve hafif kıvrımlı idi. Jack, onun saçlarını çok severdi ve modaya uyarak kesmemesini kendisinden müteaddit defalar ricâ etmişti. Doktor Pratts'ın bu suali karşısında, aklında fikrinde aşkından başka bir şey olmayan Leman, sükûnetle Jack'ın sözlerini tekrarlamıştı:

— Kadının en güzel, en büyüleyici cazibesi saçındadır, onu kesmekle kadınlığının güzel bir kısmını imhâ etmiş olur...

Talebeler, hayret içinde dona kaldılar... Mektebin rûhuna, fikrine bundan büyük bir darbe ve gaf olmazdı. Müdüre, talebelerin saçlarını bukmelerine, kıvrımlarına, ne isterlerse yapmalarına, hatta kapıda bekleyen ecnebî zâbitlerle gezmeğe gitmelerine ve Desmoulins'i baştan çıkarmalarına bile râzı olurdu. Fakat bu söze tahammül edemezdi. Kadının saçını mektepte methedilsin!.. Fakat bu, kadını küçültmekti, aşk esîresi yapmaktı!.. Aman ya Rabbî!.. Miss Gölge bile şaşırdı, ve uyuyan gözlerini açtı.

Müdüre hiddetle ayağa kalktı.

— Miss Tefvik, teessüf ederim. Mektepte otuz senedir duymadığım bir lisânı bana işittirdiniz!..

Leman, önce mücadele etmek istedi.

— Fikrim bu ise; riyakâr bir cevap mı vereyim?.. Yıldırımlar saçan bakış onu susturdu.

— Fikrinizi değiştiriniz!..

Oradan Haykanoş'a dönerek, «Miss Inekciyan, siz söyleyiniz» dedi.

Haykanoş, uzun şempanze kollarını sallayarak sahneye çıktı ve:

— Kadın, kadın olmak için saça mı muhtaçtır? Saçı, zekâsı ve ilmidir; Vazîfesi, insan olmak, erkeğe

üstün olmaktadır, diye bir nutuk verdi ve alkışlar arasındayken sahneden indi.

Leman, mücadele ile gafını tamir edemeyeceğini anlayınca ağlamağa başladı. Müdire yumuşadı, zaten zil çalmıştı. Arkadaşları etrafını aldılar. Ve teselli ederek dışarı yemeğe götürdüler.

Leman'ın aşkı Peterson'un da işine geliyordu. Genç kızın gözünde, bütün hayallerden, bütün emellerden yaratılan bu sevgili Peterson, hakikatte çok mütevazı bir çiftçi âilesinin, altı çocuğundan biriydi. Menşenin küçüklüğünü hayâlinin genişliği ile saklamağa çalışır; kabiliyetleri, başından daha çok adalelerinde toplanmış; tahsîli, zekâsı gibi mahdud, basit bir gençti.

Zengin zannettiği bir miralay kızıyla evlenmek, gururunu çok okşayan bir emel oldu. Sonra güzel bir tuhafıktı. Türkiye'den dönerken bir kız götürmeği, âdeti bir harp ganîmeti kazanmak, hatta bir Türk şehri fethetmek gibi, şöhretine faydalı görüyordu. Ve bunun için, kıza zengin bir mirasyedi şeklinde gözükmek hevesine düştü. «Hayat için mücadele» bahsinde... «Kaybeden cebinden öder. Leman'da aldanmasın» diyordu. Kimbilir belki de Leman'ı sevdi, teraziye bu da ağırlık verdi. Herhalde ikisinin de menfaatine geldiği için, yarınsız bir flört diye başlayan bu alâka, nihâyet, izdivaç kararlarına kadar yaklaştı.

Leman, âilesine hiç bir şeyden bahsetmedi. Zorluğun o taraftan geleceğini biliyordu. Fakat her şeye baş tutmağa azmetmişti. O da kendini bir kahraman görüyordu. Hepsi, o mekteptekilerin hepsi, ayrı ayrı emellerle, ayrı ayrı yollardan fakat tek bir tesirle, aynı neticeye geliyorlardı. Biri gâfil bir neş'e ile; diğeri korkak bir tereddütle, fakat hepsi gururla, memleketle-

rini, âilelerini terketmeğe, onlara hiyânet etmeğe hazırlanıyorlardı... Âilelerine ve Türk cemiyetine karşı nankör ve hâin olacaktı...

Hayâtın, bir gün olup elbet şiddetle başlarına indireceği bu günahın, belki onlar asıl mes'ulleri değildi; fakat herhalde kurbanı olacaktı. Tabii hayattan koptukları için, dünya üstünde bir enkaz parçası gibi sürüneceklerdi.

Ö B Ü R L E R İ

Nesîme ile Leman, daha az tecrübesiz olsalardı, yengelerine ve hatta ağabeylerine bakarak, yanlış yola saptıklarını anlardı.

Çünkü, Burhan'ın evindeki azap ve elem havası, artık saklanamaz bir raddeyi bulmuştu. Claire'i, yalnız bu derece sathî olması, nevmidîden kurtarmıştı. Yine öyle iken, elem günleri ne kadar çoktu... Meselâ, çocuklarının Türk mektebine gitmeleri, onu kalbinden yaralayan bir ızdırâb idi. Bir türlü bu hezîmeti unutamıyor, kavgasını bitiremediği gibi, her önüne gelen Levantin dostlarına da anlatmaktan kendini menedemiyordu. Bütün İstanbul'un öğrendiği bu mesele, Claire'i bu derece meyûs ettiği halde, Burhan'ı da memnun edememişti: Mektep oğlanların bu düzelmeyen dillerinden, yola girmeyen Fransız zihniyetlerinden devamlı şikâyet ettikçe, babaları da artık ızdırâbdan dayanamaz bir hale gelmişti... Claire bile bunu fark ediyordu. Halbuki, karısının kendisi için mukaddes olması lâzım gelen bir devirde idiler. Claire, beşinci defa olarak anne

olmağa hazırlanıyordu. Burhan, çocuklarına karşı duyduğu sonsuz şefkate rağmen, bundan memnun olmamıştı. Artık bu çocuğu, öbürleri gibi ümit ve muhabbetle değil korku ve ihtirâz ile bekliyordu.

Fakat kalbini delen elem ve yeis ne olursa olsun, onları karısından ebediyen saklamağa kendini mecbur görüyordu.

Bazen günlerce devam eden hummalı bir azap devresinden sonra Burhan, birden, ihmâl ve hiddetini tamîr etmek ister gibi, karısına fazla bir alâka ve muhabbet gösteriyor, en küçük arzularını yerine getirmeyi vazife biliyordu.

Bu esnada İstanbul'a bir Fransız kumpanyası geldi. Çocuk gibi sevinen Claire'i memnun etmek için, Burhan hemen her akşam onu tiyatroya götürdü.

Fakat bu tiyatro partileri de, ayrıca başlı başına birer felâket oldular.

Claire, seyredecekleri piyesten daha çok, tiyatroya gitmekten, fransızcaı dinlemekten, belki memleketini hatırlamaktan, her halde giydiği renkli ve gösterişli elbiseleri göstermekten zevk alırdı.

Burhan bunların hepsine tahammül etmeğe ve memnun görünmeğe razı idi. Fakat mesele bununla bitmiyordu ki... Claire, kendini göstermekten ne kadar memnun oluyorsa, kocasının sevimli, miyop gözleriyle etrafını seyretmesine o derece sinirleniyordu. Hastalığı dolayısıyla artan bir hırçınlıkla, Burhan'ın, tiyatrodaki Türk hanımlarını beğendiğini vehmeder ve hemen etrafı, oradaki insanları unutarak, sesini kısımağa lüzum görmeden, kıskançlık kavgasına girişirdi.

— Öyle ya, gözün, aklın, fikrin hep Türk hanımlarında, kendi cinsinden kadınlarda. Onların câzibesi başka..

Nihâyet zavallı Burhan, tiyatroya elinde bir gazete ile gitmeğe ve bütün oyun esnasında okuyor gözükmeye başladı.

Claire, belki kalben müsterih oldu. Fakat zahiren yine memnun gözükmeydi. Bu sefer de kocasını tiyatrodan anlamamakla itham etti, istihzâ etti. Bir türlü sâkin duramıyordu.

Çünkü durmasına ihtimal yoktu. Onun da kalbi rahat değildi. Kendisinden ayrı bir ırktan olan kocasıyla kendisini hem-âheng hissetmiyordu.



Andrée'nin hayatı büsbütün elîm bir misâldi. Oradaki facia, dış sebeplerden doğmuyor, yalnız gurbetin yarattığı ızdırâb ve işkencelerden teşekkül ediyordu. Bakınca şekli ve ismi vehme benziyor, fakat için için, insanın kalbini kemiren, ve nihayet hayattan koparan acı bir hastalıktı: dâüs-sıla.

Zavallı Leh kızı, şi'rini, güzelliğini sevdiği halde, bütün anlamak gayretine rağmen hâlâ alışamadığı İstanbul'da, dünya üstünde bir mûcize gibi duran Boğaz içinde, buzlu steplerin hasretiyle yanıp tutuşuyordu. Şimdiye kadar yaşadığı hayatın ve asırlardan beri kanında yerleşen ırsî göreneğin tesirinden, bir türlü kurtulamıyordu. Ailesi, muhiti ve kabiliyeti dolayısıyla, san'at muhîtinde inkişâf ettiği için, buradaki Avrupa san'atının eksikliğinden de pek şikâyetçi idi. Bomboş kalan ruhuna elem ve ıztırabdan başka dolduracak bir şey bulamıyordu.

Sâmi, Anadolu'ya, bir köprü inşâsına gideli Andrée, kendi tabiriyle desteksiz kalmış bir nebât gibi, büsbütün devrilmişti...

Bazen günlerce yatakta yatar, ve bir sevgili hasretini çekiyor gibi bıraktığı Avrupa merkezlerinin san'at şa'saasını düşünür, bir zaman reddettiği için artık kendisini mânen tanımayan muhîtinî düşünür ve bu hâtıraların, kalbinde uyandırdığı sızıyı bile severek, ağlardı.

Sık sık onu arayan Burhan, ne zaman gitse, genç kadını, yumuşak bir kanapeye uzanmış, önünde mangal, parmaklarında bir sigara, dumanları seyre dalmış bulurdu.

Bir gün Burhan sordu:

— Andrée, sigaranızın dumanında bu derece meraklı neler seyrediyorsunuz?.. Size dünyayı unutturacak derecede mühim neler var?..

Cevap, beklediğinden daha çok acı çıktı, ve belki de Burhan sorduğuna pişman oldu. Andrée, gördüğü rüyâyı dikkatle anlatmak için, gözlerini kapayıp, ve için için seyrettiklerini ağır ağır söylüyordu:

— Ne mi seyrediyorum, doktor?.. Ah, bilemezsiniz neler neler... Kâh çok derin fâcialar, bazen tablo gibi değişen manzaralar... Meselâ; gecenin içinde, dört sıralı pırlanta dizisi gibi parlayarak göz alabildiğine uzayan fenerlerin aydınlattığı caddeler... Göz kamaştıran meydanlar... Peri bahçelerine benzeyen tiyatrolar... Aydınlık bolluğundan geceleyin seması eflâtun bir renk alan ve yıldızları söndüren şehirler... Operaların, rengârenk nûr manzûmesi içinde parlayan muhteşem merdivenlerinden, mücevher oluşu gibi, Bâbil servetleri gibi akan süslü kadınlar görüyorum... Onla-

rın içerde seyredecekleri sahneyi ben de dinliyorum... Bazon, mermer ahâlîsi ile, donmuş mabetleri ile, ilâhları ile, devleri ile, muhaccer şehirler, taş olmuş «Olympe»lere benzeyen soğuk müzeleri seyrediyorum, binbir hülyayı, binbir masalı yaşatan resim sergilerini geziyorum... Daha neler görüyorum... Bilseniz doktor, neler neler... Henüz dünyanın işitmediği nağmeler terennüm eden ilâhî konserler dinliyorum... Hiç bir Havvâ'ya söylenmemiş harikulâde tatlı sevgi neşîdeleri dinliyorum... Dünyayı cennete çeviren, insanları fevk-al beşer yapan aşkları yaşıyorum... Söylenmiş, söylenmemiş, bilinmiş, bilinmemiş, bütün ulvî şeylerin arzusu kalbime damla damla kaynar su gibi iniyor... Ve bunların hepsinin hasreti altında çöküyorum... Ah, daha var doktor, daha var!... İnsan ayağının dokunmadığı buzlu tepelerin yetişilmez boyazlıklarını istiyorum... Yeşil kubbeleriyle mabetlere benzeyen muazzam neftî ormanların uğultuları, sanki beni çağırıyor... Deniz kıyısında, gazinoların, dalga seslerine karışan musıkî sesini, hatta para sesini bile bazen duyuyorum. O memleketlerin havasındaki lavanta kokusunu bile arıyorum...

Ah, bu kadar da değil doktor, bizim köylülerin yanık şarkılarının ve renkli elbiselerinin bile hasretini çekiyorum...

Bazen de sonsuz bir sükûnetin, karanlık, hareketsiz bir dinlenmenin, rüyasız bir uykunun kalpleri dindiren şifâsını bekliyorum; hasta beyinlere devâ veren ölümün hasretini duyuyorum.

Doktor, doktor, çok bedbahtım. Sigara dumanında neler görülebileceğini öğrendiniz. Şimdi söyleyin, sigara dumanında ilâç var mı?...

Burhan'ın gözleri doldu, fakat belli etmemek için güldü ve alay etti:

— Nankör Andrée... Dünyanın en güzel şehrinde oturuyor ve hâlâ memnun olamıyor. Dünyanın en iyi kocasına mâlik ve hâlâ mes'ut olamıyor!..

Andrée, Burhan'ın ilk cümlesine cevap verdi:

— Biliyorum, İstanbul emsâlsiz bir şehirdir. Nendense bana eski zamanın, gök elâ gözlü, muhteşem ve nazlı Türk hanımlarını hatırlatan Boğaziçi kadar, şimdiki Türk kızlarına benzettiğim şuh Marmara gibi güzel yerler, dünya üstünde pek azdır. Çok doğrudur.. Fakat benim tanıdığım, alışık olduğum, daimâ yaşadığım yerler değil ki... Burayı beğeniyorum; fakat öbürlerinden uzak oluyorum. Demin dedim ya, İstanbul'a hayran olarak bakıyorum; fakat rûhunu, lisânını, hep arıyorum; onu anlamak yabancılar için gayr-i kabil. Benim burada yerleşmem, ve mes'ut değilse de herhalde sâkin olmam için, kendimi bu memleketin manzûmesi içinde ahengi bozmayan bir parça olarak hissetmem lâzım. Etrafı benimsemem ve kendimi etrafa karıştırmam lâzım... Halbuki siz samût insanlarsınız. San'atta, sesiniz yok. Hani sizi anlatan, ruhunuzu teşrîh eden edebiyatınız; hani milletleri sizin için ağlatan tiyatrolarınız; musikîde de ağlayanlardan başka kimse sesi-nizi anlamıyor. Câmilerden başka hiç bir san'at sizi duyurmuyor. O halde sizi anlamak ne güç, ne güç!.. Ya, sizden olmak!.. Sizin ruhunuzda kaybolmak!.. Ne müşküll.. Düşününüz!.. Hemen hemen imkânsız...

Halbuki ne derece kuvvetli bir benliğiniz var... Bu muhakkak, bazen bir şimşek ânı gösteriyorşunuz. Meselâ Anadolu Harbi'nde olduğu gibi. Hayran oluyo-

ruz, fakat tam, «buldum» derken, birden öyle bir çekilişiniz var ki, insanı muallakda bırakıyor.

Herhangi başka memleketlerde; dükkânlardan kadınlarına kadar herşey, milletin ruhunu üstünde taşır... Siz öyle değil; gizlisiniz.

— Bizi anlamak için, duymalı, hissetmeli. Biz kalple keşfedilebiliriz.

— Ona da çalıştım... Ve daha iyi anlamak için hâricen de sizi taklîde, şerâit-i hayâtiyemi size benzetmeğe gayret ettim. Sizin mahallenizde oturdum, sizin gibi yaşadım. Hayatı güçleştiren, yük yapan kanaatkâr tahammül ve tevekkülünüzü taklîde çalıştım. Böylece, sizi daha kolay anlamağı ümid ettim. Fakat, burada da bir çıkmaza saptım. Sizler, bütün bedîî incelikleri, san'at zevklerini, zekî kafanızda kendi kendinize icâd ediyorsunuz... Hayâlinizin ve inceliğinizin cömertliğini medyun olduğunuz bu yardımla, hâriçten istiâne etmeden zârif, müdrîk ve san'atkâr kalabiliyorsunuz... Benimse hayâlim, ancak bana hasret ateşi vermek için işler. Ruhumu tatmin etmez. Sizin gibi bedîî ihtiyacı kendi zevk-i hayâlimde bulamayınca, benim içim san'atsızlıktan kuruyor. Size benzemek isterken, sizin tah-tadan kaba bir taklîdiniz oluyorum. Tıpkı insanlara benzetilmek istenilen bebekler gibi gülen gözler altında hissiz, anlayışsız, hâfızasız, arzûsuz, memleketsiz bir paçavra olacağım...

Burhan güldü.

— San'atkâr mübalâğası buna derler!..

— Gülmeyiniz doktor, eski zamanda paşalarını zın yabancı memleketlerden getirip vatanlarını unutturdukları câriyeler, başka ne idiler?...

— Biraz gayret etseniz, Sudan dilini unuttuğu halde türkçeyi öğrenmeyen dadımı da misal getireceksiniz...

— Zavallı!.. Lisansız mı?.. Ah zavallı!.. Kimbiir ne muhtarıdır!..

— Kat'iyyen... Bilâkis... Merhametinizi boş yere sarfetmeyiniz, o pek mes'uttur. Çünkü insan kendini nasıl görürse öyle olur. Bedbaht tasavvur edince, helâ böyle sonu gelmeyen felsefe nazariyelerine sarparsa, muhakkak bedbaht olur.

— Alay etmeyiniz doktor, düşününüz, hangi ümidin sıcak câzibesine tutularak buraya geldim?.. Ne olmayı ümid ettim?.. Şarkta bir aşk kahramanı!.. Ne oldum?.. Bir paryalı.. San'atsız, vatansız, merdûd bir zavallı!.. Belki günün birinde kocam beni sevmeyecek, kendi milletinden bir kız isteyecek...

— Ay, bu vehim sizde de mi var?.. Aman ya Rab! bî bize ne emniyet!..

— Öyle değil doktor, size de Sâmi'ye de çok emniyet ediyorum. Bizim üstümüze evlenmezsiniz. Bu muhakkak. Fakat hislerinize, kalbinize hâkim olmak elinizde mi? Yarın doğacak benliğinizi biliyor musunuz?.. Memleketinizden birinin sizin üstünüzde yapacağı tesiri inkâr etmek doğru değildir. Irkınızdan bir kadının hasreti nasıl olsa bir gün kalbinize gelecektir, ve o gün bizim için bir felâkettir. Sizin muhabbetiniz de olmazsa; bizim buradaki hâlimizi hiç tasavvur ediyor musunuz? Düşününüz!.. Tekrar memleketimize dönmek kabil olmayacak... Bir kere orayı reddettik, bütün bağlarımızı birer birer kopardık, ve yabancı olduk... O halde?.. Sevilmeyen ve merhameten tutulan bir zavallı olarak, vatanımız olmayan Türkiye'de, bizden

soğuyan kocamızın yabancı evinde kalacağız... Ah. ne küçülüyorum... Düşünmesiyle küçülüyorum... Par-
yal...

Andrée silkindi ve fena bir kâbustan kurtulmak is-
ter gibi ayağa kalktı, Burhan'ın karşısında durdu. Du-
daklarıyla gülmeğe çalışarak:

— Doktor, benliğimi kaybetmemek için de bir
ilâç isteriml..

— Seyahat edinizl...

— Yağma yokl.. Bir kere aldandım; ben uzak-
laştıkça, Sâmi bensiz hayata alışıyor ve benim ihtiya-
acımı az duymağa başlıyor. Onun bensiz yaşamağa alış-
masını istemiyorum.

Sonra yine oturdu, ciddî ve me'yus tavırla:

— Doğrusu doktor, bizi alanlar da bedbaht, biz
de bedbaht. Bizden olan çocuklar da, daha bedbaht.
İki kafalı hârikalar gibi bedbahtl.. Size bir şey söyle-
yeyim mi? Sâkin ve mes'ut olmak isterseniz; memle-
ketinizin kaideleri ve yaşayacağınız hayatın tarzı hâ-
ricine çıkmayınız. İnsan, gördüğü terbiyeye zıt bir ha-
yatta kabil değil mes'ut olamıyor.

Ben, hatta kızlarınızın yabancı terbiye almala-
rını bile, makul görmüyorum.

İlerde hayatlarında bulamayacakları, belki lü-
zumsuz birçok şeylerin, maddî-manevî ihtiyaçların ip-
tilâsını onlara öğretmeğe ne lüzum var?

Gayr-i tabîî bir terbiyeden sonra tekrar herşe-
yi unutarak tabîî hayata girmelerini istiyorsunuz. Ar-
tık mümkün mü?.. O zaman ne oluyorlar?..

Bizim gibi bedbahtlar. Onlarla bizim hayâtı-
mız zaten birbirine bazen benziyor. Onlar da biz de
«déraciné»ler, köksüz âvâre insanlarız. Rûhlarımızda

bir yangın izi saklayan zavallılarız. Hepimizi, sizin teşbihinizle herhangi bir ateşin ışığı cezbediyor. Düşüncesiz pervaneler gibi; kimimiz aşkın ateşine; kimimiz, terbiyesini aldığı memleketlerin serâbına; hepimiz meçhûl hayatlara, hayâlî saâdetlere diyerek, uça uça ateşe gidiyoruz. Kanatlarımız kavrulup, uzun can çekişmeleri içinde çırpına çırpına yanıncaya kadar tehlikeyi görmiyoruz.. Pervanelere acıyınız!..

Andrée, elini kutuya uzattı, aldığı iki sigaranın birini doktora verdi, öbürünü mangaldan, tam bir Türk hanımı vaziyetiyle yaktı... Artık söyleyeceğini bitirmiş gibi, tekrar dumanı seyre daldı...

Doktor, karşısında esen bu elem ve acı rüzgârından kalbi yanarak, susuyordu... Uzun müddet sessiz kaldı... Burhan, şimdi Andrée'yi unutmuş, kendi âilesini düşünüyordu. Karısı, çocukları... Kardeşi, hepsi, hepsi... Bütün sevdiklerini, şimdi alevini gördüğü bu ateşe kendisini atmıştı... Kendi eliyle hepsini bedbaht birer parya yapmıştı... Ondan sonra da, karşılarında acz ile kıvranmaktan başka bir şey yapamıyordu...

Tekrar aklına Leman'ın mektebi geldi. Alnını bu ruşturan bir üzüntü ile:

— Bizimkilerin Amerika seyahâtleri ne oldu, dedi.

— Yeni bir şey yok. Aman doktor, o mektebi bana hatırlatmayınız.

— Nesîme çok üzöldü mü?

— Görünüşte üzülmedi. Fakat ben o kızın, kafasının arkasında bir şey sakladığına hükmediyorum. Onda gizli bir hâl var. Kayınpederim, Mesnevîsinden başını kaldırıp görmüyor. Kardeşi Anadolu'da, ben yabancı-

yım. Kimse o kızın kalbini anlamıyor, fakat onda bir şey var.

— Leman'a dair bir şey duyuyor musunuz?

Andrée, Leman'ın hikâyesini biliyordu. Fakat doğrudan doğruya Burhan'a söyleyemedi.

— Leman daha açıktır. O sırrını saklayamaz. Nasıl olsa duyarsınız, dedi.

Lâkin doktor anlamadı.

Zaten anlasa da, artık çok geç idi. Kaderin önüne geçilecek zaman bitmişti. Şimdiden sonra ister istemez hepsi kendi beğendiği yolu takip edecek, ve kendi çilesini dolduracaktı.

Burhan'ın dediği gibi Amerika'nın câzibesine tutulan zavallı pervaneler, artık uça uça, sevine sevine, ateşe gidiyorlardı.

A T E Ş E D O Ğ R U

Fırtına birden bire, umulmaz bir günde koptu ve son bağları da kopararak, aldı götürdü.

Kış geçmiş, bahar gelmişti. Ilık havası, mavi yaldız içinden titreyen bir Nisan günüydü. Her tarafta meyve çiçekleri açmış, Boğaziçi tepeleri erguvanlardan pembe olmuştu.

O gün Burhan'ı Büyükkada'dan bir hastaya çağır-dılar. Cemil ile birlikte saat bir vapuruna bindiler. De-nizi seyretmek için güvertede oturmuşlardı.

Heybeli'ye yanaşırken ikisi de başlarını kaldırarak Bizans Kolej'i seyrettiler. Burhan, kalbindeki yarayı tazelediği için, ürpererek oraya bakıyordu. Fakat Cemil öyle değildi; o hâlâ ümîd ediyordu...

Bir müddet sonra yolcular çıkıp da vapur ayrılırken, birden nasıl olduysa Cemil, arkasına baktı. Bakması ile haykırması da bir oldu.

— Aaal..

Burhan döndü. Vapurun biraz arkasında, rıhtım-dan henüz ayrılan bir sandalda, Amerikalı zâbitin ya-

nında Leman'ı gördü. Vapurun dalgalarından sallanan kayıkta, Leman, korkarak zâbite tutunmuştu. O da gü-lerek onun belini tutuyordu. Vapur uzaklaşmaya başla-yınca Leman başını kaldırdı ve vapura baktı. Fakat tam o esnada gözü Burhan'ın gözüyle karşılaştı.

Acele Amerikalıyı itti. Fakat artık çok geçti. Va-pur uzaklaştı. Sinirli bir hareketle yerinden fırlayarak, sanki gözüne inanamıyormuş gibi parmaklığın üstün-den düşecek derecede sarkan Cemil de artık, vapurun dönmesiyle, birşey göremez oldu.

Burhan bir müddet donakaldı. Âdeta dili tutul-du. Ümîdsiz bir mânâ ile kendisine dönen Cemil'e sessiz ve uzun bir nazarla baktı. Bembeyaz olan du-dakları ve yüzünün etleri titriyordu. O zaman Cemil, gözlerini kapayarak yerine oturdu. Bir tek kelime ko-nuşmadılar. Hiç, hiç bir şey söylemek arzusunu duy-madılar. İkisi de sonsuz bir ümîdsizlik uçurumunda yu-varlanıyorlardı. Neden sonra bir an, meslek zihniyetiyle, Burhan hastasını düşündü; «Bu titreyen ellerle na-sıl ameliyat yapacağım» dedi. Fakat bu düşünce bir sâniyeden fazla sürmedi, tekrar derdine döndü. Şimdi iki eliyle yüzünü kapayan Cemil'e bir kere daha baktı... Ona bakarken, Muallim Burhan Ahmed'in dudakları ağ-layacak gibi büküldü, büküldü; sonra bütün gayretine rağmen yüzünden aşağı yaşlar inmeğe başladı.



O hafta Leman, korkarak eve dönerken o günkü gezmeye lânet ediyordu. Annesinin eleminden daha çok, babasının bağırması onu ürkütüyordu. Fakat o da kimsenin bir şey bilmediğini görünce uzun bir nefes aldı. İlk tehlike atlamıştı. Burhan'ı nasıl olsa

kandıracağını ümîd ediyordu. İlk hiddetle âilesine haber vermezse, sonraları hiddeti hafifleyince elbet birşey söylemez, diye kendini tesellî etti. Gidip Burhan'a yalvarmağı düşündü; fakat Claire'in meseleyi duymasını istemiyordu. Nihâyet beklemeğe karar verdi. «Günler geçtikçe tehlike azalır ve ben de rahat ederim» diye düşünüyordu.

Fakat öyle olmadı. İlk günlerin emniyeti zaman geçtikçe tuhaf bir rahatsızlık halini aldı. Mechûliyet içinde yaşamak ona azap vermeğe başladı. Tepesi üstünde asılı duran bu kılıcın korkusu, hayatının bütün rahatını kaçıırıyordu. Evde bulunduğu zamanlar, her kapı çalınışında yüreği oynuyor, Burhan'ın bahsi oldukça benzi atıyor, annesinin babasının Burhan'ı görmelerinden titriyordu. Gün geçtikçe, bu korku tahammül edilmez bir hal aldı. Nihayet daha fazla dayanamadı. Jack ile uzun uzadıya görüştüktan sonra bir gün hafta arasında izin aldı ve ağabeyini görmeye gitti. Meseleyi açıp artık kurtulmak istiyordu. Jack, onu kapıya kadar götürdü. Ve otomobilde bekledi. Burhan, meseleyi büyütmez ve babasına annesine haber vermemeğe söz verirse, eskisi gibi mektebe devam edecek, diplomasını aldıktan sonra evleneceklerdi. Fakat kardeşi, görüşmelerini menetmeğe kalkışacak, evlenmelerine muhalefet edecek olursa; hemen o gün Jack'ın evine gidecek ve Amerikan sefaretinde evleneceklerdi.

Eğer Buhan onu hiddetle kabul etseydi, çıkışsa ve bağırsaydı, belki Leman bu derece zor durumda kalmazdı.

Kardeşi odaya girdiği zaman, onun geldiğini duymamış gibi, Burhan önündeki yazıya devam etti. Başını kaldırıp bakmadı bile ve bu bakmayan gözlerin

muammalı dargınlığı karşısında Leman donakaldı. Nasıl hareket edeceğini şaşırdı... Korkar bir sesle:

— Ağabey!.. Diyebildi.

O zaman doktor gözlerini kaldırdı ve şifâsız bir yeisle, ümitsiz bir infiâl bezginliği ile ona baktı:

— Ne istiyorsun?..

Leman'ın sesi büsbütün titredi:

— Ağabeyi..

— Ne istiyorsun?..

Sitem dolu dargın ses karşısında, Leman ilk defa olarak utandı. Və bir şimşek ânı, ruhunu kaplayan ecnebî pasının altından hakikî benliği uyandı... Belki fena bir harekette bulunduğunu hissetti... Fakat bir şimşek ânı... Sonra yine pas galip geldi.

— Ağabey, sanki neye dargınsın?

Burhan, omuzlarını silkerek başını önüne eğdi... Onunla konuşmak istemediği belliydi... Bu hareket karşısında Leman, her sıkıştıkça kullandığı silâha müracaat etti, ağlamağa başladı. Fakat Burhan, bu silâhtan da müteessir gözükmeyince, artık dayanamadı. Gözlerini silerek doğruldu və yalvarmağa başladı.

— Ağabey, nişanlandığımı size söyleyemedim, mektebin bitmesini bekliyordum... Bunda darılacak ne var?.. Beni üzme... Nişanlandımsa kabahat mı etmişim...

Burhan yine kımıldamadı.

— Jack Peterson'ı vallahi sen de beğenirsin...

Bu sözler üstüne Burhan, sükûnetini muhafaza edemedi. Deli gibi yerinden fırladı ve büyük bir istihkâr-la kıza bakarak:

— Nişanlandın mı?!. Kiminle, kiminle..

— Jack Peterson'la.

— Fakat sen çıldırmışsın!.. Delirdin mi, delirdin mil..

— Neden?

— Mektebe değil, seni tımarhaneye vermeli...

Leman yalvarmağı unuttu. O da hiddetle ayağa kalktı.

— Ağabey, ne darılıyorsun; sen de Hristiyanla evlenmedin mi?..

— Kızım, sen cidden delirmişsin!.. O başka, bu başka...

— Neden başka?..

— Ben karımı Türk yapmak üzere aldım; sense Amerikalı olacaksın...

Leman alaylı bir tarzda ona baktı:

— Emin misin, yengem Türk oldu mu?.. Sen buna inanıyor musun?

— Olsun olmasın, burada yaşıyor ya; sen ise memleketini reddediyorsun... Memleketine ihânet ediyorsun... Anladın mı?... Memleketi bırakıp gidiyorsun. Lâkin nereye gidiyorsun? Hangi meçhûliyetel.. Ne delilik!.. Kızım!.. Kızım!.. Hiç aklın ka!madı mı?.. Bir kere etrafına bak!.. Claire'e bak, Andrée'ye bak!.. Hangisi memnun, hangisi müsterih... Hem unutma ki, Sâ-mî ve ben namuslu adamlarız. Sosyal mevkileri olan insanlarız. Sen sokakta gördüğün ilk herifle gidiyorsun. Kimdir, nasıl adamdır, biliyor musun? Belki bir cânî, belki bir hırsız, belki bir haydut!..

— Aman ağabey, zâbit!..

— Ne çıkar?.. Bir gönüllü zâbit!.. Bundan daha meçhûl ne o'abilir?..

— Babası büyük bir fabrikatörmüş!..

— Sen de buna inandın!.. Babasından gelen hiç bir mektubunu gördün mü?

— Hayır.

— Nüfus cüzdanını, pasaportunu gördün mü?

— Hayır... Lüzum görmedim. Sözüne inanıyorum.

— Hocalardan bunun büyük bir fabrikatör çocuğu olduğunu işittin mi?

— Herkes bana haset ediyor. Doğruyu söylemezler ki...

— Budalalı.. İster misin, bu büyük ve zengin fabrikatörün oğlu hakkında Amerikan sefaretinden bilgi alayım?...

— A, ağabey, duyarsa darılır.

— Ben sana söyleyeyim, senin fabrikatörzâde büyük bir serseriden başka bir şey değil!.. Leman, Leman, uçuruma, simsiyah felâket uçurumuna gidiyorsun...

— Daha neler, daha neler...

Burhan, deminki soğuk hiddetinden pek farklı bir galeyanla aşağı yukarı geziniyordu... Bir müddet sonra, Leman'ın karşısında durdu ve acı bir yeisle:

— Leman, Leman, keşke ölseydin!.. Senin için daha hayırlı olurdu, dedi.

Leman'da, ilk mahcûbiyetinden ve tereddütten artık eser kalmadı. O da hiddetle:

— Fakat artık çok oluyorsun; neden öleyim... Bu şimdiki kaidelerini niçin kendine tatbik etmedin. Hem bana bak, bedbaht olayım, bahtiyar olayım, sana ne? Ben böyle istiyorum? Hayatımın hâkimiyim. Yirmiüç yaşındayım. Memleketi terketmeye gelince; ben giderek ona hiyânet ediyorsam sen Frenkliği içeri

getirerek hâin oldun, çocuklarını Fransız yaptın, benim çocuklarım olursa, tabiatıyla...

Burhan, dinlemeğe tahammül edemedi:

— Budala kız, Amerika, senin gibi bir küçük kı-
zı değil, milyonlarca insanı, dünyanın her tarafından
gelen binbir milleti yutmuş ve hazmetmiş bir memle-
kettir. Sen orada Türk çocukları yetiştireceksin.. Vah
zavallı!.. Sen orada kendin ne olacaksın, ondan habe-
rin var mı?.. Onlara benzemeğe uğraşan fecî bir en-
kaz!.. O serseri Peterson'dan hakaret gören, sefalet
içinde sürünen, kimbilir daha hangi ızdırâblar ile çırpı-
nan, yaşamak için ağlayarak uğraşan, merdûd bir par-
ya olacaksın...

Düşün... Hangi meçhûl hayat için, memleketini,
anneni, temiz istikbâlini ve sıcak yuvanı bırakıp gidi-
yorsun... Nâmûsumuzu lekeliyorsun...

— Rica ederim, Peterson'ın aleyhine bir şey
söylemel.. Hem ben Türk'ten daha çok Amerikalı ol-
dum...

Burhan fena halde sinirlendi:

— Ne çabuk... Ne çabuk... Birkaç sene yarı-
Amerikalı, yarı-Ermeni bir mektebe gitmekle ne çabuk
milliyetini unuttun.

— Ya sen, ne çabuk Fransız kadını ile evlenecek
kadar Fransız olmuştun!..

İki kardeş birbirlerine baktılar... Ve tıpkı birer ya-
bancı gibi birbirlerini anlamadıklarını hissettiler...
Aynı zamanda birer düşman gibi birbirinden nefret et-
tiler.

Burhan için bu hâl, ancak birkaç sâniye sürdü.
Dayanamadı, elinde büyüyen küçük kardeşini felâkete

bırakmağa tahammül edemedi. Ona yaklaştı. Artık roller değişmişti. Burhan yalvarıyordu:

— Leman... Kardeşim, nasıl böyle düşünebiliyorsun!.. Artık kanın bizim kanımızla kaynamıyor mu?.. Çocuğum, küçücüğüm, o yabancı adama emniyet etme... Mümkün değil o seni bizim gibi sevemez... Korkmuyor musun?.. Bu şüpheli hayata nasıl atılacaksın...

— Seviyorsam!..

— Sevemezsin!.. Bir yabancı, bir düşman sevilmez. Öyle zannediyorsun...

— Sen de sevdin...

— Ya ben fena yaptımsa... Ya ben yanıldımsa?.. Leman istihza etti :

— Demek pişmansın...

Burhan, soluk benizli Nihal'i, boynu bükük Sevdâ'sını düşündü, yaramaz oğullarını hatırladı. Ve mendili ile gözlerini kapadı:

— Çocuklarımı çok seviyorum... Fakat onların memlekette birer kurban olmasını ben yaptım... Benim günahım... Claire'in bedbaht olması benim günahım... Belki senin bedbaht olman da benim günahım... Leman, bana bak!.. Azaplarımı, ızdırâbımı, pişmanlığımı gör, ve kendine acı...

Burhan, kardeşinin sustuğunu ve düşündüğünü görünce, onun kalbini uyandıracak son sözü aradı. Fakat tam o esnada oda kapısı açıldı, içeri çarşafli olarak anneleri girdi... Hayretle iki kardeşe baktı.

Öbürleri, şaşkın bir halde, kendilerini toplamağa çalıştılar.

— Ne var, ne oluyorsunuz?..

Burhan, limon gibi benziyle, bembeyaz dudaklarıyla tebessüm etmeğe uğraştı. Yapmacık bir tavırla:

— Anne, safâ geldin. Nasılsın? dedi.

— İyiyim oğlum. Çoktandır gözükmedin, merak edip gelmişim. Claire evde yokmuş!.. Senin yanında hasta var zannederek bekliyordum. Derken Leman'ın sesini duydum... Fakat Leman sen niye geldin?.. Mektepten ne diye çıktın?.. Hasta değilsin ya?.. Kuzum ne oluyorsunuz?.. İkiniz de sararmışsınız Yoksa kavga mı ediyordunuz?

— ...

— Allah aşkına ne var?

Burhan, kardeşine baktı ve beklledi. Leman başını önüne eğmişti. Bir müddet cevap vermedi. Sonra annesine yaklaştı, ve birşey söylemeden boynuna sarılıp ağlamağa başladı. -Bu sefer samîmî ağlıyordu- Annesi, sebebini bilmeden onu öpüyor, okşuyor ve teselliye uğraşıyordu.

Burhan'ın gözleri parladı. Acaba aradığı çare bulunmuş muydu; âdetâ ümide düştü. Bir dakika geldi ki yüzüne kan çıktı ve «ohl..» der gibi bir vaziyet aldı.

Fakat tam o esnada bir otomobil borusu duyuldu. kulakları yırtan bir sestti. Kapının önünde bekleyen Jack, meraka düşmüş ve kendini hatırlatıyordu...

Leman birden doğruldu, gözlerini sildi. Gayr-i ihtiyarî, annesinden uzaklaştı. Başını uzattı; neredede işe, çağıran sese «geliyorum, geliyorum!..» diye cevap verecekti. Hâline bir telâş heyecanı geldi. Öbürleri bir şey anlamadan bakıyorlardı. Ortaya ağır, acı bir sükût indi... Burhan'ın alnında ter damlaları parladı. Kulak verilse kalbinin sesi duyulacaktı. Leman yaptığını bilmiyor gibi, bu sükûtun içinde kapiya ilerledi... Câzi-

boye tutulmuş gibi çekilip gidiyordu. Kapının eşiğinde bir sâniye tereddüt etti. Ve o zaman ilk defa olarak, yüzünde iztırâb takallüsü gözüktü. Bir yeri acıyor gibi eliyle a'nını tuttu; olduğu yerde sallandı. Sonra döndü. Bir kere daha annesine baktı. Bakınca dayanamadı, annesini bir daha öpmek istedi. Koştı acele acele, öptü, öptü; fakat öptükçe ana kanı, kendi kanını çekiyordu... Onun sıcak, buruşuk yüzüne dokununca sanki öbür câzibe hafifledi. Ayrılmadan öptü. Annesini buğacak gibi öptü...

— Leman ne oluyorsun?.. Ne var?..

Cevap vermeden başını annesinin göğsüne dayamış hıçkırıyordu...

Henüz ne o, ne Burhan bir tek kelime söylememişlerdi. Bütün fâcia, soğuk bir sükût içinde oynanıyordu.

Otomobil bir daha ötmeseydi, ne olacaktı?.. Fakat öttü. Ve o boğuk sesi duyar duymaz, Leman annesini bıraktı. Uykuda gibi, bulanık gözlerle bir kere daha etrafına bakındı, söylediğinin farkında olmadan:

— Ağabey, Allahısmarladık. Anne, bana darılma dedi ve gitti. Koşarak merdivenleri indiği duyuldu.

Bir dakika sürmeyen soğuk şaşkınlıktan sonra Burhan'ın aklı başına geldi.

— Leman!.. Leman!.. Leman!..

Aşağıda apartmanın kapısı açıldı, ve uzaklaşan bir otomobilin horultusundan başka, cevap veren olmadı.

Burhan, ölüden beyaz bir renkle, annesinin karşısında durdu.

O, hâlâ anlamadan, şaşkın şaşkın bakıyordu.

— Ne oluyor?.. Nereye gitti?..

— Amerika'ya!.. Bir Amerikalı herifel..

İhtiyar kadın elini başına götürdü.

— Ah!.. Burhan!.. Allah'tan bull.. Hep senden öğrendiler, dedi ve oraya yıkıldı.

Bayılmıştı.

BURHAN'IN SON ELEMI

Uzun müddet anne ile baba, bu felâkete inanamadılar. Kızlarının bir Amerika'lı ile evleneceğine ikisi de ihtimâl veremiyorlardı. Günlerce dönmesini bekle-diler. Bu aralı felâketi herkese duyurmamak için Leman'ı açıktan aramamakla beraber, hep, bir arkadaşında kal-mıştır, diye kendilerini aldatmağa uğraştılar.

Nihyet gerçek ortaya çıktı. Leman'ın Amerika'dan bir mektubu geldi. Ve bu ilk mektup, bir felâket haberi idi. Muhayyel servetin şa'sa'ası ve fabrikaların duman-lı faaliyeti yerine, onu, çoğu zaman bacası tütmeyen bir fakir evin düşmanlık dolu havası karşılamıştı.

İhtiyarlar yıldırımla vurulmuşa döndüler... Hid-detleri, infiâlleri, hepsi eridi. Hemen geri dönmesini kızlarına yazdılar. Fakat ondan sonra, artık Leman'dan bir satır bir şey almadılar... Ne mektup, ne haber, hep-si kesildi...

Bu azap ve işkence çılgınlığı içinde, ömründe bi-rinci defa olarak annesi, sessiz itâatından çıktı, ve ko-cası ile birleşerek Burhan'a hücum ettiler. Eğer o bir

Hıristiyan kadınla evelenmeseydi, Leman da bu felâketle düşmezdi, dediler. Kızlarının korkunç sükûtu karşısında, meraktan çıldırdıkça, ikisi de Burhan'ı mes'ul tutmağa başladılar.

Burhan için, bundan acı bir işkence olamazdı. Fakat, onlara hak verdi. Âilesinin neden kendi sorumluluk hisselerini hesaba katmadıklarını düşünmedi. Esasen sathî ve uysal olan Leman'ı, Bizans Kolej'e vermekle yaptıkları ilk hatâya, daha sonra, serbest terbiye veren mektepte, kızlarının bu serbestliği ne türlü kullandığını hiç kontrol etmemekle ikinci bir hatâ ilâve ettiklerini onlara hatırlatmak istemedi. On senedir kızlarının hergün biraz daha kendi muhîtinden, âilesinden ve millî terbiyeden uzaklaşan şahsiyetini, âile şefkatine takrîbe hiç çalışmadıktan mâdâ, bilâkis kızlarının bu yeni zihniyeti karşısında gurur ve ıftihar duyarak, terakkî farzettikleri bu yolda onu teşvîk ettiklerini de söylemedi, ve Burhan, bütün günah mes'ûliyetini yükledi. Zaten gurbet ve elem içinde, hangi meçhûl yola saptığı bilinmeyen kardeşinin acısı, ona başka bir şey duyuracak halde değildi... Vicdan azâbı içinde bunalıyordu. Evlerindeki matem havası, artık yabancıları bile boğacak bir raddeyi buldu. Eski şen Burhan'dan eser kalmamıştı. Evi çınlatan o iyi kahkahalar, hiç duyulmaz oldu... Şimdi Burhan, omuzları çökmüş, âdetâ bir ihtiyardı. Bazen günlerce odasına kapanıyor, ve çocuklarıyla işinin hâricinde kimseyi görmüyordu.

Onun bu hâlinden bıkan Claire, her vakitten daha çok kendini gezmeye, eğlenmeye verdi. Evlerinde ne rahat, ne huzûr, hatta ne de iyi yemek kabil olamaz bir hale geldi. Fakat, boğazına o kadar düşkün olan Bur-

han, bunu bile farketmedi. Kocasına inad olarak Claire, onun bunun kendisiyle flört etmesine râzı oluyor ve büsbütün havâfleşiyordu. O arada, beklenen beşinci çocuk doğdu, ve bir iki gün yaşadıktan sonra öldü. İnsan hayatına o kadar hürmet eden, çocuklarını delicesine seven baba, bu yeni çocuğunun ölümüne âdetâ memnûn oldu. Onun da, hayatta kendi günahının kötülüğünü çekecek bir kurban olmasından ve ızdırâb çekmesinden o derece korkuyordu ki, çocuğunun ölmesine acıyacak hâli kalmamıştı.

Burhan'ı yavaş yavaş, acı bir kanaat ezmeğe ve mağlûp etmeğe başladı: Bütün dürüstlüğüne, bütün çalışmalarına rağmen hayatta, fenalıktan başka bir şey yapamamıştı.. Ve ilânihâye cemiyete bir kötülük âleti olmak tehlikesinde idi. Artık Burhan kendi kendinden korkuyordu. Çok iyi bir evlâttı; fakat hakikatte annesini ve babasını bedbaht etmiş ve utandırmıştı. İyi bir kardeşti; fakat misâli ile kardeşini felâkete yollamıştı. Çok iyi bir kocaydı; fakat hanımını kendi milletinden seçmemekle onu da, kendini de bedbaht etmişti. Hiç bir zaman birbirlerini tamamlayan, iyilik yolunda birlikte yürüyen ve çocukları aynı fikirde büyüten hayat arkadaşları olamamışlardı... Ya çocukları?.. Pek müşfik ve fedakâr bir baba olma zevkine rağmen, yavru- larını iki cereyan, iki milliyet, iki zihniyet, iki dîn, iki mizâç arasında çekile-çekile, malûl kafalı zavallılar yapmıştı. Zaten en büyük günahı onlara karşıydı.. Velhâsıl hep etrafında felâket yaratıyor, sevdiklerine ızdırâb ve mâtem veriyordu. Ya cemiyete, memleketine olan vazîfesi?.. Dört çocuğu vardı; fakat acaba, biri olsun cemiyete nâfi olacak mıydı? Memlekete borcunu ödemeyen bir babanın çocukları, hele bu çocuklar büsbü-

tün saf kanlı Türk olmazlarsa, hangi misâli takip edeceklerdi?..

Burhan, ruhunu kemiren bu korkuyu duyalı, işinin dışındaki bütün vaktini çocuklara vermeye başlamıştı. Uzak memleketler fütuhâtını tahayyül ede ede uykuyu, rahatı ve huzuru kaçırان, hatta akıllarını oynatan fâatihler gibi; o da, yetişemeyeceği bir ülkenin fet-hini gece gündüz düşün-e düşün-e hasta oluyordu. Bu ülke, kanından doğan çocuklarının zihni ve terbiyesiydi. Yetişilmez büyük emeli, çocuklarına milliyetlerini sevdirmektir.

Artık hayatta, Burhan için, bu emelden başka câzibe kalmadı. Gençliğinde ne uzun hülyâlar kurmuştu, ne büyük gâyeler arkasında koşmuştu. İnsanlığa hizmet, milletine hizmet gibi emeller beslemişti. Bugün düşününce bunların vüs'atı önünde şaşkın kalıyor. Meğer en mütevâzı, en basît, herkesin yaptığı bir vazifeden, çocuklarını terbiye etmekten bile âcizmiş. Artık şimdi her şeyi bırakarak, herşeyi unutarak, bütün o eski emellere kalbini kapayarak vazîfesine koyuldu.

Burhan, son bir nevmîdî'den pek korkuyordu. Kendisi için hayatî bir ehemmiyeti hâiz olacak bu tecrübede, insanlık ve Türklük hissiyle vermeye mecbûr olduğu bu terbiye vedîasını vermekte eğer muvaffak olamazsa; artık kendisinin bir daha kalkamayacak derecede düşeceğini hissediyordu. O zaman, o zaman Türk cemiyetine fenalık eden muzır bir insan kalacaktı... Ebediyyen...

Onun için çok dikkat etti... Çocukları üstünde uzun uzun düşündü. Oğlanlar çok küçüktüler, annelerine muhtâc bir yaşta idiler. Nihal'de, daha şimdiden Claire'in bütün kusurları ve zaafırları gözüküyordu. Bur-

han'ın bütün ümitleri Sevdâ'ya çevrildi. Zaten Sevdâ, hem en büyük çocuğu, hem Türklüğe en yakını idi. Bir kere o Türk olursa, elbet öbürlerine de müessir olacaktı...

Sevdâ'ya baktıkça, onun ağırbaşlı tavırlarında, çok bilen bakışında, parlak gözlerinde Burhan, istikbâli aydınlatacak bir sükûnet va'di, kendini cemiyet için faydalı bir uzuv haline koyacak bir eser hazırlığı ümid etmek istiyordu. Sevdâ, iyi bir Türk kızı olduğu zaman. Burhan nasıl derin bir sevinçle «oh, kurtuldum, kâbusu attımlı..» diyecek, vicdanı müsterih... Günahları silinmiş mezara uzanacaktı.

Her geçen günle bu emel biraz daha büyüyordu. Nihayet zarurî bir ihtiyaç gibi kalbini yiyen, gündüzleri işi arasında onu sabırsızlandıran, her fikrine, her hareketine hâkim olan bir gâye şekline girdi. Ondan sonra artık sokağa gitse Sevdâ'yı düşündü; güzel bir manzara görse ona anlatmak istedi; her şeyde onun ruhunu açacak, ona güzelliği, büyüğü, mefkûreyi sevdirecek vesîleler görmeye başladı. Birlikte câmileri gezdiler, İstanbul'un o mâziyi yaşatan, sükûnet dolu arka sokaklarında dolaştılar. Çarşıda Türk eserleri aradılar. Her güzel şeyde, her bedîî ve yüksek misâlde, Burhan, kızına, millî ruhun ulviyetini telkin edecek bir vâsita bulurdu. Millî savletleri vermeğe çalışırdı.

Kızının terbiyesi, âdeta bir hastalık gibi, beyninden hiç sıyrılmaz bir kuruntu oldu.

Sevdâ'da sükûnet vermeyen, emniyet telkin etmeyen bir hâl vardı. Burhan bazen, onun gözlerinde parlayan fazla hummayı merak eder; onun, kaçan, saklanan ve kapanan nazarından ürker, onu istediği gibi açık ve aydınlık görmemekten titrerdi. Onda, belki de

anlamadığı ve bilmediği meçhul bir insan olabileceğini düşününce çılgın bir kâbus yaşıyormuş gibi silkinerek kalkar ve kalbine giren yılanı sıyırmak için hemen kızını yanına çağırır ve onunla konuşurdu. Fakat bu konuşmalar da onu tatmîn edemiyordu. Sevdâ'nın sesinde bile bir tutukluk, açık ve serbest olmayan bir şey, çocuk sesinden ziyâde, çok bilen ve elem çeken büyük bir insanın ürkek şivesi vardı. Bütün hüsnüniyetine rağmen, doktor, bunu farketmek iztirârında kalıyordu. Ve o zamanlar Sevdâ'da, istikbâli aydınlatacak ümîd yerine, hayâtını simsiyah yapacak bir işkence seziyordu... Ve titriyordu.

Ah bu şüpheler, harâbeden şüpheler!..

Baba olmasaydı, yahut bu derece ümîd etmeseydi; belki hakikatı daha önce keşfederdi. Fakat baba idi ve bütün ümîdi, bu kızında toplanmıştı.

Nihâyet dînsiz Burhan, kızına namaz öğretti. Milliyetin yapamadığını belki dîn yapar, dedi. Ve bütün hayatının prensibini redderek, kendi kendinden utana utana, kızını dîn vasıtasıyla Türklüğe bağlamak istiyordu. Kızıyla birlikte Kur'an okudu, dîndar gözüktü. Tesadüfen Ramazanda oldukları için, geceleri birlikte câmileri gezdiler. Her güzel, her yüksek şeyde kendine yardımcı aradıktan sonra, şimdi artık Allah'tan yardım dilenmeğe başladı. Bu mesele üstüne karısı ile aylarca dargın kaldılar. Fakat Sevdâ'nın Türk yetişmesi için, kalbini delen bu şüphelerin işkencesini dindirmek için, ah bu fâciayı kestirmek için doktor, her şeye razıydı.

Burhan, Sevdâ'yı mektepten almış, evde kendisi okutuyordu. Claire için buna tahammül güçtü, ve ana ile baba arasında kızına sahip olmak için, bir rekabet

başladı. Babaninki aleniydi. Fakat anne alttan-alta uğraşıyordu.

Bir zamanlar geldi ki Burhan, Anadolu'ya gitmeyi düşündü. Orada, tertemiz Türk muhîinde, saf Türkler içinde, çocukları hiç şüphesiz Türk olacaklardı. Belki karısı bile gâvurluğunu unutacaktı. Ve bu ümîd karşısında doktor, muayenehanesini, derslerini, talebelerini, istikbâlini, her şeyi unuttu. Bu fikri duyunca Claire, yine avaz avaz bağırdı. Cemil bile, hocasının aklını oynatmış olmasından korktu. Fakat, orada geçen fâciayı küçük asistan yavaş yavaş hissetti... Ve artık hocasından hiç ayrılmaz oldu.



Bir gün doktor, yine muayenehânesinde hastaları kabul ediyordu. Her güne nisbeten ge'lenler azdı. Son hasta çıkınca, acele ellerini yıkadı. Önlüğünü çıkardı, ve kızının dersine bakmak için içeri g'rdi.

Sevdâ'nın odasına girerken, masa başında oturan kızın, acele bir kâğıt sakladığını farketti. Hemen bir kitabın arasına koyup kitabı da masasının gözüne tıkmıştı. Göz itilirken, Burhan büsbütün içeri girdi. Sür'atinden dolayı bu hareketleri, görmekten daha çok, hissetti. Yaklaştı, elini Sevdâ'nın başına koydu. Fakat öbürü, başını kaldırmadı. Önündeki kitabı okuyor gözük-tü. Babasını her vakit karşılayan sessiz tebessümünü bile göstermedi. Yüreğinin hızla attığı duyuluyordu. Bu saklanan gözler, kaçan yüz karşısında Burhan sarı oldu. Sanki fâcianın hiss-i kabl-el-vukuu, kalbine doğdu. Fakat bir tek sual sormadan girdiği gibi çıktı.

Kalbinden vurulmuştu. Bir yere saklanıp düşünmek ihtiyacıyla odasına kapandı.

Demek, kızının kendinden saklı bir şeyi varmış, hem bir mektubu, yahut bir kâğıdı... Kızının kendinden saklı bir sırrı olsun, onun kalbinde, bilmediği bir şey olsun; gizli, demek fena bir şey... Bu, o kadar muazzam ve o kadar korkunç bir şüphe idi ki, merak işkencesiyle deliye döndüğü halde, kızından bir türlü sormak istemedi; sormadı. Boş bir ümîdle, kızının gelip kendisine, sormadan söylemesini ve kalbini temizlemesini bekledi. Uzun günler bekledi... bekledi.. Büyük bir yüksekte düşerken duyulan, baş dönmesiyle, korkuyla, titreyerek, kurtulmayı bekledi...

Ders okuturken, artık Burhan da kızının gözlerine bakamıyordu. Çok baksa sırrı görmekten korkuyordu... Gezmede, konuşamıyordu... Kızının, sesindeki yabancılığı anlamaktan korkuyordu.

Nihayet bir gece dayanamadı... Artık böyle yaşamasına ihtimal yoktu. Kalktı, bir hırsız gibi, kızının sırrını çalmak için ders odasına girdi... Masanın gözünü çekerken elleri o derece titriyordu ki, herşeyi devirmekten ve gürültüye Sevdâ'nın gelmesinden ürktü... Göğsü tıkanacak gibi atıyordu... Her tarafa baktı... Bir şey yok... Bütün kâğıtları birer birer okudu... Bir şey yok... Demek bir şey yokmuş!.. Kuruntu yapmış!.. Oh!..

O zaman biraz müsterih odasına geldi; hatta yatmağa hazırlanırken, yeni bir fikirle birden durdu sonra tekrar geri döndü... Bu sefer çocukların yatak odalarına gitti. Bir sıraya duran dört beyaz yataklara bir müddet baktı, sonra gece kandilini aldı ve birer birer çocuklarını seyretti. Oğlanlar, siyah saçları altında hafif terlemiş alınları ile, yuvarlak pembe yanaklarıyla melekler gibi uyuyorlardı. Nihal, süs budalası, ertesi günü buk-

le olsun diye saçlarını kıvrırma makinelerine koymuş, mavi damarları gözükken zayıf şakaklarını, beyaz alnını açmıştı. Uykuda insanı seyretmek, biraz ruhunun sırlarını çalmaktır. Uyuyan zekânın müdafaası kalmayınca, sîmâ ekseriya insanın zaaflarını saklayamaz... Nihal'in de yüzünde, hırçın ve şımarık tabîatı, uykuda meydana çıkıyordu. Burhan ondan sonra Sevdâ'ya geçti, ve uzun uzun baktı. Sevdâ, iki elleri yanağının altında, beyaz yatağı içinde, ne uslu uyuyordu. Geceliği kadar beyaz yanaklarına inan siyah kirpikleri, yüzüne muammalı bir mânâ veriyor, ve ince eflâtunımsî göz kapakları altında saklı duran gözlerin merakını uyandırıyor. Gür siyah saçları, ortadan ayrılmış, iki örgü olarak kulaklarının arkasından göğsüne iniyor ve yorganın altında kayboluyordu. Hiç halinde çocuk tavrı yoktu... Soluk yanakları, morarmış göz kapaklarına baktıkça Burhan merak etti. «Acaba derslerle çok mu yoruluyor?» dedi... Sonra tekrar daldı... Hiç bir gün bu teslimiyyet haliyle kızını tetkik etmemişti. Bir muamma halletmek ister gibi merakla bakıyordu. . Baktıkça zihnine yeni bir şüphe girdi. Onda yalnız çocukluk eksik değildi. Sevdâ'da bir Türk kızı hali de yoktu. Bembeyaz teni ve uslu uslu uyuması, nedense Burhan'ın aklına, Montpellier'de iken baktığı bir genç râhibeyi getirdi. Tuhaf, o da böyle uyuyordu... Bu hatıranın gelişine, bu düşüncenin mânâsızlığına şaşarken o günler zihninde canlanıyordu. Ve râhibe hakkında birçok teferruat aklına geliyordu. Meselâ başı ucunda, bir İsa resmi dururdu; yastığı altında bir tesbîh vardı, siyah dâneli, zincirli ve ucunda küçük bir İsa'sı olan râhibe tesbîhi... Her sefer doktor, onunla şakalaşır ve tesbîhini alırdı... Yastığının altında daha ne-

ler vardı; kendisini görmeğe gelen çocuklara ikrâm edilecek, İsa ve Meryem'in renkli resimleri... okşamak için uzattığı elini yastığın üstüne dayadı... Sonra nasıl oldu, haberi olmadan, elini yastığın altına kadar uzattı... Birden, en korkunç olaylar karşısında duyulmayacak bir haşyetle, oradan uzun bir şey çekti... Yılan gibi soğuk, korkunç bir şey... Burhan'ı yüreğinden öldürücü bir zehirle ısırarak bir şey... Korkudan fırlayacak gibi büyük gözleriyle o çektiği şeye bakıyor, bakıyor, fakat bir türlü tuttuğu şeyin hakikatini, duran beynine aksettiremiyordu... İnanamıyordu, tesbîhl.. Ucunda, küçücük İsa'sı olan, dâneleri kara, araları zincirli, râhibelerin kullandıkları gibi bir Hıristiyan tesbihil.. Onu, belki yaptığını bilmeyerek, öğrenerek yere attı, başında saçları dimdik olmuştu... Alnında soğuk terler parladı. Elini tekrar yastığının altına götürdü... Birkaç resim... Tıpkı râhibeninki gibi resimler, ve fransızca bir mektup... Titreyen elleriyle, kandilin zayıf ışığında, mektuba baktı.

Mektup ateş harflerle, Burhan'ın beynine yapışmıştı.

Râhipler mektebinde Hıristiyan çocukların çoğu kere yaptıkları gibi, günahlarını affettirmek için İsa'ya yazılmış bir tazarrunâme idi.

Burhan, okuyamadı...

Kandili bıraktı. Mektup da elinden düştü, tekrar almak için eğildi; fakat alamadı... Tesbîhin yanına, resimlerin üstüne gitti, Burhan da onların yanına yığıldı. Ve râhibeler gibi uyuyan kızının beyaz yatağına başını dayıyarak bir ölü karşısında ağlar gibi, hıçkırarak hıçkırarak ağladı.

Ölen, yalnız kızının milliyeti miydi?.. Bütün emekleri, ümîdi, gâyesi ve bütün hayâtının eseri, hepsi bitmişti. Artık bundan sonra ne evlâdı, ne âilesi, ne kanından kimsesi, ne de onu muzır insan olmaktan kurtaracak bir dayanağı, bir ümîdi; hiç, hiç bir şeyi kalmamıştı. Doktor Burhan Ahmed ölmüştü.

K A R A N L I K T A

Güneşin üstüne elmas tozu serptiği mavi Marmara'nın kenarında, şimdi artık pembe ve beyaz çiçekler açan kestane korusunun ortasında, Amerika mabedi, esrarlı bir değirmen gibi muttasıl işliyordu...

Kanlı «Baal»in, rahmet şuainâ bürünerek meydana çıkan bu yeni şahsiyeti, «Mesih»in sâyesinde, müreffeh ve mağrur yaşayan râhipleri, genç-ihthiyar. erkek-kadın muallimler ve misyonerler. kafilesi, şevkle zevkle, sevgili «ilahî maslûb» (*) için kurbanlar hazırlıyorlar.

Sene sonuna yaklaştı. Yakında yirmi kız, mektebi bitirecek. Talebeler, bir taraftan imtihana çalışıyorlar, öbür taraftan eğlencelerine ve dedikodularına devam ediyorlar. Kolejin âdeti böyledir...

Bu arada, Leman'ın kaçması, mektepte, bir zaman, dedikodu mevzûu oldu. Birçok gizli hasetler uyardı. Tenkit edenler oldu. Tasvîp edenler bulundu.

(*) ilahî maslûb : Hristiyanlarca çarmıha gerildiğine inanılan Hz. İsa'ya, Hristiyanların verdiği bir lakab.

Hocalar tebessüm ettiler. Sonra her şey gibi, o da unutuldu. Mektep, onu da eskittikten sonra diğer vak'alara geçti.

Bu yakında zaten vak'a bolluğu var. En mühimi. en büyüğü... En fecî... Desmoulins gidiyor!.. Ölen amcasından büyük bir miras yediği için artık zengin oldu. Bir daha gelmemek üzere memleketine dönüyor. Ve, içlerinden kimseyi seçmeden gidiyor. Leasher bile karısından fırsat buldukça, Mari ile flört ettiği halde, Desmoulins hocaların eteklerinden ayrılmamakta hâlâ inat ediyor. Bugünlerde Miss Gölge ile görüştüğü söylenmeğe başlandı... Hatta, hatta, gülüncü, onu alıp birlikte Fransa'ya götüreceği bile rivâyet ediliyor. Bunu duyan Haykanoş İnekciyan geçen gün, Miss Gölge ile saç-saç, baş-baş, kavga etmiş... Fakat hâlâ öbürü, sessiz ve itâatkâr, Desmoulins'i adım adım, gölge gibi takip etmekte devam ediyor. Kim bilir belki de böylece Fransa'ya kadar takip edecektir. Ve sonra orada günün birinde nereye gittiği anlaşılmadan ortadan gölge gibi kayboluvacaktır.

İkinci büyük vak'a, Serge ile musiki hocası darılmışlar... Kapıyı aralık buldukça, Serge'in odasını tef-tiş eden kızlar, yatağı üstündeki işlemeli, kordelalı yastıkları görmez oldular. «Chapel»de muallime org çalarken, artık elektrik tamîrâtına lüzûm kalmadığını farkettiler. Gerçi hâlâ çamlar arasında gezinen çiftler gözüküyor; fakat Serge'in yanında musiki muallimesinin, dimdik, kemikli vücûdu yerine, şimdi omuzları atık, yuvarlak vücutlu, boyalı kızıl saçları şapkadan taşan ihtiyarca bir eş dolaşıyor... Ve uzaktan, Doktor Pratts'ı hatırlatıyor... Fakat bütün bunlar, öğrenci dedikodusu. Hiç aslı olmasa gerek... Hatta musikî muallimesinin

gözlerinin şiş ve kırmızı olması da belki çok çalışmasıdır.

Üçüncü vak'a, daha neşelil.. Mes'ut olan Bâhire'nin güldürücü hikâyesi: Bâhire evine darıldı ve mektebe yerleşti. Ondan sonra, bir de Amerika seyahatine çıktı. Bu, doğrusu büyük bir kahramanlık hikâyesidir: Eski bir defterdar olan babası, Bâhire'yi evlendirmeye kalkışır. İyi de bir kısmet bulur. Fakat meseleyi kızına açtığı zaman, adamcağızın tahayyül etmediği bir şey olur. Bâhire, külotlu bacaklarının üstünde doğrularak:

— Baba, bende bir kadın hâli var mı?.. Beni sökülük dikerken, yemek pişirirken, çocuklarımın yüzünü yıkarken göreceğini tasavvur edebiliyor musun, diye sorar. Ve şaşkın bakan ihtiyara daha iyi anlatmak için:

— Baba, ben ne erkeğim, ne kadını. Fakat bana «ille bir cins seç» dersen; bizim memlekette kadından ziyade erkeğe yakın olduğumu itirâf ederim. Ve o zaman beni evlendirmek fikrinde ısrar edersen benim işimi görececek, dikişlerimi dikecek, evimi temizleyecek birini bulmak lâzım gelir... Böyle birinin ne cinsten olacağını artık sen takdir et, deyince, ihtiyarın yüreğine iniyormuş. Acıyan Bâhire, ona biraz daha izâhat vermiş:

— Biz, istikbâlin insanlarıyız. Biz, erkekle kadın farkını ortadan kaldıran, bir tek beşer tanıyan peygamberleriz. Erkeği mağlûp ettik, ve kadınlığı muzaffer, hâkim mevkiine çıkardık. Benim vazîfem budur, demiş.

Adam bundan da bir şey anlamaz, ve kendisini hangi fevkalâdelikle bu yolda muvaffak olduğunu sorar.

— Kîn ve intikam!.. Çalışmak ve harbetmek ilâli.. Cevabını alınca, artık kızmadan bir hayır gelmeyece-

ğini anlamış ve ümîdini keserek, bir daha eve gelmesini rica etmiş.

Bâhire'nin mektebe temelli bir sûrette yerleşmesi bundan neş'et eder. Fakat, olayın asıl tâlî'li ciheti, onun bu hareketini pek yüksek bir kahramanlık telâkki eden Miss Hare, senelerden beri onu himâye eden feminist muallime, bu hareketine mükâfat olarak kendisini alıp Amerika'ya götürdü... Bir sene onda misâfir kalacakmış. Ve işin garîbi, şimdi Bâhire, Amerika'da «Türk Kadını» mevzuunda konferanslar veriyormuş.

Bir de dördüncü vak'a var. Fakat onu pek yüksek sesle söylemeye gelmiyor. Bu, mektebin sırrı.. Müdürü duyarsa, söyleyenleri muhakak tardeder. Kulaktan kulağa fısıldamalı, ve mektep haricinde, kat'iyen, ama kat'iyen tekrarlamamalı: Nesîme'nin, Hıristiyanlar Cemiyet'in'e hizmete gireceğinden ve hatta Hıristiyan olacağından bahsediliyor. Miss Jones ile dâima düşüp kalkması, sonra «Chapel»e devamı, daha sonra dalgın tavırlı, azab dolu halleri, bu rivâte çok hakikî bir şekil veriyor. Üstelik muallimeler de, onunla pek meşgul oluyorlar. En gözde talebelerden biri sırasına geçti. İsa Cemiyeti'nden hiç çıktığı yok. Elbet bunların altında bir sebep olacak. Fakat, aman bunu yabancı kimse duymasın sorarlarsa bile kat'iiyen inkâr etmelil..

Bütün bu vak'alar arasında imtihan geldi ve geçti. Nesîme parlak bir surette mektebi bitirdi. Şa'sa'a ile diplomasını aldı. Ve göz yaşları içinde, mektebin her odasını ayrı ayrı dolaştıktan sonra sevdiği hocalara hıçkırı hıçkırı vedâ etti. Daha sonra arkasına baka baka, Taşköprüyü geçti, gölgeli yeşil yokuştan indi ve hayâta girdi...

Eve döndüğünden bir hafta sonra idi. Bir gün Nesîme, yengesi Andrée'ye misâfir gideceğini söyleyerek, elinde büyük bir valizle odasından çıktı. Onun bir müddettir acaipleşen, hırçınlaşan tabîatından, olura ol-maza ağlamalarından, kendi kendine geceyarılarına kadar bahçede serviler altında dolaşmasından hayretlere düşen ve bîzâr olan bütün ev halkı, onun birkaç gün için Andrée'ye misâfir gitmesini memnuniyetle karşıladılar. «O da, biz de rahat ederiz» dediler. Fakat umulanın aksine, epey bir zamandır, herkese sinirli ve yabancı muâmeleler yapan Nesîme, bugün hepsinin ayrı ayrı gönlünü aldı. Büyük yengesini bile muhabbetle öptü. Dadılarına, bacılarına hatta lalasına hep sırayla sarıldı... Onu büyüten asıl dadısı, gözlerinde yaşlarla ihtiyar lalaya bakarak:

— Ne yaparsa yapsın; kız gönlümü aldı, dedi.

Lala, erkeklere mahsus bilgiçli bir tavırla:

— İyi çocuktur. Fakat mektep bozdu, diye karar verdi.

Nesîme, Mesnevî'nin üstüne beyaz sakalını diken babasının yanına girdi. İhtiyara gözlüğünü çıkarttı, küçükken yaptığı gibi, sokuldu...

— Babacığım, beni öp, daha daha öp, iyi öp, küçükken gibi... Babacığım!.. Babacığım!..

İhtiyar, hayretle öpüyordu. Odası loştu. Belki de gözleri zayıftı; yahut, çocuğunun gözlerine bakmağa alışık değildi. Nesîme'nin kirpiklerinde parlayan yaşları farketmedi... Anlamadı...

— Baba, Allahısmarladık... Babacığım, babacığım!.. Ah, canım babacığım!..

Şeyh, başını kitabının üstüne, tekrar eğdi bile.

— Selâm söyle yavrum.

— Babacığım Allahaismarladık. Canım babacığımı..

Kapının eşiğinde hâlâ babasına bakıyor. Ebediyen ayrılırken, kalpte saklanmak istenilen sevgili yüzler için yapıldığı gibi, gözlerini onunla doldurmak istiyordu. Ve bu resmi alıp da öbür dünyalara götürecek...

Ona bakmayan ihtiyar babasına, eliyle, son bir bûse gönderdi ve yanaklarından yaşlar akarak çıktı.

Nesîme'nin göreceği biri daha var. Bahçede, güneş altında, bembeyaz, ayna gibi parlayan Marmara'nın önünde, matemli kara servilerin dibinde küçük ve beyaz bir sütun vardı. Burası annesinin mezarı. Hırsız gibi etrafına baktı, kimseyi görmeyince oraya yaklaştı. Ve diz çöktü. Kabre başını dayadı... Uzun hıçkırıklarla ağladı... Bir müddet sonra yüzünü kaldırdı, ve yine diz üstü sürüne sürüne baş taraftaki taşa yaklaştı. Annesinin ismini taşıyan sütuna ıslak gözleriyle baktı. Soğuk mermeri öpmek ister gibi yüzünü yaklaştırıyordu... Fakat birden durdu... Başı önüne eğildi, ve daldı.. Nê düşündü.. Taşa sarılan kolu düştü... Diz üstü, başı eğildi kaldı...

Annesinin ismini taşıyan bu taşa temas ihtiyacı, anne şefkati için titreyen, yanan kalbine, bir sevgi gâyesi gibi sonsuz arzular veriyordu... Onu öperse, tanımadığı annesini biraz öpmüş gibi memnun olacaktı. Kalbinin boşluğu dolacak, ruhu hafifleyecek ve biraz affedilmiş gibi bir sükûnet duyacaktı... Tıpkı küçüklükte yaptığı gibi mermere sarılıp; «ah anneciğim, anneciğim» diyebilse...

Fakat beyaz, soğuk, dimdik mezar taşına yaş dolu gözlerle baktıkça, dizleri üstünde gerilemekten

başka bir şey yapamıyordu... Ve anladı ki, artık bu taşa dokunmağa, orada yatan bir avuç toprağa, anne demeğe hakkı kalmamış. Hüsran dolu kalbini tesellî edecek artık hiç bir bağ bırakmamıştı. İşte annesini taşıyan taşa ve toprağa bile kızarması lâzım gelen yüzünü süremiyor, sürmekten utanıyordu...

Ruhunda, bütün ölümlerin nevmîdisini buldu... halbuki daha hayat kapısında idi.

Mezar taşına dokunamadan, kalbinde, bir kere onu öpememek ukdesiyle yüzü gözü yaş içinde, yavaş yavaş, sürüne sürüne, arka arka uzaklaştı. Ve daha şimdiden hasretinin yükünü omuzlarında taşıyarak çıktı



Akşam!.. Vapur kalktı... Nesîme, güverteye çıkıp, uzaklaşan İstanbul'u seyretmek cesâretini kendinde bulamadı.

Kamarasına sımsıkı kilitlendi... Uzakta bir servilik görmekten korkuyor... Dargın beyaz mezarlardan ürküyor...

Fakat terkedilen ezan sesi kamarasına kadar girdi... Kalbinde mi bu ezan sesi?.. Hayır, İstanbul'dan geliyor... Akşam ezanı!.. Öyle ya, akşam!.. Ezan vakti oldu... Çark ve makine gürültüleri arasında onu nasıl farkettiler?.. Vatandan kaçan kızı çağırmaya gelmiş gibi, ne berrak ve hazin duyuluyor. İştmemek için, Nesîme, pencereyi kapamağa kalktı. Fakat başını pencereye yaklaştırdıkça, dışarıda yeni bir ayın, henüz koyulaşmayan Marmara üstüne serptiği gümüş ve pırlanta yolu gördü. Gümüş servil!.. Ya oradaki siyah serviler?.. Beyaz mezarlar?..

Yatağının üstüne oturdu.

— Ah anneciğim, dedi.

Ve başını pencereye dayadı, gümüş serviği seyre daldı... Yüreğinde, henüz mislini tanımadığı bir sızı var...

— Acaba beni affedecekler mi, dedi.

Sonra hepsini ayrı ayrı düşündü: Şimdi ne yaparlar?..

Babası, arkasında bütün dervişlerle, mihrâbın önünde durmuştur... «Allahu Ekber!..» Ve Mevlevîler, başlarında uzun külâhlar, o zarif inhinâları ile, hepsi birden, ahengle postları üstüne rukû ediyorlar... «Allahu Ekber...» Yine manzum bir tavırda kalkıyorlar... Huzur ve sükûn dolu, sevgili dergâh!.. Ah, orada hiç vicdan azâbı yok...

Haremde, dadılar, bacılar, akşam hazırlığı ile meşguldürler. Büyük yenge, ciddî ve vakur yüzüyle, misafirlerin ortasında, ev hanımlığı yapıyor. Bir taraftan sofralar hazırlanıyor, bir taraftan, kafes arkasında hanımlar için seccadeler yayılıyor, giden-gelen kalabalık... Fakat hepsinin kalbi, aynı ahengle atıyor, hepsinin zihninde aynı düşüncelerin ve göreneğin intizâmı hâkim...

Sıcak yuval.. Annesiz bile olsa, anne kokan sevgili ev!.. Ya dışarı?.. Ayın bu gümüş ziyâsı altında, mavi bir güzellik ve nurlu bir sükûn içinde dinlenen bağçel.. Servilerin, siyah nöbetçiler gibi, uyuyanları beklediği bağçel..

Nesîme, oradan yavaş yavaş bir sesin tâ kalbine kadar aksettiğini duyuyor... Servilerin hışırtısı mı, yoksa bahçenin nefesi mi?.. Belki de orada yatan bir annenin, kaçan kızı arkasından ağlaması... Ayın ziyâsı

altında, serviler ne karardılar... Mezarlar da ne beyaz, ne beyaz; ölüm gibi beyaz... Yavaş yavaş, bahçede gezenler başlıyor... Servilerin siyah gölgeleriden, beyaz hayâller... Süzülüyor; kanatları açık büyük kuşlar gibi döne döne meydana çıkıyorlar. Bunlar dervişler mi?.. Fakat bugün ne kadar çoktular!.. Dönüyorlar... Yüzleri bembeyaz, yanaklarından aşağı nur gibi yaşlar parlayarak akıyor. Fakat ne uzun kafile!.. Nereden geliyorlar?.. Bütün mezarlar mı açıldı?.. Hepsi kim?.. Nesîme bunları tanıyor... Bütün ecdâdı... Tâ Mevlânâ'ya kadar giden kendi babaları... Hepsi beyaz, elemli ruhlar gibi ağlayarak dönüyorlar; yaşlı gözleri, ümitsiz yeisleri üstüne, kapalı... Döne döne denize doğru gidiyorlar. Ne arıyorlar?.. Salîb memleketine kaçan bir kızı mı takip ediyorlar?.. Onu çağırmak mı istiyorlar?.. Fakat o devamlı gidiyor, uzaklaşıyor, artık tutulması mümkün değil...

Beyaz gölgeler, gümüş servinin önünde, kanatları yaralı kuşlar gibi durdular... Sonra yine siyah servilerine döndüler, ve inleyerek kayboldular... Mezarlarına gittiler... İçlerinden yalnız biri hâlâ duruyor... Hâlâ arıyor... Mum gibi beyaz, mermer sütun gibi beyaz... Bu gölgenin hıçkırıklarını, bütün ızdırâbı ile, Nesîme kalbinde duyuyor...

— Çocuğum!.. Çocuğum!..

.....

Yüreğinde, dayanılmaz bir garîblik ve çâresizlik ateşiyle, Nesîme, gözlerini açtı... Vapur hızlanmış olacak, çark ve makine gürültüleri artmış...

Kız, yanan başını pencereye yaklaştırdı ve dışarı baktı. Önünde simsiyah dalgalı, uçurum gibi korkunç

bir deniz var. Mâziden, insanı telâfisiz surette ayıran, kara ölüm perdesi gibi gerilen bir deniz...

... Ve bu denizde vapur, devamlı, dev solumalarıyla ilerliyor, koşuyor, koşarak onu götürüyor... Oraya, tanımadığı, o mechul yeni dünyaya... Bilmediği o yeni insanların arasına, ocaksız, yuvasız ve sevgisiz hayatal.. Gurbetl..

Gurbetl.. Ya daha sonra?.. Bu gurbette, bu yabancı insanlar arasında, bir lokma ekmek için, yaşamak hakkı için mücadeleler... Kimbilir, nasıl izzet-i nefis yaraları... Belki hakaretler... Şüphesiz göz yaşları... Daha sonra... muhakkak ebedî pişmanlık...

Nesîme, kalbini dolduran bütün ümîdlerin eridiğini duydu... Onu uçurup götüren bütün hülyâların kanatları kırıldı...

Ve oraya, beyaz yastığın üstüne, yaralı bir pervane gibi düştü...

İÇİNDEKİLER

Önsöz	7
Bir Aile	15
İtiyad mı, İsyan mı	31
Bizans Koleji	41
İnsan Fabrikası	51
Amerika Fedaileri	65
ilâhî Âhengi Arayanlar	73
Elbise Faciası	91
Canlar Alınıp Verilirken	99
Baal Mabedinde	111
Bir Yolun Sonu	122
Öbürleri	131
Ateşe Doğru	142
Burhan'ın Sonu	153
Karanlıkta	164

OTAĞ YAYINLARI

- 1 — **İslâm İnancının Temelleri — AKÂİD**
Yazan : Ö. Neseî. Hazırlayan : M. Seyyit Ahsen.
Fiyatı : 15 Lira (2. Baskısı da bitti.)
- 2 — **Millîet Düşmanlarının İhenet Planları — BELGELER**
Hazırlayan : Kemal Yaman
Fiyatı : 10 Lira (Çok az kaldı.)
- 3 — **Komünist İhtilâle Karşı TEDBİRLER**
Yazan : Aykut Edibâli (2. baskı)
Fiyatı : Ciltli 12,5 ciltsiz 7,5 Lira (çok az kaldı)
- 4 — **ERMENİ MESELESİ VE TÜRKİYE**
Hazırlayan : Abdullah Yaman
Fiyatı : Ciltli 40, ciltsiz 30 Lira.
- 5 — **Millî Şiirler Demeti : 1 — PARMAKLIKLAR**
Fiyatı : 5 Lira (1. Baskısı bitti.)
- 6 — **Millî Hikâyeler Demetli : 1 — KANLIDERE**
Fiyatı : 7,5 Lira (1. Baskısı bitti.)
- 7 — **DOĞU TÜRKİSTAN DÂVÂSİ**
Yazan : İsa Yusuf Alptekîn
Fiyatı : Ciltli 25 Lira (Çok az kaldı.)
- 8 — **Millî Şiirler Demeti : 2 — ÇORAK TOPRAK YEŞERDİ**
Fiyatı : 9 Lira.

9 — Millî Hikâyeler Demeti : 2 — DÜĞÜM

Fiyatı : 9 Lira.

10 — Millî Piyeler Demeti : 1 — ÇATALLI KÖY

Fiyatı : 10 Lira.

11 — BEYNELMİLEL SERMAYE VE İHTİLÂLLER

Yazan : Kemal Yaman — Henry Coston

Fiyatı : 15 Lira.

İsteme Adresi :

OTAĞ YAYINEVİ

Hilâliahmer Caddesi No: 4 Tel. 27 73 10

Cağaloğlu — İSTANBUL

«Pervaneler», Müfide Ferid Hanımefendi tarafından 1924 senesinde kaleme alınmıştır. Romanın kaleme alındığı tarihlerde; «İstiklâl Harbi» henüz kazanılmıştı. Fakat, Türkiye'nin ufuklarındaki diğer büyük bir tehlike, yani «yabancı kültür nüfuzu» durmuş değildi. Kendisi de yabancı mekteplerde okumuş bulunan muharrir; Türk çocuklarının benliğinin, ateşin parlaklığına kapılan «pervaneler» gibi yanmaması için, onlara, «millî kültürümüz»ün tanıtılmasını, sevdinrilmesini ve gönüllerine hitabedilmesini istemekteydi. Kendi öz kültürümüz, yabancı kültürlerden hiç de aşağı ve geri değildi.

Eserin akıcılığının, bütünlüğünün ve orijinalitesinin aynen muhafazası için gayret eden, tasahihleri bizzat yapma zahmetinde bulunan ve bilhassa, yabancı kelimelerin imlâsı hususunda büyük titizlik gösteren; eserin günümüz diline kazandırılması için müsaadelerini esirgemeyen muhterem Emel Esin Hanımefendi'ye teşekkürlerimizi bildirmek; yayınevimiz için, ayrıca zevkli bir vazife olmaktadır.

FİYATI: 11 LİRA